

Zicht

2020 - 3

Tijdschrift voor gereformeerd zicht op politiek en maatschappij

China: duif of draak

6 Chinezen houden van sterke mensen, niet van weekdieren.

drs. Adjiedj Bakas

70 Vaak is het christendom voor China een wezensvreemde, Westerse godsdienst.

dr. Bas Plaisier

China: duif of draak

1	Komt van Delft, liegt de helft <i>Jan Schippers</i>	BLIKOPENER
2	Gevolgd en vervolgd <i>Herman Meijer</i>	BIJBELSTUDIE
6	'De hele wereld bestaat uit dieven' <i>Jan Schippers en Femke van de Weteringh interviewen Adjiedj Bakas</i>	INTERVIEW
17	China: cijfers in beeld <i>Aris van Dijk</i>	WORLDVIEW
20	'Europa moet assertiever optreden tegen handelspartner China' <i>Bert-Jan Ruissen</i>	KIJK VANUIT HET EP
24	'Zoektocht naar het hart van China' <i>Henri Krooneman interviewt prof. dr. Pieke</i>	INTERVIEW
30	Testcase Taiwan: Van paria naar partner <i>column door Bas Belder</i>	FOCUS
32	Hoe om te gaan met de roep om secessie? <i>Arjen Klein, Walter Jordaan, David Geurtsen & Harm-Jan Rouwendal</i>	SGP-JONGEREN
40	'Van Sun Tzu naar Xi Jinping: overwinnen door misleiden' <i>Henri Krooneman</i>	POLITIEK KLASSIEK
48	Wees niet naïef over gevaar van (Chinese) technologie <i>Henri Krooneman interviewt onderzoeksjournalist Huib Modderkolk</i>	INTERVIEW
55	De Nieuwe Zijderoute: op weg naar een nieuwe wereldorde? <i>Harm-Jan Rouwendal</i>	SGP-JONGEREN
60	Ooggetuige van veranderingen <i>column door Hans Hamoen</i>	BRANDPUNT
62	Historie en actualiteit van het christendom in China <i>Marijn van der Maas</i>	THEMA
70	'Belaagd, maar niet in het nauw' <i>Bas Plaisier</i>	THEMA
78	Pelgrim doet Europa <i>Jan Schippers</i>	IN MEMORIAM
87	Mededeling voor ZICHT-lezers <i>Jan Schippers</i>	MEDEDELING
88	Het gezin in de fiscaliteit <i>Geertruida Verschoor</i>	BEZINNING
94	Slang of apenkoning? <i>Aris van Dijk en Jan Schippers</i>	BOEKENSCHAP
102	De Amerikanen van Azië <i>column door Tabitha Speelman</i>	PERSPECTIEF

Komt van Delft, liegt de helft

In de 19^e eeuw zette Groot-Brittannië de toon op het wereldtoneel. In de 20^e eeuw namen de Verenigde Staten van Amerika die rol over en in de 21^e eeuw zal China dat gaan doen.

Wie denkt dat het nieuw is dat China in economisch opzicht het belangrijkste land ter wereld wordt, heeft het mis. Want dat was eeuwenlang het geval, tot diep in de 19^e eeuw toe. Langs de zijderoute werd reeds in de oudheid handel gedreven tussen het verre oosten in Azië, het Midden-Oosten en het Middellandse Zeegebied. Dat Europa begin twintigste eeuw mondiaal toonaangevend was en daarna Amerika in de tweede helft van de vorige eeuw, is dus een uitzondering. We gaan weer terug naar het 'oude normaal'.

Maar wat zijn de gevolgen van die veranderingen? Hoe kunnen we ons daar het beste op voorbereiden? En hoe is het leven in China? Is er wel vrijheid in een land waar een Communistische Partij aan de macht is. Hoe vergaat het de christenen daar? We hebben gesproken met Chinakenners en anderen gevraagd om een schriftelijke bijdrage te leveren. Het eindresultaat van het redactionele werk van (vooral) Henri Krooneman en ondergetekende heeft u nu in handen.

Op onderstaande foto heeft Adjiedj Bakas mij 'tegen de muur gezet' waarop Chinees Blauw prijkt. Door de Hollanders gejat en omgesmeed tot Delfts Blauw. Komt van die praktijken het spreekwoord vandaan, dat zegt: *Komt van Delft, liegt de helft*? Het rijmpje noemt overigens ook Enkhuizen en Zwartewaal, maar dat laat ik achterwege om u als lezer niet voor het hoofd te stoten.

Rest mij u namens de redactie veel leesgenoegen toe te wensen en die lezers te bedanken die een reactie stuurden op de digitale enquête van september jl. Daar gaan wij onze winst mee doen.

Jan Schippers, eindredacteur

Geliefden, houdt u niet vreemd over de hitte der verdrukking onder u, die u geschiedt tot verzoeking, alsof u iets vreemds overkwame; maar gelijk gij gemeenschap hebt aan het lijden van Christus, alzo verblijdt u; opdat gij ook in de openbaring Zijner heerlijkheid u moogt verblijden en verheugen (I Petrus 4 vers 12-13)

Herman Meijer, proponent in de Protestantse Kerk in Nederland en Projectleider bij *Stichting Hulp Vervolgde Christenen*

Gevolgd en vervolgd

China doet een poging iedereen en alles te volgen. Miljoenen camera's in het land registreren elke beweging. Christenen in China gaan ervan uit dat elk telefoontje, elke mail en alle appjes gelezen (kunnen) worden door de overheid. Gevolgd en vervolgd, het ligt voor vervolgte christenen vaak dicht bij elkaar.

Als God Abraham in Genesis 12 roept, blijkt dat de volkeren die in Genesis 11 na de taalverwarring zijn ontstaan door God niet worden vergeeten. Hij belooft Abraham dat er zegen zal zijn voor alle geslachten (volkeren) op de aarde. Wij zien hoe deze woorden werkelijkheid zijn geworden. Tot in de verste uithoeken van de aarde vinden we volgelingen van de Heere Jezus. Ook in China.

De kerk in China is al eeuwen oud, zendelingen bereikten China lang geleden. Sindsdien is er een kleine Chinese christelijke minderheid. In de 19e eeuw komt een grote zendingsbeweging vanuit Europa naar China op gang. Hudson Taylor is één van hen. In zijn spoor doen honderden, vooral Engelse, zendelingen China aan. Veel Chinezen komen tot geloof. Bij de bokseropstand tussen 1899 en 1901 keren Chinese nationalistten zich tegen deze christenen. Duizenden worden vermoord. Onder hen ruim vijfhonderd westerse zendelingen, waaronder twee Nederlanders.

Enkele jaren later, aan het begin van de twintigste eeuw, komen veel zendelingen uit vooral Amerika naar China. Dat er bij de bokseropstanden honderden zendelingen zijn vermoord, houdt hen

niet tegen. De kerk groeit, tegen de verdrukking en spanningen in. De zendelingen zien vrucht op hun werk. Er ontstaan kleine gemeenten.

Dan komt Mao Zedong aan de macht. Verschrikkelijke vervolging breekt los. Miljoenen doden vallen tijdens deze 'culturele revolutie', onder hen duizenden christenen. Alles wordt in het werk gesteld om het christendom in China uit te roeien. Voorgoed. Beroemd is de, al dan niet historische, quote van de vrouw van Mao Zedong: 'Als u het christendom wilt zien in China, ga dan naar het museum, daar ligt nog een Bijbel.'

Na deze inktzwarte periode, kreeg de kerk de afgelopen decennia steeds meer ruimte en durfden christenen in het land van de rijzende zon steeds openlijker uit te komen voor hun geloof in het Licht van de wereld. Ook de vanouds gesloten ondergrondse kerk in China durfde steeds openlijker bovengronds te opereren. God laat niet varen wat Zijn Hand begon. De kerk in China blijft tijdens de vervolging te zijn gegroeid. De woorden van Tertullianus, 'Semen est sanguis Christianorum' (in onze tijd vaak vertaald als: Het bloed van de martelaren is het zaad van de kerk), gelden ook voor China.

Helaas is deze trend van meer ruimte voor christenen in China de afgelopen jaren gekenterd. Via media en organisaties die zich inzetten voor de vervolgte kerk, horen we de verhalen. Kruiden die moeten worden verwijderd van kerken, online Bijbels die uit 'de schappen' worden gehaald en evangelisten en dominees die worden gearresteerd. In het Grieks heeft het woord vervolgen (διώκω) de connotatie van achtervolgen. Op de hielen worden gezeten. In het Nieuwe Testament komt dit woord ruim veertig keer voor, waarvan meer dan dertig keer christenvervolging wordt bedoeld. Gevolgd worden, achter-

Beroemd is de, al dan niet historische, quote van de vrouw van Mao Zedong: 'Als u het christendom wilt zien in China, ga dan naar het museum, daar ligt nog een Bijbel.'

volgd, vervolgd. Voor Chinese christenen liggen deze termen dicht bij elkaar.

Verschillende dominees kregen een camera voor hun huis. Openlijk toont de overheid dat zij alles registreert en (jaren) later tegen jou kan gebruiken, maar ook tegen de gemeenteleden. Boven de snelweg hangen camera's die nummerborden registreren. De overheid weet precies wanneer je waar geweest bent. Achtervolgd. Vervolgd.

De eerste zendbrief van de apostel Petrus is geschreven aan mensen die tot geloof zijn gekomen vanuit het heidendom. Lijden en vervolging zijn belangrijke thema's in de brief. Christenvervolging heeft helaas oude papieren. In 1 Petrus 4 vers 4 wijst Petrus erop dat het lijden van christenen te maken heeft met de vervreemding die hun gedrag oproept. Het volgen van de Heere Jezus Christus en het leven volgens de geboden van God is bevreemdend voor dorpsgenoten, familieleden en andere relaties. Het nalaten van de zaken (zie 1 Petrus 4 vers 3) die zij in het leven vóór hun bekering nog wel deden, roept weerstand en haat op. Het leven van een ander leven is voor de buitenwereld bevreemdend. Dat was toen zo, dat is nu zo.

In China braken miljoenen mensen de afgelopen decennia met hun oude leven en werden volge-

'Sallux Publishing' is de uitgeverij van Sallux | ECPM Foundation.

Wij ontwikkelen publicaties op basis van onze studies en studies van onze lidorganisaties. De naam Sallux komt van "zout" en "licht" in het Latijn, en dat is precies wat wij willen brengen! Sallux brengt, door de bijbel geïnspireerde, politieke oplossingen voor Europa door het organiseren van relevante evenementen over politieke onderwerpen die belangrijk zijn voor Christenen. Daarnaast publiceren wij relevante analyses, vooruitstrevende ideeën en beleidsopties. Sallux Publishing boeken zijn wereldwijd beschikbaar via onze eigen online boekenwinkel, en vele externe boekenwinkels online en offline te bestellen. We werken aan een breed scala aan onderwerpen samengevat met de volgende iconen: (Menselijk) leven, Familie, EU (instituten), maatschappij, Economie, Vrijheid, Milieu en globale vraagstukken. Onze publicaties zijn voornamelijk Engelstalig!

Bestel online: sallux.eu/bookstore

Kortingscode: Wij bieden een korting van **10%** met onze speciale European Post (www.europeanpost.co) kortingscode: TEP2019

€ 6,00
with TEP2019
10% Discount
€ 5,40

Thoughtful Eating

Door Hannah Eves, Katherine Martin, Andrew Phillips, Peter Redmayne.

Dit boek gaat in op de hoge ecologische en sociale kosten van moderne voedselsystemen en biedt theologische reflecties op de onderling verbonden relaties tussen God, de mensheid en de niet-menselijke schepping.

€ 25,00
with TEP2019
10% Discount
€ 22,50

A Relational Agenda

Bewerkt door Jonathan Tame

Dit boek is een compilatie van vijf rapporten, waarvan er twee het algemene concept van relationeel denken bespreken, terwijl de anderen laten zien hoe het kan worden toegepast op drie hedendaagse kwesties: de noodzaak van monetaire hervorming, de uitdagingen van kunstmatige intelligentie (AI) en de ethiek van beloning.

€ 15,00
with TEP2019
10% Discount
€ 13,50

A Community of Peoples; Europe's values and public justice in the EU

Door Sander Luitwieler

Dit boek biedt een positief, kritisch beeld van de EU. Deze visie combineert het belang van integratie met de gehechtheid aan de culturele diversiteit tussen de lidstaten. Het gaat erom het juiste evenwicht te vinden tussen eenheid en diversiteit. Laat 'verenigd in diversiteit' precies het officiële motto van de EU zijn!

Disclaimer: Sinds 2011 ontvangt Sallux, voor het uitvoeren van haar activiteiten financiële steun van het Europees Parlement. De aansprakelijkheid voor elke communicatie of publicatie door Sallux, in welke vorm en welk medium dan ook, berust bij Sallux. Het Europees Parlement is niet verantwoordelijk inhoudelijke communicatie van en door Sallux.

GROOT FORMAAT PRINTS

SCHAAL 1:1 OF GROTER?

ONTWERP & REALISATIE VAN:

Autobeleettering Reklameborden Gevelreklame
Lichtreklame Bouwborden Drukwerk Reklamezuilen
Promotiekleding Relatiegeschenken Groot formaat prints
Presentatiesystemen Vlaggen- en vlaggenmasten

VAN LAAR
REKLAME

Beilstraat 15 | 3771 AH Barneveld
(T) 0342 - 400 968 (F) 0342 - 400 469
(E) info@vanlaarreklame.nl (I) www.vanlaarreklame.nl

ACTUELE AANBIEDING!

Van 9,95 vóór **€ 4,95** (excl. verzendkosten)

Bestel via webshop.sgp.nl of
telefoon 010 7200 785

lingen van Koning Jezus. Ook zij kregen te maken met weerstand en lijden. Net als de christenen tot wie Petrus zich wendt in zijn brief (1 Petrus 4 vanaf vers 12). De Heere Jezus zegt in Johannes 15 vers 20: 'Indien zij Mij vervolgd hebben, zij zullen ook u vervolgen'. Tot op de dag van vandaag zien we hoe deze woorden waarheid worden in veel landen op de wereld.

Daarbij moet worden opgemerkt dat de Kerk van de Heere Jezus Christus op aarde één Kerk is. Eén lichaam met als Hoofd de Here Jezus Christus. En deze ene heilige en algemene Kerk wordt vervolgd. De Kerk in Nederland maakt deel uit van deze wereldwijde vervolgte Kerk. Als één lid lijdt, lijden alle leden mee (1 Korinthe 12 vers 26). (Politieke,) persoonlijke en kerkelijke betrokkenheid op de vervolgte kerk is dan onvermijdelijk.

In de volksmond spreken we van christenvervolging. Ten diepste wordt echter niet de kerk vervolgd, maar Jezus Christus. Dat blijkt uit Handelingen 9 vers 1 tot en met vers 5. In dit gedeelte komen we Saulus tegen als iemand die christenen, aanhangers van de Weg, vervolgt. Hij staat op het punt christenen gevangen te nemen. Als God Saulus stilzet, klinkt er een stem uit de hemel: 'Saul, Saul, wat vervolgt gij Mij?' Als Saulus dan vraagt: Wie bent U, Heere?, klinkt als antwoord: 'Ik ben Jezus, die gij vervolgt.' De Heere Jezus Christus maakt duidelijk dat christenver-

Het volgen van de Heere Jezus Christus en het leven volgens de geboden van God is bevreemdend voor dorpsgenoten, familieleden en andere relaties.

In de volksmond spreken we van christenvervolging. Ten diepste wordt echter niet de kerk vervolgd, maar Jezus Christus.

volging ten diepste Christusvervolging is. Een strijd tussen het Goede en de boze. Tussen God en de duivel.

Christenen in China ondervinden deze strijd aan den lijve. Net als christenen bijna 2000 jaar geleden. De geschiedenis van Saulus is echter een bemoedigende. De vervolger wordt in de Bijbel een volgeling van de Heere Jezus Christus. Als volgeling van de Messias krijgt ook Saulus te maken met vervolging. Nu blazen anderen dreiging en moord. Een dreiging die tot op de dag van vandaag aanhoudt voor christenen wereldwijd. Niet in de laatste plaats in China.

Chinese christenen maken zich zorgen over de ontwikkelingen in hun land. Gevolgd worden en vervolging liggen dicht bij elkaar. De Chinese overheid probeert alles vast te leggen en de levens van Chinezen tot op de kleinste details te sturen. De Chinese overheid rekent echter buiten de Koning van hemel en aarde. Hij volgt met Zijn alziend oog het hele wereldgebeuren (Psalm 33 vers 13, 14 en 18). Hij zet mensen stil en wint, ook in China, mensen in voor Zijn Koninkrijk. Als volgelingen van Hem.

Chinese christenen ervaren, net als wij, de strijd tussen goed en kwaad. Vertrouwend op de woorden van de Heere Jezus in Mattheüs 10 vers 32: 'Een iegelijk dan, die Mij belijden zal voor de mensen, dien zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is.'

'Linksom of rechtsom krijgt u met China te maken.' Zo luidt de laatste zin van het boek 'Megatrends China. Zakendoen met de nieuwe supermacht' dat Adjiedj Bakas publiceerde. Zoals de 20^e eeuw de Amerikaanse eeuw was, zo zal de 21^e eeuw in belangrijke mate de Eeuw van China worden. Daarom moeten overheden, ondernemers, onderwijsinstellingen en anderen een goede China-strategie ontwikkelen. Adjiedj Bakas is zonder enige aarzeling bereid om ons over dit onderwerp te woord te staan.

Jan Schippers en Femke van de Weteringh, redactieleden

'De hele wereld bestaat uit dieven'

Interview met Adjiedj Bakas, Chinakenner en trendwatcher

Het gesprek vindt plaats op een 'toplocatie' voor het onderwerp China. Het huis 'Haveli Ahava' in Almere, waar we hartelijk welkom worden geheten, staat vol met Chinese en andere kunstvoorwerpen. Een bijzondere, museale collectie samengesteld uit allerlei windstreken. Sommige kunstobjecten zijn tegen de 5000 jaar oud.

Bakas geeft eerst een rondleiding. Indrukwekkend en interessant tegelijk. En vooral de smakelijke en vrolijke verteltrant van Adjiedj maakt het alleen maar nog boeiender. Al vrij snel worden we 'meegetroond' naar het toilet om het

'gestolen Chinees blauw' zien. Het origineel waarvan later het vermaarde Delfts blauw is nagemaakt. We moeten er echt even een foto van maken, vindt Bakas. 'Dan kunnen de lezers van jullie tijdschrift het met eigen ogen zien. Want als wij de Chinezen verwijten dat zij onze technologische vindingen namaken en onze intellectuele eigendommen stelen, dan moeten we ons wel realiseren dat wij eeuwen eerder precies hetzelfde hebben gedaan. Onze VOC-schepen lijken als twee druppels water op de oude Chinese scheepsmodellen die daar staan. Natuurlijk

zijn de Chinezen dat niet vergeten. De schoolkinderen in China krijgen van jongs af aan te horen hoe glorieus, machtig en welvarend China in het verleden was. Tot de Europeanen van alles kwamen inpikken en afpakken.'

Alle mensen zijn zondaren, zeggen we dan...

'Precies. En daarom kunnen we onze morele verwijten aan het adres van de Chinezen maar beter voor ons houden. De hele wereld bestaat uit dieven. En de vraag wie het eerst begon met jatten, leidt tot een discussie zonder eind. Wat mij betreft, matigen we onze belerende toon. Want wie een beetje studie maakt van de geschiedenis, merkt al snel dat we hier in Europa ontzettend veel aan China hebben te danken. Het buskruit bijvoorbeeld. De Chinezen maakten daar fraai en

Als wij de Chinezen verwijten dat zij onze technologische vindingen namaken en onze intellectuele eigendommen stelen, dan moeten we ons wel realiseren dat wij eeuwen eerder precies hetzelfde hebben gedaan.

onschuldig vuurwerk mee. Wij moesten het zo nodig in pistolen en kanonnen stoppen om er kogels mee af te vuren en vele slachtoffers te maken. Niet alleen hier op ons continent, maar ook wereldwijd. Hoe merkwaardig dat we de Chinezen veel agressiever vinden dan onszelf.'

Over Adjiedj Bakas

Adjiedj Bakas (1963) groeide op in een onderwijzersgezin in het Surinaamse rijkdistrict Nickerie. Kort na de decembermoorden in 1982 emigreerde hij naar Nederland. Hij studeerde communicatiewetenschappen aan de Universiteit Utrecht. Inmiddels is hij al ruim dertig jaar actief in het toekomst-vak als trendwatcher en wordt ook wel de Visionair des Vaderlands genoemd. Adjiedj Bakas is getrouwd met Vinco David. In mei 2017 kreeg Adjiedj een zware hersenbloeding, waarvan hij wonderwel

weer grotendeels herstelde. Trappenlopen ging echter niet meer en daarom is hij met zijn man vanuit Amsterdam verhuisd naar een chique villa in Almere Overgooi, dat ook wel een mini-Rijksmuseum wordt genoemd. Bakas is een vrijdenker pur sang die onverbloemd zijn mening geeft en het heerlijk vindt om polariserende statements te maken waardoor mensen geprikkeld worden om met hem in debat te gaan.

Wij zien Europa als de navel van de wereld en zijn geneigd de zwarte bladzijden uit onze eigen geschiedenis te vergeten. Westerlingen presenteren zichzelf als de grondleggers van de globalisering.

‘Dat zijn halve waarheden. Het klopt dus ook niet dat Columbus de ontdekker is van Amerika. De Chinezen waren er zeventig jaar eerder, in 1421. Dat de Chinezen op Amerika voeren, bewijzen de oude scheepswrakken op de bodem van de Stille Oceaan voor de kust van Amerika. De Britse onderzoeker en onderzeeboot-kapitein Gavin Menzies heeft daar allemaal Chinese jonken gevonden. Tot zijn verrassing overigens. Weet je dat China in de vijftiende eeuw de grootste vloot ter wereld had? Het continent Amerika werd door de Chinezen in kaart gebracht. De naam van het land Peru is een Chinees woord voor bergen.

Na de expeditie naar Amerika in 1421 kwam de Chinese vloot terug in Beijing. Kort daarop sloeg tijdens een hevig onweer de bliksem in het keizer-

lijk paleis. Dat was voor de keizer een goddelijk teken om ermee te stoppen en Amerika niet te koloniseren. De Chinese zeevloot werd daarop vernietigd. Zo ook alle getekende kaarten. Op een na. Dat exemplaar is via de zijderoute in handen gekomen van Columbus. Dankzij het verkennende werk van de Chinezen wist hij precies waar hij in 1492 naar toe voer. Hij heeft Amerika dus helemaal niet ontdekt. En dát leren de Chinese kinderen op school.’

Bakas legt uit dat door de vernietiging van de vloot en de tijdelijke zelfisolatie van China na

Chinezen willen ons op de knieën krijgen. Ze willen ons de vernedering bezorgen die zij een eeuw geleden moesten meemaken. En dat gaat ze nog lukken ook.

1435 in feite de aftakeling van de enorme Chinese macht en welvaart in gang werd gezet. 'Het bood de Europeanen de gelegenheid om in dat gat te springen. Veel uitvindingen die wij toeschrijven aan Michelangelo en andere Italianen zijn allemaal overgenomen, oftewel gejat van de Chinezen. De zijde en de Italiaanse risotto kwamen uit China.'

Maakt die geschiedvervalsing door ons de Chinezen boos?

'Chinezen zijn hier niet boos over. Maar ze weten het maar al te goed! Dus zij stelen nu meedogenloos alles van ons terug. Bij Shell en andere multinationals kunnen ze precies merken wanneer de hackers beginnen en dat is op het moment van de dag waarop de Chinezen wakker worden. Chinezen willen ons op de knieën krijgen. Ze willen ons de vernedering bezorgen die zij een eeuw geleden moesten meemaken. En dat gaat ze nog lukken ook.'

Waardoor bijvoorbeeld?

'Op dit moment zijn vele Nederlanders verslaafd aan cocaïne. Daar begrijp ik eerlijk gezegd niets van. De Chinezen lachen ons uit. Ze zeggen: 'Wij zijn in de 19^e eeuw kapot gegaan door de verslaving aan opium, en jullie gaan er nu aan door de coke.' Amsterdam drijft op coke. Ze hebben onderzoek gedaan in de riolering en op allerlei plaatsen tot in Oudewater toe worden verontrustende concentraties drugs in het rioolwater aangetroffen. De Chinezen glimlachen en kijken toe hoe wij onze eigen nationale

ondergang in de hand werken. Ik vind het ongrijpelijk dat er politici zijn die het verhandelen en gebruiken van dat spul gedogen. Ridouan Taghi, een Marokkaan uit Vianen, had een jaaromzet van 8 miljard euro. Dat is evenveel als de 'coronasteun' die het kabinet via de NOW-regeling dit jaar aan de bedrijven geeft. Onvoorstelbaar! Ieder jaar overlijden er in Amerika net zo veel mensen aan drugs die door Chinezen geleverd worden als er Amerikaanse soldaten sterven in de Vietnamoorlog. Die oorlog lokte wel felle protesten uit. Maar voor de drugsdoden gaat niemand de straat op.'

Bent u somber als het gaat om de toekomst?

'Nee, ik ben van nature een vrolijk en optimistisch mens. We moeten inderdaad niet teveel somberen. Wel de realiteit onder ogen zien. Gedurende drie à vierduizend jaar lag het economisch zwaartepunt in het oosten, in Azië. Tot omstreeks 1500. Toen begon Europa op te komen. We joegen de Moren weg uit Spanje. We waren klaar met de islam. Renaissance en reformatie brachten ons nieuwe inzichten. De combinatie van wetenschap, techniek en economie bracht het Westen aan de macht. Dat heeft nu zo'n 500 jaar geduurd en het loopt ten einde. De macht gaat weer terug naar Azië. En dat is eigenlijk heel gewoon, het oude normaal. Het lijkt mij wel zo verstandig om daarop in te spelen.'

Waardoor ging het vanaf de vijftiende eeuw mis met China?

'Na de Yuan-dynastie brak er een burgeroorlog uit die het keizerrijk in tweeën splitste. Daarna ging het bergafwaarts met China. Naarmate de macht van de Europese landen toenam, slonk die van China. Europeanen veroverden het Amerikaanse continent en China had het nakijken. Europa had aan Amerika niet genoeg en veroverde ook Afrika en daarna Azië, Australië en

Het dieptepunt voor de Chinezen is het tijdvak tussen 1850 en 1950. De Chinezen spreken dan over de eeuw van vernedering.

Mao Zedong heeft de grote fout gemaakt door tot aan zijn dood te willen regeren. Hij deed op het laatst van zijn leven erg onverstandige dingen.

Nieuw-Zeeland. Toen waren we nog steeds niet tevreden en kwam China aan de beurt. Maar Napoleon zei al van China dat het een slapende reuzin is. 'Laat haar maar lekker doorslapen, want als we haar wakker maken zal ze de wereld verstoeld doen staan.'

China's litteken: de eeuw van vernedering

'Het dieptepunt voor de Chinezen is het tijdvak tussen 1850 en 1950. De Chinezen spreken dan over de eeuw van vernedering. Het Chinese volk was toen zo sterk verarmd, dat veel ouders hun kinderen op een steentje lieten zuigen om het hongergevoel tegen te gaan. Wil je de Chinezen goed begrijpen, is het van belang om te weten hoe zij de historie vanuit hun perspectief bezien en beleven. In de 19^e eeuw veroverden Westerse landen delen van China. Japan heeft in de jaren 1930 ook grote delen in het Noord-Oosten van China veroverd.

Na 1949 kwamen de communisten in China aan de macht. Maar eigenlijk kun je die het beste zien als een nieuwe keizerlijke dynastie. De Chinese machthebbers van nu doen precies hetzelfde als de keizers vroeger deden.'

Van Mao, via Deng naar Xi

'Mao Zedong heeft de grote fout gemaakt door tot aan zijn dood te willen regeren. Hij deed op het laatst van zijn leven erg onverstandige dingen. Deng Xiaoping zat toen in de gevangenis. Eind jaren 70 kwam Deng aan de macht en ging het steeds beter met het land. Hij bezocht Singapore

en kwam tot de conclusie dat China gemoderniseerd moest worden. Daar is hij mee begonnen toen China een straatarm land was. Een immense taak legde hij zichzelf daarmee op. En hij slaagde. Daarom kun je Deng Xiaoping beschouwen als een van de grootste politici van de moderne tijd. Hij is de Winston Churchill van China.

Na de eeuw van de vernedering heeft Mao ons leren opstaan, zo zeggen de Chinezen. Deng heeft ons leren lopen. En Xi leert ons rennen. Dat is wat zij zeggen. Na de dood van Deng zijn er diverse leiders geweest en sinds 2013 is Xi aan de macht. Maar hij gaat dezelfde fout maken als Mao, want Xi wil ook tot aan zijn dood blijven regeren.'

Iets anders: Xi Jinping en Donald Trump zijn niet zo aardig voor elkaar.

'De Chinezen vrezen Trump, omdat deze Amerikaanse president het spelletje dat de Chinezen spelen doorheeft. Trump heeft ze door. Hij is trouwens net zo'n dief als zichzelf zijn. Daarom gaat het hard tegen hard. En ik voorspel jullie: Trump gaat straks gewoon herkozen worden. Al die rellen en plunderingen die nu in Amerikaanse steden plaatsvinden, dat bevalt de kiezers niet. Zij roepen om een sterke leider die daar ferm tegen optreedt.'

Gaat het wel goed tussen China en Amerika?

'Tijdens de crisis in de jaren 2008-2012 hebben de Chinezen meer dan de helft van de Ameri-

kaanse staatsschuld opgekocht. Heel slim, want op die manier hebben zij de Amerikanen in de tang. In tijden van nood kunnen ze de Amerikanen een aanbod doen: Als wij jullie staatsschuld nu kwijtschelden, wat hebben jullie daar dan voor over? Amerika is tenslotte de leidende natie van het christelijke westen. Het is niet voor niets dat naast de moslims ook christenen in China hard worden aangepakt en dat ook kerken in de knel zitten. Christenen zien zij als spionnen van het westen. Bedenk dat wel.'

Moeten wij in het westen bang zijn voor de toenemende macht van China? Is het een dreigende draak?

'Ik denk dat China wat anders in elkaar steekt dan Europa of Amerika. China is niet uit op de hegemonie van de wereld. Zij willen wel graag

Het enige en echt grote probleem van China is het gebrek aan vruchtbare landbouwgrond.

handel met ons drijven. En ze kennen het zogenoemde tribuutsysteem. Dat houdt in dat je de Chinese keizer erkent als de belangrijkste heerser en die betaal je dan ook belasting. En dat is wat de Chinezen willen: erkenning en inkomsten. Meer niet.

Ik ben dus niet zwartgallig als het om onze toekomst gaat waarin China een steeds grotere rol zal gaan spelen. Kijk, in de Gouden Eeuw dreven wij handel met China. Daar hebben we goed aan verdiend. We importeerden hun thee, kruiden en porselein. En als we maar tribuut betaalden dan deden de Chinezen totaal niet moeilijk. Je ziet dat indertijd de Hollanders daar heel anders mee omgingen dan de Engelsen. Als de Hollanders in een Chinese haven aanmeerden en aan wal stapten dan bogen ze zich als knipmessen, om een eerbetoon aan de keizer te brengen. De Engelsen begrepen daar niets van, en zeiden dan tegen de Hollanders: Wat doen jullie nou? Waarop die antwoordden: dit is business!'

Maar je kunt niet zeggen dat het allemaal gladjes loopt, die handel met China...

'Nee, je moet wel heel alert zijn. De Chinezen kunnen namelijk heel goed hacken. En bedenk ook dat de Rotterdamse haven eigenlijk al grotendeels in Chinese handen is. Dat past in hun grootste plannen voor de nieuwe zijderoute. Voor de kust van China ligt Taiwan. Alle handelsverkeer over zee richting Afrika en Europa moet daar langsvaren. China wil daarom een tweede uitvalsroute en die loopt over land. Volgens de Chinezen is Taiwan net één groot vliegdekschip met allemaal Amerikaans wapentuig aan boord. In tijden van

nood kan Taiwan met hulp van Amerika de route over zee blokkeren. Die nieuwe zijderoute is bedoeld om China veiligheid te bieden en de garantie te geven dat hun handelsverkeer niet wordt geblokkeerd. China legt spoor- en wegverbindingen via midden-Azië naar Europa en Afrika aan, gekoppeld aan een netwerk van havens, zodat aanvoer van grondstoffen, voedsel en zeldzame metalen te allen tijde mogelijk blijft. Daarvoor bouwt China verspreid over de hele wereld militaire bases om hun aanvoerlijnen te kunnen beschermen.

Ook is China met Rusland bezig een handelsblok te vormen. Er worden pijpleidingen aangelegd waardoor Russisch gas en olie naar China kan worden getransporteerd. Verder bouwt China kolencentrales en kerncentrales, op die manier stelt het land zijn energievoorziening veilig.'

Voedselvoorziening: een hoofdpijndossier voor de Chinezen

'Het enige en echt grote probleem van China is het gebrek aan vruchtbare landbouwgrond. China kan zijn eigen volk, anderhalf miljard mensen, niet zelf van voldoende voedsel voorzien. Voedselimporten uit Afrika, Brazilië en ook Nederland vormen in zekere zin de levenslijn voor het land. Daarom zijn de Chinezen ook zo dol op Nederland. Tien procent van de studenten in Wageningen heeft een Chinese achtergrond. Waarom? Ze willen graag weten hoe wij dat hier in Nederland voor elkaar boksen: met zo'n klein stukje grond zijn we de tweede landbouwexporteur ter wereld. Geniaal! Dat bewonderen Chinezen.

De coronacrisis is wat dit betreft een loutering om weer op het rechte pad van het staatskapitalisme terug te keren.

En het maakt ze nieuwsgierig. Ze willen de kunst graag van ons afkijken.'

'Minister Carola Schouten mag dan vol trots melden dat zij de afgelopen tijd 400 varkensboeren heeft uitgekocht, maar in feite begaat ze daarmee een koe van een vergissing. We zijn onze kip met gouden eieren aan het slachten. Chinezen zijn dol op onze biggetjes en ons varkensvlees. Want ze hebben eten nodig. Maar nee, Nederland worstelt met een zelfgecreëerde stikstofcrisis doordat ambtenaren hier in ons kleine kikkerlandje meer natuurgebieden hebben aangewezen dan een veel groter land als Frankrijk heeft gedaan. Het lijkt wel of er een stel stalinisten bezig zijn geweest die een hekel hebben aan boeren. Onze bestuurders en ambtenaren blinken bepaald niet uit in strategisch denken op de langere termijn. Onze agrarische sector zit nu helemaal klem.'

Boeren zijn soms wanhopig, dat klopt. Ze begrijpen dit beleid helemaal niet.

'Ik vind de SGP-visie op dit punt dan ook heel verstandig. Mag ik jullie iets verklappen? Ik heb wel eens SGP gestemd. Ja, kijk, ik ben zo'n zwevende kiezer die per verkiezing bekijkt welke standpunten het beste bij mij aansluiten. Zo heb ik ook wel eens op de SP gestemd, omdat ik Jan Marijnissen een goeie vent vindt. Een man uit een stuk. En Kees

van der Staaij is ook een integere politicus. Ik ben van mening dat ons land in deze roerige tijden betrouwbare politici nodig heeft. Misschien is het ook wel leuk om te melden dat ik, naast VVD en CDA, ook de mensen van Forum voor Democratie op bezoek heb gehad. Zij zijn bezig om een rapport over China te schrijven. Dat vind ik heel goed. Want het is gewoon nodig dat de Nederlandse politiek een visie vormt op China en op basis daarvan een verstandig beleid gaat voeren.'

Zijn er nog meer issues die om een doordachte visie vragen?

'Ja, bijvoorbeeld hoe wij omgaan met de islam. Daarover heeft de SGP trouwens ook goede standpunten in huis. Even iets persoonlijks: mijn vader was moslim en mijn moeder hindoe. Ze werkten beiden in het onderwijs. Daar hebben ze elkaar leren kennen. Maar toen ze gingen trouwen, was die combinatie van religies wat lastig. Twee geloven op een kussen, daar slaapt de duivel

tussen. Je kent dat wel. Daarom hebben mijn ouders besloten op zoek te gaan naar een alternatief. Daarvoor bezochten ze allerlei kerkgenootschappen, met de vraag: vertel maar waarom we ons bij jullie zouden moeten aansluiten.' Dan schaterlachend: 'En de hervormde dominee had gewoon het beste verhaal!'

'Mijn vader was overigens een gematigde moslim. Van de radicale islam moest hij niets hebben. Neem de soefi gemeenschappen, die zijn heel vredelievend. Zo'n islam, daar is prima mee te dealen. Maar we moeten wel ontzettend alert blijven. Neem een land als Tsjetsjenië, waar de soefi-islam domineerde. Dat land is als een blad aan de boom omgeslagen. De meeste jihadistische terroristen in Rusland komen juist uit dat land. Zoiets kun je haast niet bevatten, maar de feiten liegen er niet om.

Een ander land waar we goed mee moeten oppassen is Saoedi Arabië. Dit land financiert overal ter wereld de stichting van nieuwe moskeeën en zorgt voor onderwijs uit de koran dat een salafistische sfeer ademt. Overal moet deze radicale islamitische leer gepredikt worden, met als uiteindelijk doel: het westen overnemen. Daar mogen wij echt niet naïef over denken. Gematigde moslims zeggen weleens tegen mij dat Nederlanders dwaas bezig zijn, omdat ze alle ruimte geven aan radicale moslims.'

De EU riekt teveel naar grootheidswaan en de euro is helemaal een drama. Nederland zou een voorbeeld moeten nemen aan Denemarken.

Chinezen vinden het helemaal niet erg als wij goed aan ze verdienen. Ze houden van sterke mensen, niet van weekdieren.

Als het daarover gaat: wij krijgen nogal eens te horen dat de SGP ook radicaal is.

'Trek je van die onzin niets aan! SGP'ers zijn gewoon lieve mensen. Jullie zullen geen geweld gebruiken. Eerlijk gezegd, ben ik wel een beetje dol op refo's. Ze werken hard en klagen niet. Die protestantse arbeidsmoraal spreekt mij als Indier wel aan. Wij zijn ook geen stakers of klagers over slavernij of racisme. Daar hebben we gewoon geen tijd voor. Aziaten zie je niet op het Malieveld. Net als gewone gezinnen, trouwens.'

We komen even terug op een meer economisch onderwerp. Het staatskapitalisme van China krijgt vaak een zeer kritisch onthaal in Nederland. Hoe kijkt u daar tegen aan?

'Laten we vooral niet vergeten dat wij in Nederland tot aan de RSV-affaire begin jaren 80 ook een staatskapitalistisch land waren. Door het RSV-debacle – we hebben miljarden verloren door praktisch failliete scheepswerven te blijven steunen – zijn wij zo geschrokken, dat we daarna bedrijven niet langer met staatssteun in de benen wilden houden. Nu met de coronacrisis lijken we daarvan terug te komen. We zijn dus aan het verchinezen', stelt Bakas lachend vast.

Kunnen Europese landen de concurrentie vanuit China wel het hoofd bieden als ze zich netjes aan de staatssteunregels houden die 'Brussel' heeft uitgevaardigd?

'Nee, natuurlijk niet! Daarmee snijd je jezelf finaal in de vingers. De coronacrisis is wat dit betreft

een loutering om weer op het rechte pad van het staatskapitalisme terug te keren. Trouwens, Frankrijk en Duitsland steunen allebei al jaren hun industrie. De Europese regels worden namelijk zo opgeschreven, dat de Duitse auto-industrie er wel bij vaart. En de Fransen steunen hun eigen visserijsector door de innovatieve, milieuvriendelijke pulskor van de Nederlandse vissers via de EU-regeltjes te verbieden. Best sluw gedaan, maar ook heel erg zuur voor de Urker vissers. Ik heb het met ze te doen.'

'Daarom begrijp ik de Chinezen heel goed als zij zeggen: wij beschermen onze eigen bedrijven. Wanneer wij dat als Nederlanders nu ook gaan doen, dan kunnen we op voet van gelijkheid handel drijven met China. Als wij ons malse varkensvlees aan hen leveren, dan kun je ook iets terugvragen van de Chinezen. Bijvoorbeeld stoppen met het hacken van ASML, om maar iets te noemen.'

Hebben we volgens u de Europese Unie wel nodig?

'Nederland zou eigenlijk als een speedbootje – zoals Singapore – tussen de logge grote EU-lidstaten door moeten varen. We moeten gewoon zelf zaken doen met China, Amerika, Rusland en andere landen. Dan ligt er voor ons een tweede gouden eeuw in het verschiet.

De Europese Unie is teveel een blok aan ons been. Daarom moeten we terug naar de Europese Gemeenschap, wat veel meer een coöperatief verband van zelfstandige lidstaten was. Dat voldoet prima. De EU riekt teveel naar grootheidswaan en de euro is helemaal een drama. Nederland zou een voorbeeld moeten nemen aan Denemarken. Dat land heeft een *opt-out* bedongen en doet daardoor niet mee aan de euro. Ook weet het z'n eigen bedrijven heel slim te beschermen. Neem bijvoorbeeld een bedrijf als Royal Copenhagen, dat is een onderdeel van de

Ik denk dat er geen ander volk is dat al zo lang, eeuwenlang leeft op hetzelfde stuk grond

identiteit van Denemarken en wordt om die reden goed beschermd. Ze zijn er trots op en overal laten ze de Deense vlag wapperen.'

Een beetje meer gepaste nationale trots en wat vaker Nederlandse vlag uitsteken kan volgens u geen kwaad?

'Ja, maar dan graag zonder de oranje wimpel. Want met ons koningshuis heb ik niets. Ik droom wel eens van de Republiek van de Zeven Verenigde Nederlanden. Ook zouden we ons mooie landschap veel meer moeten koesteren. Geen weilanden vol met zonnepanelen of windmolens. Houd het fraai, want dan blijven de Chinese toeristen komen. Die zijn trouwens dol op Giethoorn. En weet je wat ik nou zo'n fraai staaltje van ondernemerschap vind? Dat al die hotels in Giethoorn kinderfietsen hebben aangeschaft voor de Chinezen, zodat die zelf een rondje kunnen fietsen. Prachtig!'

Chinezen vinden het helemaal niet erg als wij goed aan ze verdienen. Ze houden van sterke mensen, niet van weekdieren. Nederlanders zijn ook behoorlijk rechttoe, rechtaan. Om niet te zeggen dat we erg bot kunnen overkomen. Ook dat vinden Chinezen eerder prettig, dan afstotend. Ze zijn zelf ook heel direct en kunnen erg duidelijk nee zeggen, zo is mij opgevallen.'

Wat kunnen wij leren van China?

'Dan denk ik aan wat Mickey Huibregtsen, de voormalig topman van McKinsey in mijn boek schrijft. We moeten ophouden om eenzijdig het accent te leggen op mensenrechten. Het gaat ook over onze mensenplichten. Daar kom je verder mee. Gedraag je netjes en respecteer de

wet, dan heb je ook geen problemen met de overheid. In onze cultuur is de balans tussen rechten en plichten zoek. Denk bijvoorbeeld aan een politieman die een boef bij zijn arrestatie iets te hard aanpakt. Dan loopt hij het risico bestraft of zelfs ontslagen te worden. Ik zou denken: moet die boef maar niet stelen.

De Tweede Kamer vindt dat minister Blok China strenger moet beoordelen op het punt van de mensenrechten. Volgens mij is dat helemaal niet mogelijk. Je kunt iemand wel beoordelen op het punt van de plichten: doe je werk goed, houd je aan de afspraken, enzovoorts.

Ik ben in China geweest om lezingen te houden en debatten te voeren. Je kunt met Chinese studenten bijna overal over praten. Op een paar gevoelige punten na. Je moet bijvoorbeeld niet pleiten voor een afscheiding van Tibet of meer vrijheid voor Hong Kong. Dat vinden de autoriteiten niet zo leuk.'

Chinese ouders schijnen nogal veeleisend te zijn ten opzichte van hun kinderen.

'Ook op dit punt kunnen we van hen leren. Inderdaad moeten onze we kinderen streng opvoeden, maar wel rechtvaardig. Ik ben enorm tegen het pampieren van kinderen. Er groeit nu in Nederland een rubbertegelgeneratie op. Wij mochten vroeger lekker vallen bij het leren fietsen, blauwe plekken oplopen, in de modder rollen, vuile kleren krijgen. Dat was helemaal niet erg, daar werd je hard van. Maar nu is de wereld haast al te klein bij één schrammetje op een kinderknijp.'

Wat maakt China zo bijzonder?

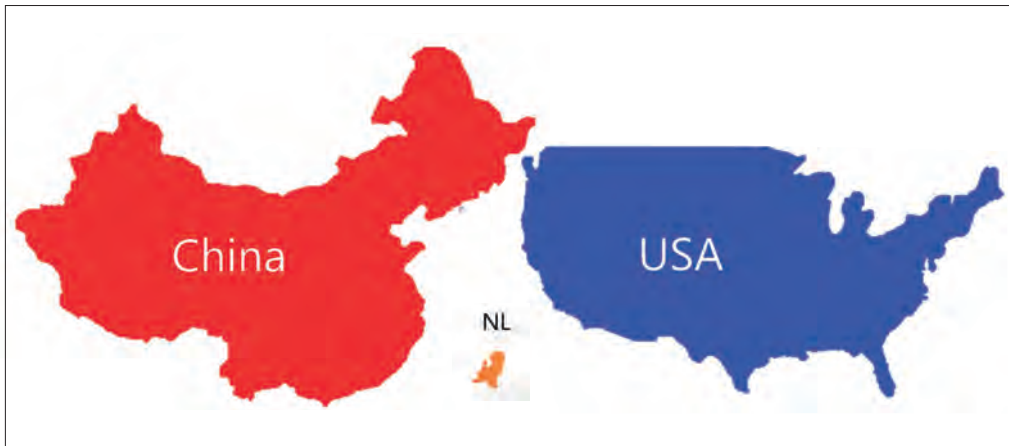
'Ik denk dat er geen ander volk is dat al zo lang, eeuwenlang leeft op hetzelfde stuk grond. Daar zijn ze aan gehecht, ook als ze in diaspora leven. Misschien hebben ze daardoor wel minder last van de kortademigheid die onze politieke cultuur zo kenmerkt.'

China is een groot land. Het heeft de meeste inwoners ter wereld, op de voet gevolgd door India. China land kan bogen op een eeuwenoude geschiedenis. Het liep ooit ver voor op het Westen: Chinezen vonden het papier, buskruit en de boekdrukkunst uit. Maar de glorie en welvaart ging na 1500 teloor. In de periode 1850-1950 werd China deels veroverd door Europese landen en door Japan. De Chinezen zijn bezig aan een comeback sinds de jaren 1970. En dat dit snel gaat, is aan de infographics hier te zien. Ook de christelijke kerk maakt in China een groei door.

Aris van Dijk, redactielid

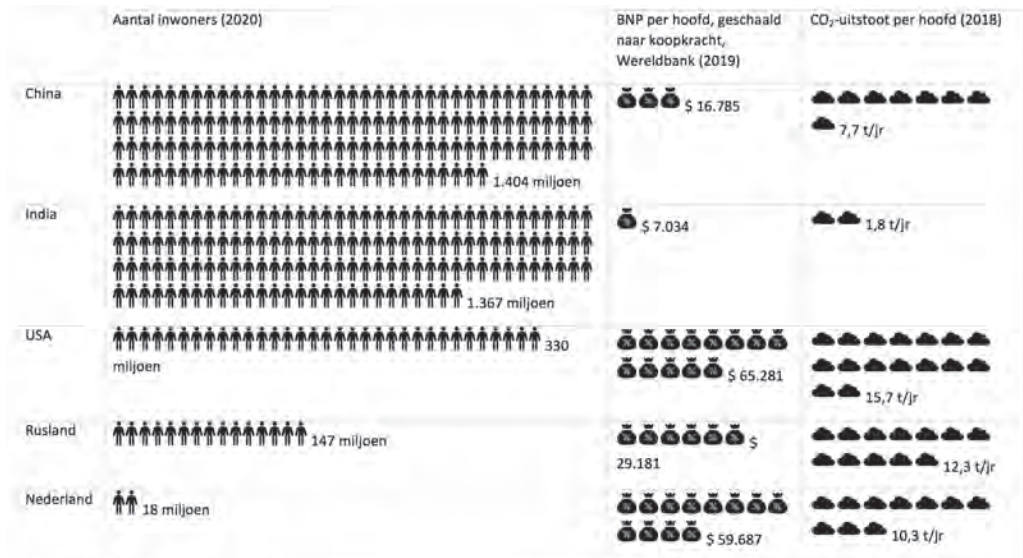
China: cijfers in beeld

LANDOPPERVLAK CHINA, VS EN NL

Bron: Bewerkt naar OpenStreetMap.org, © OpenStreetMap-auteurs (Creative Commons Naamsvermelding-Gelijk delen 2.0).

INWONERTAL, INKOMEN EN CO₂-EMISSIONS

Bron: Wikipedia, verschillende pagina's.

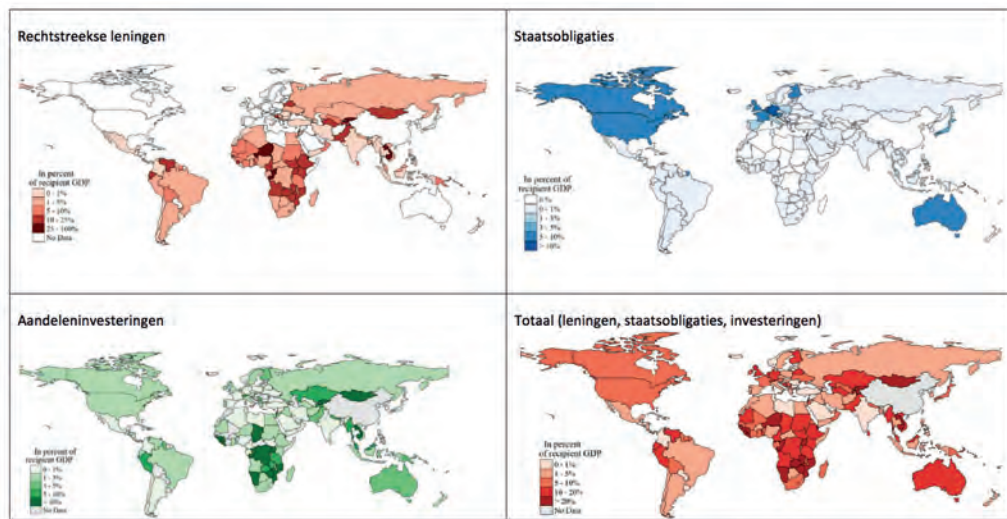
AANTAL CHRISTENEN

Bron: Wikipedia, verschillende pagina's.

ALLESBEHALVE ZIJDEZACHT...

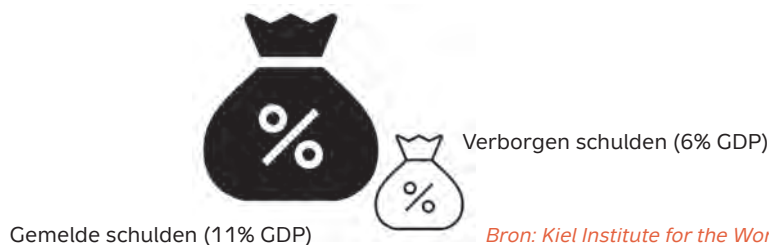
China's buitenlandse investeringen door o.a. het 'Belt and Road Initiative'/de 'Nieuwe Zijderoute' (in 2017)

Bron: Kiel Institute for the World Economy. Noot: Leningen van China hebben bijgedragen aan een enorme schuldenlast in landen als Pakistan, Tadzjikistan, Kirgizië, Sri Lanka, de Malediven en Montenegro. Als landen de schuld niet kunnen betalen zijn er voorbeelden van infrastructuur van strategisch nationaal belang als onderpand.

IN HET KRIJG

Verborgene schulden aan China in de top-50 ontwikkelingslanden met de meeste schulden aan China (in 2016)

Bron: Kiel Institute for the World Economy.

BRONNEN

- 'China's Overseas Lending', Sebastian Horn, Carmen Reinhart and Christoph Trebesch, Kiel Institute for the World Economy, april 2020, <https://www.ifw-kiel.de/publications/kiel-working-papers/chinas-overseas-lending-12820/>
- Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_carbon_dioxide_emissions
- Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_China, https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_the_United_States, https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Russia, https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_India, https://nl.wikipedia.org/wiki/Religie_in_Nederland
- Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_and_dependencies_by_population
- Wikipedia, [https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_capita](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita)

'Europa moet assertiever optreden tegen handelspartner China'

Bert-Jan Ruissen, lid Europees Parlement

Al jarenlang zijn China en de Europese Unie handelspartners. Wij verdienen aan de handel met China. Maar we leveren ook in en laten het dictatoriale optreden van de Chinese regering te vaak onweersproken. Er worden geen duidelijke en gerichte sancties tegen China uitgevaardigd. Dat is een misser. Je doet toch geen zaken met iemand die zijn eigen mensen misbruikt of uitbuit?

Wat zijn volgens u de belangrijkste prioriteiten en doelen van China jegens de Europese Unie? Welke kansen of welke gevaren ziet u hierin?

"China is al jaren bezig om cruciale posities te verwerven binnen Europa. Denk aan bedrijven, havens, het 5G-netwerk, spoorlijnen van China

richting West-Europa. Aanvankelijk leek het dat China vooral geld wilde investeren voor financieel rendement. Maar daarachter zit uiteindelijk de geopolitieke agenda van de Chinese Communistische Partij (CCP) onder leiding van president Xi Jinping. Het 'economische' programma dat bekend staat als het *Belt and Road Initiative*,

vormt één van de kernonderdelen van het buitenlands beleid van president Xi Jinping.

Economische belangen worden daarbij door Beijing ook regelmatig als drukmiddel ingezet, in de trant van: "Als je niet doet wat wij willen, dan moet je daarvoor boeten". Zo zien we onder Chinese druk meerdere landen toch de Huawei-technologie willen toelaten, die een kern is voor ons mobiele dataverkeer. De Chinese ambassadeur heeft Duitsland gewoon keihard gedreigd anders de verkoop van Duitse auto's in China te beperken.

China wil bijvoorbeeld ook dat wij ons niet mengen in de discussie over de status van Hongkong en Taiwan. De Tsjechische Senaatsvoorzitter bracht onlangs een bezoek aan Taiwan en kreeg prompt van de Chinese ambassadeur te horen dat ze daarvoor een hoge prijs zou gaan betalen. Toen Nederland in april dit jaar een naamswijziging van de Nederlandse delegatie in Taiwan doorvoerde, van *'Netherlands Trade and Investment Office'* naar *'Netherlands Office'*, werd Nederland ter verantwoording geroepen door China. Op sociale media en in de staatsmedia verschenen oproepen om Nederlandse producten te boycotten.

Vorig jaar bezocht ik zelf Taiwan, met een delegatie van het Europees Parlement. (Zie foto). Daar was goed te merken dat het land erg beducht is voor de verdere opmars van China.

Bert Jan Ruissen met presidente van Taiwan.

Economische belangen worden daarbij door Beijing ook regelmatig als drukmiddel ingezet, in de trant van: Als je niet doet wat wij willen, dan moet je daarvoor boeten.

Die opmars is overal zichtbaar. China sluit grote deals met Aziatische en Afrikaanse landen, vaak in ruil voor grondstoffen. Maar ook in militair opzicht laat China zich steeds vaker gelden.

Hoewel er een goede Europese-Chinese samenwerking is geweest bij bijvoorbeeld anti-piraterijmissies voor de Afrikaanse kust, duiden hun acties in de Zuid-Chinese Zee daarnaast op een vergroting van de politieke invloed in de regio. Uiteindelijk wil China de VS als wereldmacht verdringen. De VS is onze bondgenoot, van China kan ik dat niet zeggen."

Hoe effectief is, in uw ogen, het Europese China-beleid? Worden inhoudelijk de juiste prioriteiten gesteld?

"We hebben China, met 1,4 miljard consumenten, te lang vooral gezien als een afzetmarkt voor onze multinationals, onze Nederlandse bloembollen, kassenbouwers enz. We zagen China bovendien als een lagelonenland, waar we goedkoop producten vandaan konden halen en vervuilende fabrieken best naartoe konden verhuizen. Gezien ons grote tekort op de handelsbalans met China is dat aardig gelukt..."

China en de EU zijn geen gelijkwaardige partners. China kent geen vrijemarkteconomie. De economie wordt sterk gecontroleerd door de CCP en er zijn veel staatsbedrijven actief die weliswaar vaak inefficiënt, maar via staatssteun toch kunnen blijven 'concurreren'. Particuliere bedrijven missen die voorde-

Als China het Belt and Road-initiatief in de EU verder gaat exploiteren, kan dit tot op zekere hoogte vruchten afwerpen, maar dit project is gericht op eenzijdig voordeel voor China.

len, maar compenseren dat internationaal door Westerse knowhow, schaalvoordelen en goedkope arbeid. Ze zijn de motor van de economie en werken efficiënter. Wel zijn ze onderhevig aan overheidscontrole en er bestaan ook partijcellen in elk bedrijf.

De EU mag niet in de val lopen van de economische en politieke retoriek van China. Als China het *Belt and Road*-initiatief in de EU verder gaat exploiteren, kan dit tot op zekere hoogte vruchten afwerpen, maar dit project is gericht op eenzijdig voordeel voor China. Projecten die in dit kader worden uitgevoerd, staan onder Chinese controle, waarbij Chinese bedrijven het project met Chinese medewerkers uitvoeren, terwijl de financiële risico's voor de betrokken landen aanzienlijk zijn.

Verscheidende EU-landen hebben wetten die buitenlands eigendom verbiedt van cruciale bedrijven. Duitsland verbood zo bijvoorbeeld een Chinees belang in een energiebedrijf en een werktuigbedrijf. De EU wil het toezicht op sommige buitenlandse investeringen in EU-landen versterken. De Europese Commissie heeft voorgesteld het toepassingsgebied uit te breiden tot nieuwe projecten op het gebied van defensie, satellietcommunicatie en kernenergie. Het wil zo de strijd aangaan tegen de agressieve, door de staat gesteunde Chinese pogingen om industrieën te domineren en EU-knowhow binnen te halen.

Als lidstaten van de Europese Unie moeten we veel assertiever optreden tegen China, zowel wat betreft handelsrelaties als mensenrechten. Officieel is China een strategische partner van de EU. Maar wanneer een partnerschap niet gebaseerd is op wederkerigheid (bijv. gelijke markttoegang voor bedrijven, journalistieke en academische vrijheid), dan moeten we ons afvragen of het, in navolging van de Amerikanen, niet de hoogste tijd is voor tegenacties.

Als Eurofractie SGP vinden we dat mensenrechten, waaronder bijvoorbeeld de situatie van vervolgte christenen, de Oeigoerenkwestie en de vrijheid van Hongkong en Taiwan veel meer prioriteit moeten krijgen in de relatie met China. Daarbij mag zeker ook bedreigd worden met economische sancties. Mensenrechten gelden universeel, onze naastenliefde reikt over grenzen. Het is heel jammer dat de officiële mensenrechtendialoog tussen de EU en China zo weinig resultaat oplevert, met name door toedoen van de laatste."

Heeft de EU het lot van vervolgte christenen en andere minderheden in de verdrukking voldoende op het oog? Zo niet, wat kan of moet de EU hieraan doen?

"Zoals gezegd, er is sprake van een mensenrechtendialoog met China, maar die is niet effectief. Hoogste prioriteit voor het China van president Xi is het behoud van de macht van de CCP, gevolgd door het handhaven van de nationale eenheid en

Het is heel jammer dat de officiële mensenrechtendialoog tussen de EU en China zo weinig resultaat oplevert, met name door toedoen van de laatste.

het bevorderen van de economie. Die doelen heiligen alle middelen. De afzwakkende Chinese economie verbetert de situatie niet, want een toename van werkloosheid ondermijnt de politieke legitimiteit van de Chinese Communistische Partij.

Dat leidt tot discriminatie van christenen. De staat mengt zich in de benoemingen van bisschoppen. Zij die zich niet willen aansluiten bij de staatskerk, worden beperkt in hun godsdienstige uitingen. Maar schokkend vind ik vooral de situatie van de Oeigoeren: die moslimminderheid wordt massaal naar 'heropvoedingskampen' gedeporteerd. Dat is onaanvaardbaar.

De Europese Raad is momenteel bezig met het opzetten van een systeem van gerichte sancties in navolging van bijvoorbeeld de VS. Dit systeem zou wat mij betreft toegepast mogen worden op China. Maar ik vrees dat sommige Europese regeringen al geen kritiek meer durven te leveren. China lijkt al in diverse lidstaten politiek, economisch en militair te invloedrijk. De Griekse regering verhinderde in 2017 al EU-kritiek op het Chinese agressieve optreden in de Zuid-Chinese Zee, iets dat waarschijnlijk alles te maken had met de Chinese investeringen in de Griekse haven van Piraeus...

Wat mij betreft, moet we als EU-lidstaten bereid zijn om zowel via diplomatie als via economische sancties harder op te treden."

Welke houding moet de EU aannemen om haar doelstellingen jegens China optimaal te bereiken? Ziet u een rol voor Europa weggelegd als koopman, dominee, generaal, diplomaat of wellicht anders?

"We moeten ons vooral ontwikkelen tot 'partner'. En in ieder goed partnerschap geldt: je moet de ander kunnen aanspreken op het gedrag (via de meer verborgen diplomatieke weg

Schokkend vind ik vooral de situatie van de Oeigoeren: die moslimminderheid wordt massaal naar 'heropvoedingskampen' gedeporteerd. Dat is onaanvaardbaar.

of via de meer vocale dominee-rol) en bereid zijn om het gedrag aan te passen.

Maar we kunnen niet blijven weggijken. Als consument zou je geen producten kopen van een bedrijf dat werknemers mishandelt. Waarom zouden we wel zaken willen doen met overheden die minderheden stelselmatig onderdrukken?"

Hoe ziet u de toekomstige verhouding tussen de EU – breder: het Westen – en China voor zich? Duidt of plaatst u dit als christen-politicus ook in een eschatologisch perspectief?

"Ik vrees dat China voorlopig haar invloed blijft vergroten. Ik heb geen aanwijzingen dat de Chinese overheid spontaan minderheden zoals christenen meer ruimte zou geven, ik vrees eerder het tegenovergestelde. Het goede nieuws is wel dat ondanks de onderdrukking, de Chinese kerk snel groeit.

In de Bijbel is voorgezegd dat christenen worden gehaat en vervolgd, in het einde der tijden. Wat dat betreft, zien we in China wel een uitwerking daarvan. Aan de andere kant blijft het wel ieders verantwoordelijkheid om christenvervolgung tegen te gaan. Ieder naar zijn vermogen. We moeten blijven opkomen voor Gods Woord en Zijn tijdloze Boodschap voor de wereld.

Wat dat betreft, blijven we als SGP in het Europees Parlement opkomen voor een veiliger toekomst voor onze medechristenen in China en waar ook ter wereld."

Wat kenmerkt de beschaving en het karakter van China? Wat is China en wie is 'de Chinees'? En welke geopolitieke doelen streeft China na? Deze fundamentele vragen staan centraal in dit interview met prof. dr. Frank Pieke, professor Modern China Studies aan de Universiteit Leiden. De antwoorden op deze kernvragen zijn nodig om überhaupt enig zicht te krijgen op de motieven en doelen die schuilgaan achter belangrijke geopolitieke ontwikkelingen waarvan vetgedrukte krantenkoppen vrijwel dagelijks gewag maken. Laten we, kortom, beginnen bij het begin.

Henri Krooneman, redactielid en beleidsmedewerker SGP-Tweede Kamerfractie

'Zoektocht naar het hart van China'

Interview met prof. dr. F.N. Pieke, Modern China Studies aan de Universiteit Leiden

Eerst een persoonlijke vraag. Hoe is uw interesse in China ontstaan?

Het antwoord is niet zo 'romantisch'. Toen ik ging studeren waren er nóg minder mensen die zich met China en Oost-Azië bezighielden dan nu. Ik zag dus baankansen. Daarnaast wilde ik weten hoe het socialisme zich uitte in het alledaagse, 'echte' leven.

Hoe zou u 'China' definiëren? Wat zijn de eerste gedachten en ideeën die bij u opkomen?

China kenmerkt zich door een rare paradox. Enerzijds is er grote culturele uniformiteit die voor 90% van de Chinezen geldt. Ik heb het dan

even niet over de minderheden. Daarbinnen bestaat toch een enorme variëteit en diversiteit, maar wel binnen één gezamenlijk thema. Er zijn eigenlijk maar twee andere landen waar in alle plaatsen en uithoeken in cultureel opzicht ondanks subtiele variaties een grote gemeene deler bestaat, en dat zijn Rusland de Verenigde Staten.

Wat is dan dat uniforme thema in de Chinese cultuur?

Allereerst gaat het om het idee en bewustzijn dat men Chinees is, onderdeel van een geza-

menlijke beschaving en geschiedenis. Dat gemeenschappelijke uit zich onder meer in familie-vormen en gebruiken, de waarde die wordt toegekend aan verwantschap, en uitingen van religie. De manier waarop het leven wordt vormgegeven lijkt veel op elkaar, ook wanneer men duizenden kilometers uit elkaar woont.

Deze beschaving is niet 'onbewust' ontstaan, maar het resultaat van een bewust project. Voor het jaar 1000 was China veel diverser, met allerlei lokale elites en gebruiken. Maar vanaf dat jaar zette het keizerrijk welbewust in op grotere eenvormigheid op basis van culturele eigenheid. Godsdienst, het openbare leven en familievoor-men en de taal werden steeds meer gestandaardiseerd.

De uitspraak van de toenmalige prinses Máxima dat de Nederlander niet bestaat, kwam haar op veel kritiek te staan. Bestaat 'de Chinees' wel?

Ja, mensen hebben een sterk en gedeeld bewustzijn van het Chinees-zijn, gecreëerd tijdens vele eeuwen van keizerrijken, regimes, bestuurders en filosofen. Zijn aard laat zich echter moeilijk in algemeenheden omschrijven. De Chinezen zijn een sociaal volk, maar dan alleen met de mensen die ze kennen. Jegens wie niet tot hun kring behoort wordt sociaal contact

al snel meer geformaliseerd en gestandaardiseerd. Het kan zelfs bijna een theaterstuk worden, zoals je dat ook in de Japanse of Koreaanse cultuur aantreft. Dat is voor een Westerling soms ingewikkeld. Zelf probeer ik Chinezen gewoon te behandelen als alle andere mensen. In het besef dat bepaalde botheid of directheid echt averechts kan werken. Wees niet alleen vriendelijk, maar ook glashelder over wat je wel of niet wilt: duidelijk zonder confronterend te zijn.

Wordt verzet tegen de Chinese Communistische Partij (CCP) niet gezien als verraad van het Chinees-zijn?

De strijd tussen politieke denkbeelden bestaat, maar de CCP stelt zichzelf niet gelijk aan China. Wel ziet zij zichzelf als de leidende en dragende kracht van China. China is groter dan de CCP, maar zij heeft wel het recht, de missie, de verplichting zelfs om China te vormen. De gedachte is niet dat iedereen die niet bij de CCP hoort de vijand is, maar wel dat de partijelite het in haar Chinese attitude het beste weet.

Wat kenmerkt de Chinese bestuurlijke traditie?

De volksrepubliek kent een hiërarchischer en formalistischer bestuurscultuur dan Nederland. Ons land is natuurlijk extreem egalitair en infor-

Over Frank Pieke

Prof. dr. F. N. Pieke is cultureel antropoloog en hoogleraar op het gebied van modern China. Sinds augustus 2018 is hij directeur van het Mercator Instituut voor China Studies in Berlijn. Zijn onderzoek draait rond twee thema's: het eerste is de antropologie van de staat en het socialisme in het moderne Azië; en het tweede draait om internationale migratie, transnationalisme en culturele diversiteit in relatie tot China.

meel. In China is de relatie tussen een leidinggevende en zijn ondergeschikte hiërarchisch van aard. Er bestaat ongelijke relatie die tegelijkertijd zowel zakelijk als persoonlijk is, waarin loyaliteit een centrale plaats heeft. Dat is een interessante contradictie die voor buitenlanders lastig te begrijpen is. De Nederlandse informaliteit en directheid moet je in China in ieder geval compleet vermijden: draai liever om de het brei heen en stel je bescheiden op.

China en het Westen gaan steeds nadrukkelijker de confrontatie met elkaar aan. Speelt vanuit China's getroebleerde historie, denk aan de vernederende opiumoorlogen, wraakzucht een rol in China's houding tegenover het Westen vandaag?

Waarschijnlijk wel. Niet alleen China maar ook veel andere niet-Westerse landen hebben diepe wonden, en die worden nog steeds gekoesterd. In het verleden hebben diepe krenkingen van culturele en nationale trots plaatsgevonden. Er bestaat in China een sterk verlangen om op voet van gelijkheid met het Westen en Japan om te gaan. Het gaat in de eerste plaats dus niet om onderwerping van anderen, maar om respect. Een relatie op basis van gelijkheid is daarvoor voldoende. Men wil de Amerikanen, andere westerlingen en Japanners recht in de ogen kijken en nooit meer gedwongen worden hun bevelen op te volgen.

De metafoer van tianxia, wat zoveel betekent als "alles onder de hemel", duidt in de klassiek-Chinese traditie op de reikwijdte van de macht van de keizer. In hoeverre is dit begrip toe te passen op de Chinese ambities onder het leiderschap van Xi Jinping?

Goede vraag. De metafoer is geworteld in een keizerlijke traditie die niet meer bestaat. Het idee was dat de keizer niet zozeer de hele we-

reld onderwerpt maar wel namens de 'hemel' boven de hele wereld staat. Ieder mens en iedere cultuur was principieel ondergeschikt aan de keizer. Dat bijvoorbeeld westerlingen alleen onder dien verstande op audiëntie mochten komen zorgde voor problemen: zij weigerden hun onderschikking te accepteren. *Tianxia* is dus meer een kosmologisch, ritueel begrip en gaat niet over politieke structuren.

In de huidige situatie, die wel over politiek gaat, wordt het begrip geherinterpreteerd. Betekent het dat de hele wereld onderdeel wordt van een vanuit China geleide structuur? Dat zou vanuit het Westen onherroepelijk tot strijd leiden. Of gaat het om het bevorderen van China's belangen via parallelle structuren? Je kunt niet weten wat Chinezen vandaag met *tianxia* bedoelen, want dat weten ze zelf niet. Op het ogenblik lijkt het vooral een retorische manier om aan te duiden dat China een wereld wil die niet alleen bepaald wordt door Westerse manier van leven. Men wil op eigen voorwaarden onderdeel van deze wereld zijn.

Persoonsverheerlijking van Xi Jinping ziet u hier dus niet snel uit voortkomen?

Nee, het rituele en kosmologische element hoort bij het keizerrijk. Het idee dat de CCP of Xi Jinping het centrum van de wereld zou zijn waar alles om draait, dat idee bestaat volgens mij niet.

Ik las ergens dat China en het Westen verwikkeld zijn in een race om begrip van elkaars ideeën, en dat China die race wint. Bent u het hiermee eens?

Ik geloof niet dat China wint. Wel is in China de kennis over het Westen, en met name de Verenigde Staten, groter dan andersom. Dat is logisch, want vanuit een ondergeschikte positie is het belangrijker om de ander te begrijpen dan andersom.

Speelt hier nog een rol dat de Westerse cultuur vaak directer en transparanter is...

Wellicht kunnen westerlingen inderdaad minder goed voor zich houden wat ze denken. Maar vergis je niet: een Chinees kan waanzinnig direct en zelfs bot zijn in een superieure positie.

...of zijn de grenzen van goed en kwaad 'bij ons' duidelijker?

Het bestaan van het goede – het absolute goed – is een sterk Westers-christelijk en ook Islamitisch idee. In China is goed en kwaad relatief en gebonden aan een bepaalde situatie. Er bestaan meer grijstinten; iets is wat meer goed (beter) of minder goed (slechter). Een absolute toetssteen ontbreekt: goed en kwaad zijn veeleer menselijke eigenschappen.

Wat zijn de belangrijkste buitenlandpolitieke beleidsdoelstellingen van China voor de komende decennia?

Allereerst streeft China naar respect. Niet langer dictaten opvolgen van buitenlandse mogendheden. Ten tweede wil men de Chinese natie vervolmaken. Dat heeft primair betrekking op de positie van Taiwan en Hong Kong, maar daarnaast ook op bepaalde grensgebieden met India en mogelijk ook Rusland. Ten derde wil men gelijk zijn aan de machtigste wereldmacht, Amerika. Daartoe moet China zelf een supermacht worden, zodat zij de wereld naar eigen ideeën kan inrichten.

Het bestaan van het goede – het absolute goed – is een sterk Westers-christelijk en ook Islamitisch idee. In China is goed en kwaad relatief en gebonden aan een bepaalde situatie.

Je kunt over president Trump veel zeggen, maar hij dwingt de Chinezen kleur te bekennen. En dat doen ze: ze claimen de wereld als hun 'speeltoneel'.

Zou je dat 'gezond zelfvertrouwen' kunnen noemen van China?

Het is wel iets meer dan dat. Ik heb wel problemen met de Chinese ambities. Het heeft iets onvermijdelijks in zich. Tegelijk legt het iets bloot van de logica van internationale politiek: je kan feitelijk alleen maar streven naar meer macht. Dat heet met een mooi woord 'offensief realisme'. De toonaangevende politicoloog Mearsheimer noemt dat "de tragedie van grootmacht-politiek". Een andere term die hiervoor gebruikt wordt is 'defensief imperialisme': de noodzaak om je invloed voortdurend uitbreiden met als doel je beter te kunnen verdedigen. Eigenlijk gaat het hier om twee kanten van dezelfde medaille.

Welke 'spelregels' volgt China in de internationale politiek en diplomatie om haar doelen te verwezenlijken?

China kopieert de succesformules van andere mogendheden en probeert te leren van hun fouten. Hoe kwam de Koude Oorlog ten einde; wat deden de Verenigde Staten goed en wat deed de Sovjet Unie fout? Hoe won Amerika de Golfoorlog? Je ziet ook dat botter Amerikaans gedrag gekopieerd wordt. Interessant was ook de levensgrote advertentie van de Chinese ambassadeur in een groot Nederlands dagblad nadat ook de Amerikaanse ambassadeur zich in het publieke debat mengde.

Daarnaast wordt China op veel terreinen conventioneel, zoals op het vlak van militaire macht. Heel duidelijk werkt China aan invloed in landen om de Amerikanen erbuiten te houden. Tot slot zie je dat China gebruik maakt van de traditionele gereedschappen uit de internationale politiek,

zoals 'verdeel en heers' en het beheersen van natuurlijke hulpbronnen en zeldzame aardmetalen.

Minderheden, waaronder christenen en Oeigoeren, hebben het in China zeer zwaar. Om 'harmonie af te dwingen' heeft de overheid een extreem geavanceerd surveillancesysteem ontwikkeld. Hoe houdbaar acht u dit systeem op langere termijn? Kan dit leiden tot opstanden of is het daarvoor – mense-lijkerwijs gesproken – al te laat?

Christenen komen volgens mij in China niet erg zwaar in de verdrukking. Ik zie nog steeds vrijheid om het geloof te belijden. Wel ziet Xi Jinping het christendom als een niet-Chinese, eigenlijk zelfs Westerse religie. Bepaalde beperkende maatregelen zijn dus te verklaren vanuit chauvinisme.

Dat ligt anders bij de Oeigoeren. Die worden veeleer gezien als een 'ontembare' minderheid dan als sec islamitisch. De keiharde repressie en gedwongen assimilatie heeft te maken met grote ontsteltenis na oproer en aanslagen van Oeigoerse separatisten.

Om dit te begrijpen moeten we eigenlijk uitzoomen. Wereldwijd kregen landen te maken met islamitisch fundamentalisme. Dat leidde tot verschillende reacties. De Verenigde Staten vielen vanaf 2001 andere landen – broeinesten van terrorisme; de As van het Kwaad – aan. Zij maakten er dus feitelijk een buitenlandpolitiek probleem van. Europa koos ervoor migranten en vluchtelingen te blijven verwelkomen, maar de schapen van de bokken proberen te scheiden. Doel is te voorkomen dat fundamentalisten voet aan de grond krijgen, zonder een systeem van algemene repressie, waarbij we dus een zekere mate van onveiligheid door mogelijke aanslagen accepteren als prijs voor onze waarden van vrijheid en gelijkheid voor de wet. China heeft gezegd: dat laatste gaan we dus niet doen. We maken een complete volkscultuur verdacht om zo

Je kunt over president Trump veel zeggen, maar hij dwingt de Chinezen kleur te bekennen. En dat doen ze: ze claimen de wereld als hun 'speeltoneel'.

het separatisme met wortel en tak uit te roeien. Je ziet hier dus opnieuw iets van de tactiek van het observeren, leren en alleen waar wenselijk kopiëren.

Tot slot: hoe moeten Nederland en andere Westerse landen, maar ook de landen rond de Zuid-Chinese Zee, zich opstellen tegenover een assertief China en de wereldorde die zij nastreeft? Hoe moeten wij 'het spel spelen'?

Deze vraag gaat over de harde of zachte aanpak. Mijn antwoord is: beide zijn nodig. We moeten niet denken dat het lukt om met een fluwelen handschoen, voorzichtigheid en diplomatieke inzet op de lange termijn relaties China in ons eigen wereldbeeld te trekken. Dat gaat hem niet meer worden; dat wil China helemaal niet.

Voor het andere uiterste, de snoeiharde confrontatie zoals de Verenigde Staten die nu kiest, is in zekere zin wat te zeggen. Het bakent grenzen af en straalt uit dat je niet met je laat spotten. Dat is wellicht nuttig als waarschuwingssignaal en middel om de onderhandelingspositie te versterken, maar een signaal is nog geen samenhangende strategie. Ik zou zeggen: laten we niet naïef of agressief zijn, maar streven naar een werkbare relatie op basis van welbegrepen eigenbelang. Dat formuleren en afwegen van concrete belangen is eigenlijk het moeilijkst. Nederland heeft een goede en belangrijke stap gezet met de China-strategie. Het is nu zaak hier ook echte inhoud aan te geven, en binnen de EU coördinatie van het Chinabeleid te bevorderen.

Testcase Taiwan: Van paria naar partner

Ga naar Taiwan! Dat is mijn klemmende oproep aan het Nederlandse parlement. Treed in het voetspoor van de Tsjechische delegatie (89 personen sterk!) die het eiland onlangs bezocht.

Waarom? Ter politieke ondersteuning van een democratische rechtsstaat van 23 miljoen burgers die dreigt opgeslokt te worden door de naburige Volksrepubliek China. Onder het motto van 'vreedzame hereniging', hoewel Peking het woord 'vreedzaam' niet langer officieel hanteert. En onder toezicht van het Westen onder het motto van 'één China-beleid'. Van deze eenzijdige Europese stellingname heb ik mij als viervoudig China-rapporteur voor het Europees Parlement consequent gedistantieerd. Natuurlijk tot hoor- en zichtbaar ongenoegen van de 'vrienden' van Peking in Brussel. Voor hen moest die 'sacrale' formule van 'één China' beslist in de tekst staan.

Hoe bood ik als rapporteur weerstand aan deze beschamende buiging jegens de supersnelle opkomst van een partijstaat als supermacht? Allereerst door zelf met beleidsmedewerkers voor elk rapport niet alleen naar de Volksrepubliek af te reizen, maar evenzeer naar de Republiek China, de officiële naam voor Taiwan. Tenslotte moet je in de conflictsituatie (Peking versus Taipei) als vertegenwoordiger van het Europees Parlement beide partijen horen én zien. Deze bezoeken, onderbouwd door solide leeswerk, brachten en brengen mij tot de stellige overtuiging dat de internationale gemeenschap de Taiwanese niet en nooit mag overgeven aan de onverzadigbare machts- en expansiedrang van de Communistische Partij van China.

Zeker nu niet, zoals die zich ongeremd manifesteert onder leiding van staatspresident en partijvoorzitter Xi Jinping. In een speech van januari 2019 gaf Xi zich volledig bloot: 'China moet en zal herenigd worden.' Dat is immers 'een noodzaak voor de herrijzenis van de Chinese natie.' En deze 'herrijzenis' heeft Xi Jinping, zoals het in de Communistische Partij gebruikelijk is, van een einddatum voorzien: 2049. Exact een eeuw na de stichting van de Volksrepubliek China.

Xi's ongeduld over het uitblijven van de inlijving van de 'afvallige provincie' Taiwan bleek ook uit de woorden dat dit probleem zich niet van generatie tot generatie mag blijven voort slepen.

Intussen heeft China's onmiskenbare en gewelddadige schending van de status van Hongkong – één land, twee politieke systemen - het wantrouwen van de Taiwanese bevol-

king tegenover Pekings intenties alleen maar versterkt. Per slot van rekening spiegelt China Taiwan exact dezelfde ongewisse status voor.

Het verbaast daarom allerm minst dat ruim tweederde van de Taiwanese zich momenteel louter als Taiwanese beschouwt en niet als Chinees. Daarbij komt dat bijna 90 procent van de bevolking Xi's aanbod van 'vreedzame hereniging' onder het model-Hong Kong resoluut van de hand wijst.

Precies dit instemmingsrecht van de Taiwanese bevolking met de Chinese grootmachtaspiraties heb ik vanaf mijn eerste China-rapport (2005/2006) glashelder bepleit. Niet minder belangrijk was en is (nog steeds!) de doorbreking van Taiwans internationale isolement, schandelijk en schadelijk resultaat van Pekings dwangdiplomatie.

Wanneer er nu steeds meer gezaghebbende stemmen opgaan om Taiwan als volwaardig lid toe te laten treden tot de Wereldgezondheidsorganisatie, is dat niet alleen een internationale erkenning van Taiwans voorbeeldige aanpak van de coronapandemie, maar geven deze stemmen ook gehoor aan identieke, continue oproepen van het Europees Parlement.

Toch is veel meer westerse ruggensteun voor Taiwan nu urgent. Niet bij geval discussiëren prominente China-experts over Pekings militaire opties bij een invasie van Taiwan. En niet bij geval maakt Taiwans president Tsai Ing-wen veel haast met een aanmerkelijke versterking van 's lands defensie. En passant patrouilleren Amerikaanse oorlogsschepen in grotere regelmaat in de Straat van Taiwan. Begrijpelijk nu naar buiten is gekomen dat Chinese generaals al enige tijd ferme druk uitoefenen op Xi om eindelijk harder op te treden tegen Taiwan onder het motto: 'Wanneer nu niet, wanneer dan wel?'

Tegenover deze ultieme bedreiging van Taiwans toekomst past slechts één westers antwoord: ruggensteun voor Taipei! Daarom Europa, Nederland: behandel deze jonge democratische rechtsstaat in Azië niet langer naar Chinees voorbeeld en verlangen als een paria, maar als een partner. De juiste partner! Te beginnen met bezoekdiplomatie. Op naar Taipei!

Bas Belder, lid Europees Parlement van 1999-2019

De roep om regionale autonomie of onafhankelijkheid wordt op vele plaatsen in de wereld gehoord. Vlaanderen, Catalonië en Schotland zijn misschien het dichtst bij huis, maar de lijst met regio's die streven naar secessie bevat tientallen voorbeelden. In China gaat het vooral om de regio Tibet en de stadsstaat Hongkong die momenteel de aandacht trekken. Zijn er vanuit de SGP-visie op volkeren en natiestaten overwegingen aan te reiken voor de bepaling van een standpunt in deze kwesties?

Arjen Klein, Walter Jordaan, David Geurtsen & Harm-Jan Rouwendal, leden commissie Internationaal SGP-Jongeren

Hoe om te gaan met de roep om secessie?

Principiële en praktische afwegingen rond het vraagstuk van separatisme

Secessie is het fenomeen waarbij een groep individuen zich uit een bestaande organisatie-structuur terugtrekt. Het protestantisme is een voorbeeld van een secessie, maar de term wordt meestal in politieke of staatsrechtelijke zin gebruikt wanneer een sub-nationale eenheid zich wil afscheiden van een groter statelijk verband. Tegenstanders van politieke secessie zullen echter sneller de term separatisme gebruiken. Hoewel er ook binnen Nederland regionale splinterbewegingen zijn die naar meer autono-

mie streven (Friesland), zijn het vooral buitenlandse casussen zoals Koerdistan of Catalonië die om een standpuntbepaling vragen. Afgezien van geopolitieke belangen en gepaste terughoudendheid inzake interne ontwikkelingen in andere landen, dringt de vraag zich op hoe we om moeten gaan met de roep om secessie. Binnen de SGP is dit vraagstuk altijd primair als een staatsrechtelijke kwestie gezien. Waarschijnlijk is er om die reden weinig over dit onderwerp geschreven. Dit is opvallend, aangezien

de ontstaansgeschiedenis van ons land juist redenen heeft gegeven om het recht van opstand grondig te doordenken. Bovendien leert de actualiteit ons dat zich steeds nieuwe gevallen van secessie aandienen. Om niet alle (nieuwe) gevallen van secessie ad hoc te hoeven beoordelen, is het goed om iets langer bij dit onderwerp stil te staan. In dit artikel verkennen wij de overwegingen die bij het vraagstuk van separatisme komen kijken en geven we een aanzet tot een aantal criteria die de partij kan gebruiken bij het beoordelen van de roep om secessie.

UITGANGSPUNTEN

Natiestaten zijn, Bijbels gezien, geen gegeven. In de Bijbel lezen we over wereldrijken die opkomen, andere politieke entiteiten aan zich onderwerpen, en vergaan. Natiestaten zijn sociale constructen, een door mensen gevormde structuur om een gemeenschap te besturen.¹ Dit maakt ze echter niet 'nep' of minder waardevol: ze zijn immers historisch gegroeid. Dit proces van natievorming heeft voornamelijk in de 18^e, 19^e en 20^e eeuw gestalte gekregen. Nemen wij deze twee aspecten samen (de natiestaat als sociaal construct en historisch gegroeid fenomeen), dan moeten wij concluderen dat natiestaten niet in beton gegoten zijn, maar naar hun aard veranderlijk zijn.

Waar natiestaten niet in de Bijbel te vinden zijn, zijn er wel andere belangrijke Bijbelse noties die wij als uitgangspunt willen nemen.² Ten eerste

dienen wij gehoorzaam te zijn aan de overheid, die door God over ons gesteld is.³ Het is dan ook niet willekeurig dat burgers deel uitmaken van een bepaald staatsrechtelijk verband geregeerd door overheden, 'aangezien het Gode beleeft, ons door hun hand te regeren'.⁴ Er is volgens de SGP dan ook geen sprake van een 'maatschappelijk contract' tussen burger en overheid dat men zonder meer eenzijdig kan opzeggen. Daarnaast geldt het Bijbelse principe van het tegengaan van machtsmisbruik en onrecht door de overheid.⁵ Juridische uitgangspunten zijn historische verworvenheden en het gewoonterecht. Ten slotte is het subsidiariteitsbeginsel van belang: bestuurlijke bevoegdheden moeten op een zo laag mogelijk niveau worden belegd om machtsconcentratie tegen te gaan.

SECESSIEMOTIEVEN

Het is lastig om bij dit onderwerp historische lijnen te trekken. De Nederlandse afscheiding van Spanje en de Noorse afscheiding van het Deense Koninkrijk zijn manifestaties van secessie vóór het ontstaan van de natiestaten zoals we die vandaag de dag kennen.⁶ Natuurlijk zijn er bepaalde motieven die we vandaag de dag terugzien binnen separatistische bewegingen, toch verschilde de problematiek en het politieke klimaat sterk van de huidige situatie.

De overgang van koninkrijken en hertogendommen naar de natiestaat leidde naast centralisatie van macht ook tot een samenvoeging van meerdere etnische groepen onder één vlag. De geschiedenis bewijst dat dit een recept voor onheil is wanneer dit op te grote schaal gebeurt. Hiervoor hoeven we alleen maar naar het Afrikaanse continent te kijken waar alleen al de laatste twintig jaar veel intra-statelijk geweld heeft plaatsgevonden. Binnen Europa hebben we de laatste eeuw ook talloze gevallen van gewelddadig se-

Binnen de SGP is dit vraagstuk altijd primair als een staatsrechtelijke kwestie gezien. Waarschijnlijk is er om die reden weinig over dit onderwerp geschreven.

Binnen Europa hebben we de laatste eeuw ook talloze gevallen van gewelddadig separatisme gezien. Denk alleen al aan de oorlogen in voormalig Joegoslavië, the troubles in Noord-Ierland, de ETA in Spanje en de Donetsk-separatisten in Oost-Oekraïne.

paratisme gezien. Denk alleen al aan de oorlogen in voormalig Joegoslavië, the troubles in Noord-Ierland, de ETA in Spanje en de Donetsk-separatisten in Oost-Oekraïne. Er zijn echter ook vreedzame voorbeelden zoals het Vlaams separatisme in België, het Schotse en Welsh separatisme in het Verenigd Koninkrijk of Silezische separatistische bewegingen in Tsjechoë en Polen.

MOTIEVEN VOOR AFSCHIEDING

Ongeacht hun meer of minder gewelddadige natuur, vrijwel alle historische en recente gevallen van separatisme hebben een motief dat in een (of meerdere) van drie categorieën past: bevrijdingsseparatisme, cultureel separatisme en economisch/sociaal separatisme.⁷ In het eerste geval is er sprake van een bevolkingsgroep die in het verleden onderworpen is en opstaat tegen haar overheerser. De afscheiding wordt hierbij gelegitimeerd op grond van een oudere historische claim en een bewezen vroegere (zelfstandige) besturing van het gebied. In het tweede geval is er sprake van een groot cultureel of religieus verschil tussen een bepaalde bevolkingsgroep en de heersende groep. Het Vlaams separatisme en de Noord-Ierse onafhankelijkheidsbeweging kunnen onder deze tweede categorie worden geschaard. Tenslotte is er

economisch/sociaal separatisme. Hierbij is er sprake van een (extreme) achterstelling van een bepaalde bevolkingsgroep op economisch en/of sociaal gebied. Vaak is hierbij sprake van onderdrukking en discriminatie op basis van etnische factoren. Bosnisch separatisme in Joegoslavië in de jaren 90 van de vorige eeuw en tot op zekere hoogte ook het Zuidelijk separatisme dat leidde tot de Amerikaanse burgeroorlog vallen in deze categorie.

INTERNE OPLOSSINGSRICHTINGEN

Om separatistisch streven in te dammen en geweld te voorkomen doen overheden er goed aan te zoeken naar interne oplossingen om minderheden gunstig te stemmen. Eén van de belangrijkste zaken die een hogere overheid kan doen, is door decentralisatie een lagere overheid meer autonomie te geven. Separatisme dat in de eerste twee van de hierboven genoemde categorieën valt ontstaat, ten diepste doordat bepaalde groepen niet kunnen of mogen doen wat zijn historisch gezien gewend waren te doen. Of het nu gaat om het praktiseren van een eigen religie, het spreken van een eigen taal, of simpelweg het bepalen waar het belastinggeld heen gaat, vaak neemt de centrale overheid hierover de beslissingen. Autonomie en een bepaald niveau van zelfbestuur zijn dan ook de magische woorden. Tenslotte kan het in sommige gevallen ook goed zijn het belang van een bepaalde regio te erkennen. Een goed voorbeeld in dit opzicht is

Om separatistisch streven in te dammen en geweld te voorkomen doen overheden er goed aan te zoeken naar interne oplossingen om minderheden gunstig te stemmen.

Catalonië, een regio die vitaal is voor de Spaanse economie. Separatisme hier komt deels voort uit onvrede van de bevolking richting de (in eigen ogen) oneerlijke behandeling van de Spaanse overheid. In soortgelijke gevallen kan een definitieve afscheiding voorkomen worden door een economische schikking te treffen met de betreffende regio, waardoor de regio lange- en korte termijn voordelen krijgt, waarbij beter rekening wordt gehouden met haar bovengemiddelde economische bijdrage aan de welvaart van het land.

VREEDZAAM EN DEMOCRATISCH UITEENGAAN

Cruciaal binnen het thema 'separatisme' is het bepalen van het moment waarop secessie een serieuze optie wordt. Met andere woorden: wanneer een bepaalde groep het recht krijgt om haar eigen

Een goed voorbeeld opzicht is Catalonië, een regio die vitaal is voor de Spaanse economie. Separatisme hier komt deels voort uit onvrede van de bevolking richting de (in eigen ogen) oneerlijke behandeling van de Spaanse overheid.

toekomst en staatsvorm te bepalen. Hiervoor is geen eenduidig stappenplan voorhanden, aangezien elke casus haar eigen, unieke aspecten kent. Voorbeelden hiervan zijn de mate van autonomie die de groep al heeft, (politieke) steun in andere staten en de mate van economische zelfstandigheid. Verder kunnen er juridische belemmeringen

zijn doordat secessie in strijd is met de grondwet of wanneer de mogelijkheid tot uittreding niet goed is vastgelegd (zoals binnen de EU). Zonder specifiek in te gaan op juridische contexten en politieke theorieën proberen we op basis van de eerdergenoemde categorieën eisen te ontwaren

die kunnen helpen bij het beoordelen van de legitimiteit van de secessie.

Allereerst moet er een historische culturele claim zijn waarop de groep zich kan beroepen om zich te onderscheiden van de moederstaat. Deze eis is in principe de basis van de secessie.

Hongkong: strijd voor behoud van autonomie

De officiële naam van Hongkong is 'Speciale bestuurlijke regio Hongkong van de Volksrepubliek China'. De metropool van meer dan 7 miljoen inwoners heeft een complexe geschiedenis. Na de eerste Opiumoorlog in 1842 raakte het Chinese keizerrijk Hongkong kwijt aan de Britse Oost-Indische Compagnie. Anderhalve eeuw later, in 1997, droeg het Verenigd Koninkrijk Hongkong over aan de Volksrepubliek China. Op dat moment werd het gebied een Speciale Bestuurlijke Regio. Vijftig jaar lang zou het gebied gevrijwaard blijven van de wetten van het communistische China. China regelt defensiezaken en buitenlands beleid, maar op andere terreinen is Hongkong autonoom: één land, twee systemen.

De relatie van Hongkong met China is sinds het moment van de Britse overdracht moeizaam. De Chinese overheid probeert steeds haar invloed in het gebied te vergroten. In 2003 en 2014 leidde dit al tot massale demonstraties. In maart 2019 braken er maandenlange protesten uit tegen een door de regering van Hongkong voorgestelde uitleveringswet. China maakte gebruik van de verwarring van de coronacrisis door een nieuwe veiligheidswet aan de te nemen die het onder meer strafbaar stelt om te streven naar afscheiding van China.

De speciale status binnen China geldt tot 2047. Hoe het daarna verder gaat, is niet vastgelegd. China probeert steeds weer van Hongkong een Chinese stad te maken als alle andere. De inwoners van Hongkong protesteren ondertussen voor het behoud van hun democratische vrijheid en onafhankelijke rechtspraak. Daarbij is Hongkong het belangrijkste financiële centrum van Azië door de economische vrijheid.

Hongkong vormt een bijzondere casus omdat Hongkongers streven naar het behoud in plaats van het verwerven van autonomie. Afgezien van afspraken die tot 2047 zouden moeten gelden, gaat het om dezelfde principes als in het bevrijdingsseparatisme en economisch separatisme. Hongkongers protesteren voor zelfbeschikking op basis van een historische claim en een bewezen vroegere besturing van het gebied en met de angst voor inperking van hun economische en sociale vrijheden. Vanuit een westers perspectief kan daar nog aan toegevoegd worden dat een democratie steun verdient in het gevecht tegen een dictatuur.

Allereerst moet er een historische culturele claim zijn waarop de groep zich kan beroepen om zich te onderscheiden van de moederstaat. Deze eis is in principe de basis van de secessie.

Indien deze eis niet in voldoende mate gefundeerd aanwezig is, kan er geen sprake zijn van secessie. Landen zijn immers zelden uniform en er zal daarom altijd verschil zijn tussen bevolkingsgroepen. Een objectieve vaststelling (een groep is bijvoorbeeld economisch achtergesteld) kan daarom niet genoeg zijn; er moet een historische, culturele claim op zelfbeschikking aanwezig zijn. De volgende twee eisen zien op factoren die de legitimiteit van secessie kunnen vergroten. Allereerst gaat het om een situatie waarin er sprake is van discriminatie, onderdrukking of geweld door de autoriteiten van de moederstaat. Ten tweede is er sprake van economische achterstelling. Zoals gezegd, zijn deze laatste twee eisen op zichzelf niet voldoende om een streven naar secessie te legitimeren, maar is de eerste eis altijd nodig. Echter, is er sprake van bijvoorbeeld structurele onderdrukking of een streven naar godsdienstvrijheid, dan wordt het streven naar secessie wel geloofwaardiger.

Bovenstaande criteria helpen bij het bepalen van de legitimiteit van secessie. Indien secessie gelegitimeerd wordt geacht, is ook de manier van secessie nog van groot belang. Wereldwijd zijn er verschillende voorbeelden van referenda waarin de vraag naar secessie centraal stond. Een referendum is een geschikt middel om een secessie te beoordelen, omdat het de bevolkingsgroep de uiteindelijke keuze laat. Toch is ook dit middel niet zonder gebreken. Zo zal al-

lereerst de groep moeten worden bepaald die mag stemmen, iets wat lang niet altijd makkelijk is. Daarnaast dient er een minimumopkomst te worden vastgesteld, net als het percentage wat nodig is om secessie goed te keuren. Tenslotte moet er rekening mee worden gehouden dat de autoriteiten van het moederland de uitslag van het referendum niet erkennen.

BUITENLANDSE STEUN: GEEN VOORWAARDE, WEL RELEVANT

In dit stadium van secessie is steun van andere staten of internationale organisaties daarom ook relevant. Deze steun moet echter wel gericht zijn op het democratische verloop van het referendum. Staten en internationale organisaties zoals de VN en de EU kunnen er bij de moederstaat op aandringen om het referendum in goede orde te laten verlopen en bij een positieve uitslag te gaan onderhandelen met de groep die zich af wil scheiden. Voor de laatstgenoemde groep is van belang dat er geen toevlucht wordt genomen tot geweld. Dit wordt lastig indien de moederstaat zelf overgaat tot geweld. In zo'n situatie ligt er een verantwoordelijkheid voor andere staten en internationale organisaties om de vrede te bevorderen en het geweld te temperen. Tenslotte zal buitenlandse steun nodig zijn voor de af te scheiden groep omdat het in het ontstaan van de toekomstige relatie tot de moederstaat en andere staten kan bemiddelen.

LEVENSvatbaARheid EN ERKENNING

Indien op basis van het bovenstaande geconcludeerd wordt dat secessie (democratisch) gelegitimeerd is, dient als laatste nog de levensvatbaarheid van de nieuwe staat in aanmerking te worden genomen. Want het resultaat van een secessie dient ook een duurzaam zelfstandige staat te zijn. Binnen het internationale recht volgen hiervoor uit de Montevideo Conventie vier

Een referendum is een geschikt middel om een secessie te beoordelen, omdat het de bevolkingsgroep de uiteindelijke keuze laat. Toch is ook dit middel niet zonder gebreken.

voorwaarden: een permanente bevolking, een afgebakend territorium, een regering en de mogelijkheid om relaties met andere staten aan te gaan.⁸ Erkenning door andere staten is voor het internationale recht dus geen constitutief element van het staat-zijn. Om als (nieuwe) staat levensvatbaar te zijn, is politieke steun echter wel van belang. Een afgescheiden staat zou *de facto* nog steeds niet onafhankelijk zijn als hij slechts steun zou genieten van enkele of zelfs van geen andere staten.

Politieke steun is om nog een andere reden vereist. Zoals opgemerkt, is democratische legitimatie vereist voor secessie. Politieke steun kan voor andere staten een middel zijn om democratische principes ook in de toekomst te garanderen en bijvoorbeeld de naleving van mensenrechten door de nieuw gevormde staat te waarborgen. Dit is van groot belang, aangezien in gevallen waar secessie aan de orde is het territorium vaak niet geheel etnisch uniform is. Het

kan daardoor voorkomen dat in een afgescheiden staat een bevolkingsgroep (die etnisch verwant is aan de oude staat) zich in een minderheidspositie bevindt. Binnen de nieuwe staat dienen er daarom stevige democratische structuren te zijn, die ook op lange termijn de levensvatbaarheid van de staat zullen garanderen.

CONCLUSIE

In debatten over secessie lopen de emoties vaak hoog op en is er vrijwel altijd sprake van een unieke, historisch gegroeide situatie. Hoewel gehoorzaamheid aan de overheid een belangrijke Bijbelse notie is, sluit dit het streven naar autonomie niet uit, temeer omdat natiestaten naar hun aard veranderlijk zijn. Elke casus vraagt dan ook om een eigen afweging. Bij het beoordelen van nieuwe en bestaande gevallen van secessie kunnen in ieder geval de volgende vragen overwogen worden: is er sprake van een historische en culturele claim waarmee een groep zich onderscheidt van de moederstaat? Is er gezocht naar interne oplossingen? Is er sprake van democratisch legitimatie? Wordt er door een van de partijen geweld gebruikt? Is de nieuw te vormen staat levensvatbaar en is een democratische rechtsstaat gewaarborgd? Het antwoord op deze vragen biedt geen pasklare beoordeling, maar biedt een handvat om de roep om de steeds terugkerende roep om secessie serieus en meer consistent af te wegen.

NOTEN

¹ Vgl. Benedict Anderson (1983), *Imagined Communities*.

² Zie ook J.H. Visser, *Ver weg en toch dichtbij. SGP-visie op buitenlands beleid*, Houten 1996, m.n. pp. 20-34 en 45-47.

³ Zie het Vijfde Gebod (Ex. 20:12); Matth. 22:16-21; Rom. 13; 1 Tim. 2:1-2.

⁴ Heidelbergse Catechismus, vraag en antwoord 104.

⁵ Zie bijv. Jeremia 23; Ezechiël 34.

⁶ De Zwitserse Confoederatio Helvetica en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden waren de eerste natiestaten die werden erkend bij de Vrede van Westfalen in 1648.

⁷ Spencer, "Separatism: Democracy and Disintegration", 2-4.

⁸ Artikel 1 Montevideo Conventie. Deze voorwaarden zijn erkend als internationaal gewoonterecht, waardoor het geldt voor iedere staat, ongeacht of deze partij bij de Conventie was.

TECHNOLOGY WITH A SMILE

De Barth Groep helpt bedrijven om optimaal te presteren door het creëren van duurzame en technologische oplossingen. Wij realiseren en onderhouden totaalinstallaties, ontwikkelen en automatiseren machines, leveren plaatwerk-oplossingen voor verschillende industrieën en voeren keuringen uit. Onze kracht ligt in het aanpakken van multidisciplinaire projecten.

Kijk op www.barthgroep.nl voor meer informatie.

**barth
groep**

barth
installatietechniek

barth
industrial automation

aldonk
plaatwerk

controlscoope
keuring en inspectie

engin
engineering

SINDS 1935

HUISMAN

keukens | sanitair | doe het zelf

Passie

voor vakmanschap

WWW.HUISMANALBLASSERDAM.NL

Huisman Keukens & Sanitair | Voltastraat 1 | 2952 AW Alblasserdam | 078-6932541 | info@huismanalblasserdam.nl

Ongetwijfeld is de huidige Chinese president Xi Jinping, een belesen man, goed bekend met het 'De kunst van het oorlogvoeren' van Sun Tzu. Uiteraard zouden we het liefst op de man af vragen hoe dit werk de politieke en militaire beslissingen van president Xi beïnvloedt, maar de man heeft ongetwijfeld de handen vol aan het landsbestuur. Daarom onderzoeken we in dit artikel welke kernmotieven in het denken van de oude bevelhebber-filosoof we kennelijk terugzien in China's beleid onder president Xi.¹

Henri Krooneman, redactielid en beleidsmedewerker SGP-Tweede Kamerfractie

'Van Sun Tzu naar Xi Jinping: overwinnen door misleiden'

De Chinese wijsgeer en generaal Sun Tzu (ca. 544-496 v.Chr.) heeft met zijn boek *'De kunst van het oorlogvoeren'* zowel het Oosterse als Westerse denken over oorlog en vrede diepgaand beïnvloed. Het werk behoort tot op heden tot het vaste curriculum van vele militaire academies wereldwijd,² maar is niet alleen relevant

voor militaire aangelegenheden. Het kan ook helpen bij het bepalen én voorzien van politieke en diplomatieke strategieën.

De ideeënwereld van Sun Tzu is rijkgeschakeerd. Toch zijn in elk geval twee centrale motieven te ontwaren: I) *voorkomen* en II) *misleiden*. Voorkomen gaat over het meest basale ideaal om te

winnen zonder gevecht en grootschalig bloedvergieten. Misleiden gaat om het verwarren en overwinnen van de tegenstander door je anders voor te doen dan je bent, je vliegensvlug aan te passen, de ander indirect te benaderen, en je te concentreren op diens zwakke plekken. Bovendien noemt Sun Tzu als belangrijke strategieën A) het aanvallen van de strategie van de vijand en B) het verstoren van bondgenootschappen.³

MOTIEF 1 – VOORKOMEN: ONDERWERPEN ZONDER TE VECHTEN

Een goede leider voorkomt bloedvergieten. *"Het behalen van honderd overwinningen in honderd veldslagen is niet het toppunt van vaardigheid. De vijand onderwerpen zonder gevecht is het toppunt van vaardigheid."*⁴ En: *"Hij die uitblinkt in het oplossen van problemen doet dat voordat ze zich voordoen. Hij die uitblinkt in het overwinnen van vijanden zegeviert voordat de dreiging zich voordoet."*⁵ De redenering is eenvoudig: verlies van mensenlevens is onomkeerbaar, en geen staat is ooit sterker geworden van langdurige oorlogvoering.⁶ Toch is onderwerping zonder gevecht gemakkelijker gezegd dan gedaan. Wie een geweldloze winst wil behalen moet a) goed georganiseerd zijn en b) een solide kennispositie hebben.

Een goede organisatie impliceert ten eerste dat leiders kunnen delegeren. Ze moeten hun generaal niet te veel voor de voeten lopen. Die hebben immers het meeste verstand van zaken. Het gaat om georganiseerd vertrouwen. En het vertrouwen dat legerleiders krijgen, moeten zij ook in hun manschappen stellen.⁷ Vertrouwen leidt tot loyaliteit, loyaliteit tot inzet en opofferingsgezindheid, en inzet brengt de overwinning. Daarbij is ook taakspecialisatie van belang: *"de moedigen kunnen vechten; de behoedzamen verdedigen, en de wijzen adviseren. Zo wordt niemands talent verspild."*⁸

Sun Tzu Enchoen.

Dat laatste vergt, ten tweede, een goede kennispositie. Ken de kracht en kwetsbaarheden van jezelf en de tegenstander. Onwetendheid betekent risico: *"wie zowel zijn vijand als zichzelf niet kent, kan er zeker van zijn bij elk gevecht gevaar te lopen."*⁹ Gedegen kennis moet wel worden vertaald naar een concrete en slimme strategie. Als voorbeeld noemt Sun Tzu een stadsbelegering. Een goede leider creëert zelf een ontsnapingsroute uit die belegering, om vervolgens degenen die ervan gebruikmaken eenvoudig in de kraag te vatten.¹⁰ Zo krijg je de stad in handen zonder grootschalig wapengekletter.

Xi en het onderwerpen zonder vechten

Zien we geweldloze onderwerping terug in het huidige Chinese beleid? Wil China onder president Xi überhaupt andere mogelijkheden 'onderwerpen'? Dat laatste valt te betwijfelen. Deskundigen, zoals professor Pieke elders in deze uitgave, wijzen op China's wens om vooral op gelijke voet met de Verenigde Staten te staan en als supermacht gerespecteerd te worden. Met als uitgangspunten: geen conflict, geen confrontatie, wederzijds respect, en een win-win-benadering van internationale samenwerking.¹¹

Op regionale schaal is China's aanpak echter minder vredelievend. In het kader van het 'vervolmaken' van de Chinese natie worden de duimschroeven op Hong Kong en Taiwan aangedraaid. Daarnaast houdt China het oog gericht op bepaalde grensgebieden met India en Rusland. In de Zuid-Chinese Zee is de grens tussen ambitie en agressie vervaagd. Kunstmatige eilanden worden met een Chinese vlag beplant, waarna China honderden vierkante zeemijlen claimt als territoriaal water. Als reactie hierop leiden de VS een grote internationale marinevloot in het gebied, bestaande uit onder meer twee vliegdekschepen.

Op regionale schaal is China's aanpak echter minder vredelievend. In het kader van het 'vervolmaken' van de Chinese natie worden de duimschroeven op Hong Kong en Taiwan aangedraaid. Daarnaast houdt China het oog gericht op bepaalde grensgebieden met India en Rusland.

Xi Jinping, 2019.

Toch lijkt winnen zonder geweld inderdaad een doel van China op het geopolitieke schaakbord. China is afhankelijk van de wereldmarkt. Groot-schalig militair treffen, in de Zuid-Chinese Zee of elders, wordt vermeden. In regio's als Hong Kong heeft vreedzame inlijving waar mogelijk de voorkeur boven geweld tegen opstandelingen. China's activiteiten in het digitale domein ondermijnen de tegenstanders, maar door het ontbreken van conventionele wapens en de complexiteit van attributie *lijkt* dit geweldloos.

Een goede organisatie en kennispositie zijn wezenlijke kenmerken van het Chinese huidige beleid. Haar bureaucratie heeft zich in de loop van duizenden jaren ontwikkeld tot een ongekend hoog niveau. Met de Chinese Communistische Partij (CCP) aan het roer, en Xi Jinping als 'Voorzitter van Alles', is zowel de bestendigheid als wendbaarheid van het Chinese staatsbeleid verzekerd. En al decennialang verdiept China zich in

China's activiteiten in het digitale domein ondermijnen de tegenstanders, maar door het ontbreken van conventionele wapens en de complexiteit van attributie lijkt dit geweldloos.

haar opponenten. Veel Chinezen, ook uit hogere kringen, studeren aan Europese en Amerikaanse (top)universiteiten en kennen de Westerse cultuur. Belangrijke politieke en technologische kennis wordt koste wat het kost 'in huis gehaald'. Met flinke spanningen tot gevolg.

MOTIEF 2 – MISLEIDEN:

HET WARE GEZICHT VERBERGEN

Misleiding is een veelvoorkomend fenomeen in oorlogvoering. Denk recent aan de groene mannetjes in Oost-Oekraïne die Russische militairen bleken, of langer geleden aan de opblaastanks en veel militair radioverkeer in Zuid-Engeland om de Nazi's te misleiden aan de vooravond van D-Day. Misleiding behoorde ook tot de trukenboos van de Franse keizer Napoleon Bonaparte, die gezegd zou hebben: "China is een slapende reus, laat haar liggen en slapen, want als ze wakker wordt, zal de wereld beven"...

Voor succesvolle misleiding is het volgens Sun Tzu nodig dat je je kaarten voor de borst houdt.¹² Verberg je ware bedoelingen en doe je anders, wellicht dommer of zwakker, voor dan je bent.¹³ De vijand zal je dan onderschatten en zich sneller uit de tent laten lokken. Dat komt hem duur te staan: je bent alerter, sterker of beter georganiseerd dan hij verwacht. Het is trouwens niet zo simpel je anders voor te doen dan je bent. Chaos, zwakte of angst voordoen op een manier dat het daadwerkelijk in het eigen voordeel werkt,

vergt juist groot inzicht, inzet en discipline: *"schijnbare wanorde komt voort uit orde; schijnbare lafheid uit moed; schijnbare zwakte uit kracht"*.¹⁴

Xi en het winnen door misleiden

Het boek *De Nieuwe Keizer* bevat een rake observatie over president Xi: *"Op nagenoeg elke foto die er van Xi bestaat heeft hij dezelfde halve boeddhaglimlach – een soevereine, nietszeggende gelaatsuitdrukking die de toeschouwer in Xi laat erkennen wat hij er zelf in wil zien."*¹⁵ Hiermee toont Xi feitelijk het gezicht van Sun Tzu's serene en ondoorgrondelijke generaal. Een gezicht dat wellicht passiever of neutraler lijkt dan het is. Ook voor het land China geldt dat in de internationale (diplomatieke) arena vaak moeilijk te achterhalen is wat je eraan hebt: *"China probeert de relatie met de VS amicaal maar ambigu te houden. (...) Het is tekenend hoe China zich opstelt in multilaterale organisaties zoals de WHO, de VN, het IMF en de Wereldbank: nooit vijandig, altijd vriendelijk, maar nooit een echte vriend"*.¹⁶

De stap van ambigüiteit naar misleiding is klein. Laat president Xi zich leiden door een van China's klassieke literaire meesterwerken die begint met de regels: *"Feit wordt fictie wanneer fictie feit is / De werkelijkheid wordt onwerkelijk wanneer het onwerkelijke werkelijkheid wordt"*?¹⁷ Waarom weet eigenlijk niemand welk concreet

Al decennialang verdiept China zich in haar opponenten. Veel Chinezen, ook uit hogere kringen, studeren aan Europese en Amerikaanse (top)universiteiten en kennen de Westerse cultuur.

Sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog streeft het Westen naar een liberale, multilaterale wereldorde met een centrale plaats voor staatssoevereiniteit en mensenrechten. China speelde het spel lange tijd mee.

beleid hoort bij de Chinese Droom in Xi's speech in het Nationale Museum van China?¹⁸ En waarom liberaliseert president Xi de economie maar maakt hij het politieke systeem geslotener? Wat wil hij nou echt?

Het mag duidelijk zijn: het China van Xi houdt inderdaad graag de kaarten voor de borst. Toch vertoont 'de boeddhaglimlach' barsten. De marktliberalisatie en betere bescherming van intellectueel eigendom die China bij haar toetreding tot de Wereldhandelsorganisatie beloofde, moet nog worden gerealiseerd.¹⁹ Effectieve maatregelen tegen schurkenstaten als Noord-Korea worden zonder pardon geblokkeerd in de VN-Veilighedsraad. Vrijheden, ook van christenen, worden middels hoogwaardige technologie beknot. Hierin toont China inmiddels ondubbelzinnig haar ware, beklemmende gezicht.

STRATEGIE A – ANDERMANS STRATEGIE SABOTEREN

Het boek 'De kunst van het oorlogvoeren' vertelt het verhaal van een koning die zijn persoonlijk adviseur afvaardigt om te onderhandelen met de vijand. Wanneer de vijand de adviseur doodt, verliest de koning de moed en geeft zich over. Het verhaal vertelt niet wat tot deze plotse overgave dwong. Het suggereert dat de vijand de werkwijze of doelen van de verslagen koning

doorzag. Wist hij hoe belangrijk de adviseur was voor de koning persoonlijk, of voor de uitvoering van diens plannen? Vreesde de koning de wreedheid van zijn tegenstander? Hoe dan ook, de koning wordt heel snel op de knieën gedwongen. Het legt de vinger bij een centraal strategisch advies van Sun Tzu: verras en overrompel de vijand door diens plannen vroegtijdig en op onverwachte wijze te dwarsbomen. *"Val aan waar hij onvoorbereid is; val aan waar hij u niet verwacht"*.²⁰

Xi en het saboteren de strategie van de ander

Het maakt de vraag urgent: wat zijn onze doelen jegens China? Waarop zijn we niet voorbereid terwijl dat dus wel zou moeten? Sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog streeft het Westen naar een liberale, multilaterale wereldorde met een centrale plaats voor staatssoevereiniteit en mensenrechten. China speelde het spel lange tijd mee. Zo ging het land partnerschappen aan met bedrijven, universiteiten en overheden, ook in Nederland. Het land is doorgedrongen tot multilaterale instellingen als de VN, de Wereldhandelsorganisatie (WTO) en de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).

Eenmaal 'binnen' gaat China echter volstrekt haar eigen gang. De VN-Veilighedsraad functioneert niet zoals beoogd; de Verenigde Staten hebben zich inmiddels teruggetrokken uit de WHO vanwege China's disproportionele invloed. Mensenrechten worden door China met voeten getreden, repressie is aan de orde van de dag.

China heeft het voordeel dat het veel verder vooruitkijkt dan het Westen, waar democratische regeringen elkaar elke paar jaar opvolgen.

Controle over grondstoffen moet in Chinese handen zijn en innovaties worden 'gekopieerd' waarna productie zoveel mogelijk in eigen huis plaatsvindt. Daarbij heeft China het voordeel dat het veel verder vooruitkijkt dan het Westen, waar democratische regeringen elkaar elke paar jaar opvolgen. Zo weet China onder president Xi megaprojecten te realiseren als "De Nieuwe Zijderoute" en "Made in China 2025". Dat alles voor 'de wedergeboorte' van China als 's werelds meest vooraanstaande beschaving. Tot ziens, multilaterale wereldorde. Welkom, eigen Chinese structuren, eigen (bilaterale) relaties en eigen voorwaarden.

STRATEGIE B –

BONDGENOOTSCHAPPEN SABOTEREN

Het probleem van bondgenootschappen tussen tegenstanders is natuurlijk dat zij elkaar helpen en versterken. Dat is volgens Sun Tzu onwenselijk: *"Als een vijand bondgenoten heeft is het probleem ernstig en de positie van de vijand sterk; heeft hij geen bondgenoten, dan is het probleem gering en de positie van de vijand zwak"*.²¹ De opdracht is daarom simpelweg: *"zaai tweedracht als hij [de vijand] verenigd is" (...) "Laat uw vijanden niet samenkomen"*.²² Ook het verstoren van bondgenootschappen is makkelijker gezegd dan gedaan. Opnieuw is grondige kennis van de tegenstander vereist. Met wie werkt hij samen en met welk doel? Welke belangen hebben bondgenoten? Hoe kunnen we hen uit elkaar spelen?

Xi 'versus' bondgenootschappen

Chinese investeringen, ook in Europa, zijn waarschijnlijk het belangrijkste en zichtbaarste vehikel om bondgenootschappen te verstoren. Zelfs tussen lidstaten van de Europese Unie bestaan verschillen van inzicht over de Chinese invloed. Landen in Oost-Europa en de Balkan zijn ge-

Chinese investeringen, ook in Europa, zijn waarschijnlijk het belangrijkste en zichtbaarste vehikel om bondgenootschappen te verstoren. Zelfs tussen lidstaten van de Europese Unie bestaan verschillen van inzicht over de Chinese invloed.

neigd hun oor bij China te luister te leggen in ruil voor gunstige leningen. Zo heeft China grote delen van de Griekse haven van Piraeus in handen, maar ook belangrijke transportknooppunten in Duitsland. Een gezamenlijk Europees antwoord is in veel gevallen nog niet gevonden.

Een andere splijtzwam is de handelsoorlog tussen de Verenigde Staten en China. Ook dit dwingt Europa kleur te bekennen. Laten Europa en de VS zich ondanks het historische belang van sterke trans-Atlantische banden uit elkaar spelen? Of bieden zij gezamenlijk verzet tegen onder meer diefstal van innovaties en intellectueel eigendom, Chinese agressie in de eigen regio, en binnenlandse mensenrechtenschendingen. Lukt het China de VN, WTO en WHO naar haar hand te zetten, of komen landen zelfbewust op voor het belang van internationale samenwerking zoals die na de Tweede Wereldoorlog beoogd werd? En hebben zij een antwoord op beïnvloeding van burgers in democratieën? Dat zijn de cruciale vragen waar (Westerse) bondgenootschappen zich dankzij het China van Xi Jinping voor geplaatst zien.

CONCLUSIE

De Chinese wijsgeer en generaal Sun Tzu achtte overwinnen zonder geweld als het toppunt van vaardigheid en het misleiden van de tegenstander als cruciaal. De winst kan behaald worden

Maar hoe ambigu China's beleid en internationale pose vaak ook is: alleen al in de onderdrukking van christenen en andere minderheden toont zij haar ware gezicht.

door de strategie van de ander te saboteren, en door bondgenootschappen te verstoren. Dergelijke zaken zijn aantoonbaar onderdeel van het Chinese beleid onder president Xi.

Woorden zeggen daarbij niet alles, en motieven zijn moeilijk te doorgronden, maar daden zeggen des te meer. De Chinese staat en overheid is goed georganiseerd, en verdiept zich als geen ander in de kracht van de tegenstander. Niet zelden om diens innovatieve kroonjuwelen te kopi-

eren. Met name in de eigen regio is China krachtig militair aanwezig, zonder vooralsnog te kiezen voor de grootschalige confrontatie. Het land is dominant aanwezig in internationale samenwerkingsverbanden en zet deze naar de eigen hand. Het land maakt derden middels investeringen van zich afhankelijk, zonder zich zelf volledig te houden aan de spelregels van het internationale stelsel.

Het zijn zomaar een aantal 'tools' uit de gereedschapskist die China onder haar leider Xi Jinping rijk is. Maar hoe ambigu China's beleid en internationale pose vaak ook is: alleen al in de onderdrukking van christenen en andere minderheden toont zij haar ware gezicht. Toch weten we dat het ook Xi niet zal lukken 'alles onder de hemel' aan haar voorwaarden te onderwerpen. De groten der aarde komen en gaan, maar de Heere regeert voor eeuwig.

NOTEN

- ¹ Dergelijke overeenkomsten betekenen uiteraard niet noodzakelijk een causaal verband maar vormen wel interessante vingervijzingen.
- ² Oorlogvoering vereist volgens Sun Tzu bij uitstek diepgaande studie, omdat het gaat over leven en dood, over het voortbestaan of de ondergang van een staat. Sun Tzu, p. 91
- ³ Sun Tzu, "De Kunst van het oorlogvoeren – De nieuwe geïllustreerde editie", uitgeverij Librero, p. 26, 96
- ⁴ Sun Tzu, "De Kunst van het oorlogvoeren – De nieuwe geïllustreerde editie", uitgeverij Librero, p. 26, 96, 115
- ⁵ P. 115-116
- ⁶ P. 107
- ⁷ P. 203: "[de generaal] behandelt de manschappen als zijn geliefde zonen, zodat ze hun leven voor hem zullen geven."
- ⁸ P. 141
- ⁹ P. 124-125
- ¹⁰ P. 118
- ¹¹ "How Ancient Chinese Thought Applies Today," Kevind Rudd.
- ¹² P. 217: "het is de taak van de generaal sereen, ondoorgrondelijk, onpartijdig en gedisciplineerd te zijn."
- ¹³ Sun Tzu, p. 96, "als u kundig bent, lijkt dan onkundig; als u actief bent, lijkt dan passief."
- ¹⁴ P. 139
- ¹⁵ Ties Dams, *De Nieuwe Keizer*, p. 117
- ¹⁶ Ties Dams, *De Nieuwe Keizer*, p. 91-92
- ¹⁷ Citaat uit *Droom van de Rode Kamer*, geschreven door Cao Xueqin, geciteerd in Ties Dams, p. 94
- ¹⁸ Ties Dams, p. 163-168
- ¹⁹ Zie ook *De dans van de leeuw en de draak...*
- ²⁰ P. 96
- ²¹ P. 116
- ²² P. 100, 116

Zorg rond levenseinde

Het Joodse volk is voor ons niet zomaar een volk. Israël helpen is een:

- › Gebedszaak
- › Hartezaak
- › Erezaak
- › Noodzaak

*Help ons daarom
Israël helpen in
het Shaare Zedek
Ziekenhuis te
Jeruzalem*

PALLIATIEVE ZORG IN HET SHAARE ZEDEK ZIEKENHUIS

Het ziekenhuis heeft het leven hoog in het vaandel staan. Daar thuiszorg voor mensen in de laatste levensfase te wensen overlaat ziet het ziekenhuis zich gesteld voor een bijna onmogelijke opdracht: de structurele toename van palliatieve zorg in het ziekenhuis naar de toekomst zeker te stellen.

De vraag naar palliatieve zorg neemt substantieel toe. Een groot deel van de focus is nu gericht op uitbreiding met extra medewerkers en de investering in middelen om er voor te zorgen dat elke patiënt zowel op medisch als emotioneel vlak de juiste zorg ontvangt en het uitbreiden van ambulante zorg, zodat patiënten thuis kunnen worden verzorgd.

Laat deze zorg rond het levenseinde ook onze zorg zijn. Namens de talloze patiënten die profeteren van uw ongelofelijke betrokkenheid vragen wij u vrijmoedig ook in 2020 dit belangrijke project te steunen.

T 0184-612632 | M 06-51236636 (b.g.g) | E info@shaarezedek.nl
NL51 INGB 0004 2954 26 | NL74 ABNA 0436 4270 60 | t.n.v. Stichting Shaare Zedek

DONEER ONLINE: WWW.SHAAREZEDEK.NL

Haast iedereen maakt graag gebruik van de nieuwste informatietechnologie. Vanwege het gemak en de snelle manier waarop je met anderen kunt communiceren of informatie kunt opzoeken. Maar er zit ook een keerzijde aan. Alles wat je via het internet of datanetwerken doet, is voor anderen te volgen of achteraf te traceren. De Chinese overheid maakt daar handig gebruik van. En niet alleen om de eigen burgers te controleren...

Henri Krooneman, redactielid en beleidsmedewerker SGP-Tweede Kamerfractie

Wees niet naïef over gevaar van (Chinese) technologie

In gesprek met onderzoeksjournalist Huib Modderkolk

INLEIDING

China behoort tot de wereldwijde koplopers op het vlak van digitale technologie. Informatie- en Communicatietechnologieën en kunstmatige intelligentie worden gebruikt voor een robuuste cyberdefensie, internationale spionage als voor surveillance in eigen land. Wat betekent dit alles voor Nederland en de internationale gemeenschap? Zijn we ons voldoende bewust van de gebruiksrisico's van bijvoorbeeld 5G-technologie van Huawei? Deze en andere pregnante vragen leggen we – tijdens een digitale ontmoeting – voor aan Huib Modderkolk, toonaangevend

onderzoeksjournalist bij *de Volkskrant* en auteur van het spraakmakende boek *Het is oorlog, maar niemand die het ziet* (2019). Een interview over de digitale streken van de 'Chinese draak'.

Toen u uitgenodigd werd voor dit interview gaf u gelijk aan graag mee te willen werken "vanwege het belang van het onderwerp". Wat bedoelt u daarmee?

Het is belangrijk dat er meer maatschappelijke discussie plaatsvindt over digitalisering en de risico's daarvan. Er is een grote behoefte én noodzaak om te begrijpen hoe de digitale we-

reld functioneert, en hoe je je daar als onderneming of overheid toe moet verhouden.

Voor mij persoonlijk begon de fascinatie voor dit onderwerp toen ik bij NRC werkte in het tijdperk van klokkenluider Edward Snowden en *Wikileaks*. Ik vroeg me af: wat gebeurt hier allemaal, en wat betekent dat voor de organisatie van onze samenleving?

Weten we dat nog niet?

Onvoldoende. Dat was ook de reden dat ik mijn boek schreef. We maken gebruik van internet en smartphones zonder te weten wat de risico's zijn en van wie die technologie eigenlijk is. Terwijl al onze communicatie, ook het vertrouwelijke, daar doorheen gaat! Pas als je hier meer over weet, als hierover het gesprek gevoerd wordt, kunnen we betere keuzes maken. Bijvoorbeeld over de vraag of onze telecomproviders zomaar in zee kunnen gaan met het Chinese technologiebedrijf Huawei.

Je ziet dat de afgelopen tien, twintig jaar burgers, gezinnen, bedrijven en overheden als eerste naar technologie grijpen als oplossing voor bepaalde problemen. Gezondheid en veiligheid gaan voor alles. Maar daar kleven ook andere kanten aan. Denk aan de opmars van cameraatjes bij de voordeur om inbrekers te zien of te communiceren met de postbezorger. Die camera kan ook gebruikt worden om jou te bekijken, alleen heb je dat niet in de gaten. De hamvraag

We maken gebruik van internet en smartphones zonder te weten wat de risico's zijn en van wie die technologie eigenlijk is. Terwijl al onze communicatie, ook het vertrouwelijke, daar doorheen gaat!

is: hoe beschermen we een vrije, open samenleving in het digitale tijdperk?

Wat kenmerkt China als digitale grootmacht?

Even een disclaimer: ik ben geen gediplomeerd China-expert. Maar uit wat ik lees en onderzoek, concludeer ik het volgende. Allereerst is er het 'Chinese schrikbeeld'. Dat gaat over de manier waarop China informatietechnologie inzet om burgers te beknotten. Het belangrijkste slachtoffer hiervan zijn de Oeigoeren. Zij worden echt op een schrikbarende manier onderdrukt. Het is een schrikbeeld van hoe technologie – alle technologie – fout kan worden ingezet. Ook Nederland verzamelt gigantisch veel data en zou burgers in theorie 'real-time' kunnen volgen. Maar in China gebeurt dit allemaal in de praktijk. Je wordt op sociale media permanent gevolgd, maar als je die niet gebruikt is dat ook verdacht. Je stem en gelaatsuitdrukkingen worden geanalyseerd... Chinese bedrijven kunnen binnen een seconde bepalen wie iemand is, wat het natuurlijk zeer eenvoudig maakt om te zeggen: als persoon X telefoneert automatisch de tap aanzetten. Dit druist lijnrecht in tegen de waarden van een vrije, open samenleving als de onze.

Ten tweede constateer ik dat China technologie gebruikt om de wereld te veroveren. De spraakbesturing is daar bijvoorbeeld beter dan die in het Westen. Dat geldt ook voor iets belangrijks als de routers die telecombedrijven gebruiken waar onze belangrijkste gegevens doorheen gaan. China is op veel fronten koploper. Ter illustratie: bij een bedrijf als Huawei werken maar liefst 75.000 mensen aan R&D (onderzoek en ontwikkeling). Bij haar grootste concurrent, Cisco, zijn dat er 'maar' 25.000. Daardoor loopt Huawei voorop en kan het iets aanbieden wat vrij goed en relatief goedkoop is. Daardoor worden Westerse technologieproducenten uit de markt geconcentreerd.

Er gaat geen dag voorbij zonder dat er een technologisch bedrijf in Nederland, of elders, wordt aangevallen door China. Het doel: intellectueel eigendom stelen, technologische kennis verwerven.

Dat zijn rake, maar ook Westers-georiënteerde observaties. Wat is de inzet vanuit Chinees perspectief?

Kort en goed: overal ter wereld zoveel mogelijk informatie ophalen om dingen vervolgens zelf te maken. Er gaat geen dag voorbij zonder dat er een technologisch bedrijf in Nederland, of elders, wordt aangevallen door China. Het doel: intellectueel eigendom stelen, technologische kennis verwerven. Dat gaat trouwens niet persé op een ingenieuze manier. Wel heeft China bepaalde schaalvoordelen. Bekend is dat er in 2015 meer dan 100.000 Chinese hackers actief waren die vooral economische inlichtingen inwinnen. Een substantieel deel daarvan zal in de omgeving van Eindhoven op zoek zijn naar hoogwaardige technologie.

Bedrijven als Philips zijn al decennialang actief in China. Zijn ze zich voldoende bewust geweest van de gevaren?

Dat denk ik wel, maar er is sprake van een afhankelijkheidsrelatie. De Chinese afzetmarkten zijn gigantisch groot en belangrijk. Daarom zag je ook grote aarzelingen rondom Huawei: we willen geen represailles. Bovendien maken dergelijke bedrijven ook dankbaar gebruik van Chinees talent. Maar van het risico op het ontvreemden van informatie zullen bedrijven zich zeker bewust zijn.

Neem bijvoorbeeld chipfabrikant ASML. Moet je

hen verbieden chipmachines te exporteren? Dan krijg je al snel een morele discussie: hoe verhoudt zo'n verbod zich tot een open en democratische samenleving? Iets vergelijkbaars zie je rondom het censureren van berichten op sociale media. Idealiter prikt men in een gezonde democratie door 'nepnieuws' heen; tegelijk kan grootschalig nepnieuws ontwrichtend werken.

Hoe dan ook is de opdracht om niet onze fundamentele waarden aan te passen. Als China bijvoorbeeld gaat eisen dat in ruil voor handel en andere belangen vrijheden worden beknót, dan moet je daar niet mee akkoord gaan. Dan moet je stevig in je schoenen staan. Zelfs een bedrijf als Google was aanvankelijk bereid tot zelfcensuur om maar in China actief te mogen zijn.

Stabiliteit, welvaart en autonomie behoren tot de belangrijkste doelen van de Chinese overheid. Welke rol speelt digitale innovatie in dit 'grotere verhaal'?

Dat is moeilijk te beantwoorden. Ik zie wel dat technologie ongelooflijk belangrijk is voor China. Ook veel Afrikaanse landen zijn sterk afhankelijk van Chinese investeringen. Technologische en economische expansie gaan hand in hand. Huawei is de afgelopen 25 jaar wereldwijd gigantisch gegroeid. Het bedrijf werd zelfs zo belang-

Het bedrijf werd zelfs zo belangrijk dat de Amerikaanse ambassadeur hierover in gesprek ging met toenmalig AIVD-directeur Schoof. Waar-na de Chinese ambassadeur landelijke dagbladen gebruikte om de kritiek op Huawei te weerleggen.

rijk dat de Amerikaanse ambassadeur hierover in gesprek ging met toenmalig AIVD-directeur Schoof. Waarna de Chinese ambassadeur landelijke dagbladen gebruikte om de kritiek op Huawei te weerleggen en de Chinese normen en waarden uit te leggen. Blijkbaar is het bedrijf onlosmakelijk verbonden met de Chinese politiek.

Zelf ervoeren we hier iets van toen we bij *de Volkskrant* werkten aan een stuk over Huawei. De Chinese ambassade roerde zich en nam direct contact op met de krant. Dat zou in Nederland ondenkbaar zijn.

Kunt u wat nader ingaan op de relatie tussen een bedrijf als Huawei en de Chinese overheid?

Hoe die relatie precies is weet eigenlijk niemand. De AIVD zegt: we hoeven geen rechtstreeks bewijs te hebben van spionage door Huawei. We weten dat China permanent spioneert, dat Huawei toegang heeft of kan krijgen tot veel gegevens, en dat het bedrijf geen 'nee' zal zeggen als China om die gegevens vraagt. De vraag is hoeveel ruimte je überhaupt hebt om een bedrijf te ontplooiën in een strakke staatsgeleide economie als de Chinese.

Om 'staatsgevaarlijke elementen' – waaronder minderheden – te beteugelen heeft China een extreem geavanceerd surveillancesysteem ontwikkeld. Ook het sociaalkredietssysteem houdt de bevolking stevig in de tang. Hoe houdbaar is dit voor de lange termijn?

Er is een ontwikkeling ingezet naar absolute internetcensuur. Technologie wordt ingezet om de vrijheid op een geraffineerde manier fundamenteel in te perken. Dit werd eerst onmogelijk geacht – vanuit de optimistische gedachte dat technologie vooruitgang en openheid brengt – maar het gebeurt wel. Het lijkt ondenkbaar dat

men hiermee in China stopt. De reden: het vergroot de veiligheid enorm. Dat is voor een groot deel winst, maar voor een ander deel is de prijs heel hoog.

Hebben ook Westerse technologiebedrijven hierin een rol of is dit volledig "made in China"?

Dit is een interessant vraagstuk. Het gaat over welke technieken je niet mag exporteren en welke je op meerdere manieren kunt gebruiken. De repressie in China laat het gevaar zien van succesvolle datasystemen.

Het doet me denken aan wat ik las in *Het hoge nest* van Roxana van Yperen. In alle landen waar Duitsland Joden vervolgde was het deportatiepercentage in Nederland het allerhoogste. Dat kwam door de ontzettend punctuele administratie in ons land. Natuurlijk moet je uitkijken met simplistische vergelijkingen, maar dit is ook voor China het angstbeeld. Technologie maakt misdaden mogelijk. Concreet: Oeigoeren kunnen dankzij moderne technologie geen stap meer ongezien verzetten, laat staan onderduiken.

Ik zeg dit, omdat we zo vaak geneigd zijn alleen de voordelen van techniek te zien. We gebruiken het voor Google Maps, voor onze belastingaangiftes... Ontzettend handig. Maar de keerzijde is dat die informatie over jou wel ergens wordt opgeslagen. En je weet niet meer wie er bij die ge-

Technologie maakt misdaden mogelijk. Concreet: Oeigoeren kunnen dankzij moderne technologie geen stap meer ongezien verzetten, laat staan onderduiken. Ik zeg dit, omdat we zo vaak geneigd zijn alleen de voordelen van techniek te zien.

gevens kan. Het lijkt Westerse naïviteit om te denken dat technologie altijd goed is. Die tendens is ook in Nederland zichtbaar. Ik denk aan Schiphol, aan medische dossiers, en ga zo maar door: er is volgens mij echt te weinig oog voor de risico's.

Hoe kunnen we die risico's verminderen? Massaal in verzet?

Je ziet in elk geval dat landen zich proberen te verdedigen tegen te grote kwetsbaarheden. Men probeert digitale dijken op te werpen. Dat geldt evengoed voor China, Iran of Rusland als voor Nederland en andere Westerse landen. In ons land zie je bijvoorbeeld in de discussie rond de Coronamelder-app steeds meer bewustzijn om zorgvuldig om te gaan met persoonsgegevens. En er is een neiging om mensen die TOR gebruiken (een manier om anoniem te surfen op het internet) te zien als mensen die iets te verbergen hebben. Kijk ook naar de recente maatschappelijke discussies over de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (WIV), of naar de uitspraak van het Europese Hof over het niet te lang bewaren van telecomgegevens. Ik zie dus wel een kritische massa ontstaan. Maar ik betwijfel of dat ook geldt voor China, waar heel andere normen en waarden gelden.

Kunnen we als het gaat om de Chinese digitale ambities spreken van een "Digitale Zijderoute"?

Absoluut. Veelzeggend vind ik dat een oud-MI-VD'er onlangs directeur werd voor de regio Europa, Midden-Oosten en Afrika bij het bedrijf HIK Vision dat slimme camera's maakt. Er was ook even sprake van dat Huawei sponsor zou worden van voetbalclub Ajax. Stel je voor, kinderen en jongeren met de naam 'Huawei' op hun T-shirts. En een topman van het Europese technologieconcern Nokia stapte over naar Huawei

Ik zie ook een machtsspel binnen organisaties als de WHO: Taiwan mag van China geen lid zijn en zelfs geen informatie krijgen over de coronabestrijding. Daar moeten we kritisch op zijn; iets wat in China zelf niet mogelijk is.

vanuit de redenering dat Nokia 'geschiedenis' en Huawei 'de toekomst' is.

Hoe beïnvloedt China buitenlandse mogelijkheden?

China richt zich op economische spionage en dominantie. Ik noemde al het voorbeeld van inmenging van de Chinese ambassade bij het schrijven van krantenartikelen. Dat is heel ongemakkelijk, want we hebben hier een vrije pers. De vraag is: hoe ga je daarmee om? Wat voor macht geef je via technologie ook aan Chinese normen en waarden? Een ander voorbeeld: een woordvoerder van het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken verspreidde onlangs de complottheorie dat Amerikaanse militairen het coronavirus naar Wuhan zouden hebben gebracht. Dat zou in Nederland ondenkbaar zijn. Zo hard wordt het spel blijkbaar gespeeld. Het staat voor mij voor iets groters. Een ander voorbeeld: Twitter hief 175.000 aan de Chinese staat gelieerde accounts op, die het Chinese narratief over Covid-19 hielpen verspreiden. Ik zie tot slot ook een machtsspel binnen organisaties als de WHO: Taiwan mag van China geen lid zijn en zelfs geen informatie krijgen over de coronabestrijding. Daar moeten we kritisch op zijn; iets wat in China zelf niet mogelijk is.

Natuurlijk zijn regionale machten als Japan, Australië en de Verenigde Staten belangrijke doel-

witten van China. Maar als het gaat om economische spionage hoort Nederland daar zeker bij. Normaal gesproken heb je contact van bedrijf tot bedrijf, maar als de staat zich in dergelijke relaties mengt wordt de situatie drastisch anders. We weten bijvoorbeeld dat het Amerikaanse bedrijf Pepsi gewoon werd leeggeroofd; alle interessante documenten werden gestolen...

Waar moet Nederland vooral beducht op zijn, ook in het licht van de uitrol van het 5G-netwerk?

We moeten een manier vinden om digitale spionage inzichtelijker te maken. Nu is het zo dat het niet wordt bekendgemaakt als een bedrijf of overheidsinstantie getroffen wordt. Dat is begrijpelijk vanuit het oogpunt dat je de 'vijand' niet wijzer wil maken dan hij is. Maar het voorkomt ook dat je een open gesprek met elkaar voert over de risico's die we lopen.

Rondom de uitrol van 5G, het al dan niet in zee gaan met Huawei, was het besluitvormingsproces compleet ondoorzichtig. Huawei had een slimme strategie bedacht: het ministerie van Economische Zaken 'plat-lobbyen'. Ze wisten: daar ligt onze kans. Misschien moeten we dat als politiek en samenleving anders inrichten. De bevolking meenemen in onze overwegingen.

Veelzeggend genoeg zijn alleen al bij het verbeteren van de digitale beveiliging zeven ministeries betrokken. We moeten dit anders inrichten.

Beïnvloeding en complottheorieën kunnen heel effectief zijn binnen de complexe netwerken waarin we vandaag leven, waarin veel mensen niet meer helemaal begrijpen hoe alles werkt.

Zelf heb ik onderzoek gedaan naar spionage door Huawei bij KPN. We moeten opener zijn over dit soort risico's. Meer uitleggen. Daar heeft de overheid een belangrijke verantwoordelijkheid. Dit is mogelijk zonder de precieze werkwijze van onze inlichtingen of van Chinese spionagegroepen bloot te leggen. Veelzeggend genoeg zijn alleen al bij het verbeteren van de digitale beveiliging zeven ministeries betrokken. We moeten dit anders inrichten.

Vreest u een digitale Koude Oorlog?

We moeten niet naïef zijn over het effect van beïnvloeding. In Nederland vindt vooralsnog vooral veel beïnvloeding plaats vanuit de Verenigde Staten en Rusland. Het gevaarlijke is dat je ook beïnvloed kan worden zonder dat je het merkt. Tekennend is dat 15% van de Nederlanders denkt dat het coronavirus een biologisch wapen is. Dat is niet persé een gevolg van Chinese campagne, maar laat wel zien dat beïnvloeding en complottheorieën heel effectief kunnen zijn binnen de complexe netwerken waarin we vandaag leven, waarin veel mensen niet meer helemaal begrijpen hoe alles werkt. Er is een vruchtbare voedingsbodem voor onwaarheden, onbegrip en onrust.

China is een groeiende wereldmacht. Op zowel economisch als politiek vlak doet het land er alles aan om zijn invloed uit te breiden. De Nieuwe Zijderoute, een van de grootste infrastructurele projecten ooit, draagt hieraan bij. Het project verbindt China met Centraal-Azië en Europa (per spoor) en Afrika en Zuid-Amerika (over zee). Sinds de aankondiging van de plannen voor het 'Belt and Road Initiative' zijn er projecten gestart in meer dan honderd landen. Ook Nederland participeert in de uitvoering van de Chinese plannen.

Harm-Jan Rouwendal, Internationaal secretaris SGP-Jongeren*

De Nieuwe Zijderoute: op weg naar een nieuwe wereldorde?

Principiële en praktische afwegingen rond het vraagstuk van separatisme

De economische voordelen die de handel met China met zich meebrengt zijn indrukwekkend. Europa en ook Nederland kunnen dan ook zeker baat hebben bij de Nieuwe Zijderoute. Toch worden er steeds meer bedenkingen geuit. Wat is het doel van China met de Nieuwe Zijderoute? En wat zijn de economische en politieke consequenties van het project?

DOELEN

Het ambitieuze plan dat president Xi Jinping in 2013 aankondigde kreeg de naam 'One Belt, One Road' als verwijzing naar de twee grote handelsroutes die het project probeert op te zetten. Omdat steeds meer landen zich aansloten die buiten deze route liggen, werd het project in 2016 hernoemd tot 'Belt and Road Initia-

In oranje de economische 'gordel' en in blauw de maritieme 'weg' waaruit het project oorspronkelijk bestond. Beeld Worldbank: <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/brief/belt-and-road-initiative>.

tive' (BRI). In de praktijk wordt vaak de naam 'Nieuwe Zijderoute' gebruikt, een verwijzing naar de oude handelsroute tussen het Westen en China die vanaf de oudheid tot de late middeleeuwen zijde van China naar Europa bracht. Het officiële doel van de Nieuwe Zijderoute is het verbinden van Azië, Europa en Afrika en het tot stand brengen en versterken van samenwerking tussen deelnemende landen. Dit gebeurt in de eerste plaats door de aanleg van infrastructuur maar ook door culturele uitwisselingen.¹

Het ambitieuze plan dat president Xi Jinping in 2013 aankondigde kreeg de naam 'One Belt, One Road' als verwijzing naar de twee grote handelsroutes die het project probeert op te zetten.

Het BRI wil zo wederzijdse integratie bevorderen en bijdragen aan de (duurzame) economische ontwikkeling van deelnemende landen. Als we inzoomen zien we dat China ook andere doelen met de Nieuwe Zijderoute heeft.

MEER DAN EEN ECONOMISCH PROJECT

De legitimiteit van de Chinese Communistische Partij hangt nauw samen met economische vooruitgang, groeiende voorspoed moet de Chinese bevolking tevreden houden. De Nieuwe Zijderoute is daarom in de eerste plaats een economisch project. Om te kunnen blijven groeien zijn er, naast de bestaande uitvoer naar het westen, meer buitenlandse markten nodig voor Chinese export van goederen en kapitaal.² Door middel van investeringen in transport en infrastructuur creëert het BRI een grote gezamenlijke markt. Omdat veel landen binnen de BRI behoefte hebben aan kapitaal zijn er Multinational Development Banks (MDBs) opgezet om projec-

ten te kunnen financieren. Door de steun van de Chinese overheid kunnen deze banken lagere rentes en langere betaaltermijnen bieden dan commerciële banken. Tussen 2013 en 2018 is er al ongeveer \$600 miljard aan leningen verstrekt.³

Naast het economische aspect heeft het BRI ook een emanciperende rol binnen China. Verschillende grensregio's zoals Xinjiang, Tibet, Binnen-Mongolië en Yunnan kunnen de oostelijke provincies in economische opzicht niet bijbenen en hebben te maken met etnische spanningen. Het BRI dient in deze provincies economische vooruitgang te bewerkstelligen en ze op die manier meer te laten integreren met de rest van China.

Het is duidelijk dat het Belt and Road Initiative, dat door Chinese media wordt beschreven als 'China's cadeau aan de wereld', ook een geopolitiek doel heeft. Het project wil een Euraziatische band creëren en versterken, met China als vanzelfsprekend bepalend middelpunt. De permanente aanwezigheid van de VS in de Grote Oceaan vormt voor China een extra reden om naar andere manieren van transport te zoeken en toegang tot energiebronnen zoals gas en olie veilig te stellen. De Nieuwe Zijderoute draait niet enkel om economische vooruitgang: China gebruikt het project om haar politieke invloed uit te breiden door een strategisch en economisch alternatief bieden voor de huidige internationale wereldorde.⁴

VOORTGANG

In slechts enkele jaren is het BRI een mondiaal fenomeen geworden dat op vele plekken voet aan de grond heeft gekregen. De Wereldbank schat dat de economieën van de landen die betrokken zijn bij de Nieuwe Zijderoute, ongeveer een derde van de wereldhandel en zestig procent van de wereldbevolking vertegenwoordi-

Verschillende grensregio's zoals Xinjiang, Tibet, Binnen-Mongolië en Yunnan kunnen de oostelijke provincies in economische opzicht niet bijbenen en hebben te maken met etnische spanningen. Het BRI dient in deze provincies economische vooruitgang te bewerkstelligen.

gen.⁵ Deze cijfers geven aan dat het project vooral armere landen beslaat. Het gaat veelal om landen met de potentie tot economische groei, maar met een gebrek aan kapitaal om de benodigde investeringen te doen. Het zijn dan ook landen uit Oost-Europa en Afrika die toetreden en gretig de Chinese investeringen aan nemen. Dat ze daarmee ook van China afhankelijk worden wordt op de koop toe genomen, mede omdat China geen politieke of morele eisen aan haar partners stelt.

Deelname aan de Nieuwe Zijderoute begint met het ondertekenen van zogenoemde Memoranda of Understanding (MoU) waarin China en het land in kwestie een gezamenlijke intentie tot samenwerking uitspreken. Hoewel de voortgang van de Nieuwe Zijderoute per regio sterk verschilt, zijn er de afgelopen jaren grote projecten uitgevoerd. Hogesnelheidslijnen in Zuidoost-Azië en Oost-Europa, havens in Pakistan, gasleidingen in Rusland en overal nieuwe wegen, allemaal op de route naar China.

VOET AAN DE GROND IN EUROPA

Binnen Europa zijn verschillende Oost-Europese landen deelnemers van het eerste uur. Wat betreft de voortgang springen Griekenland en Hongarije eruit; in beide landen zijn al concrete pro-

jecten van start gegaan. Ondertussen probeert China meer voet aan de grond te krijgen in het westerse deel van het continent, waar Italië en Luxemburg zich recent aansloten bij het project. Nederland treedt ondertussen terughoudend op, er zijn geen formele afspraken gemaakt en daar lijken ook geen plannen voor te zijn, al is er wel samenwerking in derde landen. Sinds 2016 rijden er al meerdere treinen per week tussen Chengdu (zuidwest China) en Rotterdam. Sommige Nederlandse bedrijven, zoals Philips en verschillende logistieke ondernemingen, zien kansen in het BRI, al lijkt het enthousiasme over het algemeen niet buitengewoon groot. De Nederlandse handel leunt zwaar op de haven van Rotterdam en de luchthaven Schiphol. Via beide worden goederen uit China ingevoerd, die vervolgens verspreid worden over Europa. Door de Nieuwe Zijderoute zou dit drastisch kunnen veranderen, met verstreckende gevolgen voor de structuur van de Nederlandse economie.

GEVOLGEN

De Nieuwe Zijderoute betekent een extra versterking van de economische macht van China. Ook de Europese Unie en Nederland ondervinden daar de gevolgen van. Het project kan een extra impuls aan de handel geven doordat het via het spoor een alternatief biedt voor langzamer transport over zee en sneller maar duurder vervoer via de lucht. Europa kan dan ook veel baat hebben bij een betere verbinding met de Chinese markt. Andersom heeft China veel belang bij de toegang tot de Europese markt en Europese kennis en technologie, inclusief de ervaring, reputatie en merken die veel Europese bedrijven in huis hebben. Deze toegang is van extra belang omdat China zelf meer hoogwaardige producten wil aanbieden en geavanceerde industrie wil promoten via het 'Made in China 2025'-programma.⁶

China geeft steeds de voorkeur aan bilaterale betrekkingen. Daardoor blijft China de spin in het web van de Nieuwe Zijderoute en kunnen landen moeilijk gezamenlijk een vuist maken tegen de groeiende Chinese invloed.

Naast de economische gevolgen die de EU ondervindt van het BRI, zijn er ook gevolgen op geopolitiek gebied. China breidt via de Nieuwe Zijderoute haar macht en invloed uit, ook aan de grenzen van de EU. Dit leidt onder andere tot ondermijning van EU-invloed en regionale stabiliteit in de Westelijke Balkan, omdat China daar grote infrastructuur leningen verstrekt.⁷ In Servië leggen de Chinezen bijvoorbeeld spoorwegen aan en nemen ze alle zware industrie, zoals mijnen en staalfabrieken, over. Ook binnen de EU zorgt de deelname van landen als Griekenland en Italië aan het project voor verdeeldheid. Hierbij is het van belang dat China steeds de voorkeur geeft aan bilaterale betrekkingen. Daardoor blijft China de spin in het web van de Nieuwe Zijderoute en kunnen landen moeilijk gezamenlijk een vuist maken tegen de groeiende Chinese invloed.

CONCLUSIE

De Nieuwe Zijderoute is niet alleen van economisch belang maar wordt door China ook gebruikt als instrument om een wereldwijd machtsnetwerk op te bouwen. Kenmerkend voor de Chinese handelswijze is daarbij dat het land een verdeel-en-heerspolitiek voert door landen bilateraal in plaats van multilateraal te benaderen. Door middel van (vaak forse) investeringen krijgt de Chinese staat – Chinese bedrijven zijn immers nauw gelieerd aan de Commu-

Bron: <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/landeninformatie/china/achtergrond/agrologistiek>.

nistische Partij – de controle in handen over infrastructuur in andere landen.

Ondertussen ontwikkelt China zich steeds meer tot een totalitaire staat, waar christenen, Oeigoeren en andere minderheden stelselmatig onderdrukt worden. Daarnaast verschijnen er steeds meer zorgwekkende berichten over (digitale) spionage en breidt China in rap tempo haar militaire arsenaal uit. Nederland moet dan ook, zonder de handel met China geheel af te wijzen, geen deelnemer aan de Nieuwe Zijderoute worden.

Voor zowel Nederland als andere Europese landen is het cruciaal om niet afhankelijk van China te worden en zelf de regie in handen te houden. Het is daarom noodzakelijk om in EU-verband op te treden en eisen te stellen aan de handel met

China. Dit kan bijvoorbeeld door een verbod op een meerderheidsaandeel van buitenlandse bedrijven in strategische sectoren zoals havens, telecom, energie en software en een terugkerende veiligheidscheck voor buitenlandse investeerders die een minderheidsaandeel willen verwerven in dergelijke sectoren. Alleen op die manier kan de Nieuwe Zijderoute een impuls vormen voor economische samenwerking in plaats van de route naar een nieuwe wereldorde.

**Dit artikel is gebaseerd op het in januari 2020 verschenen rapport van SGP-Jongeren, Commissie Internationaal: Wereldhandel of wereldorde? Een verkenning van de Nieuwe Zijderoute. Arjen Klein, Walter Jordaen, Johan de Leeuw & Harm-Jan Rouwendal.*

NOTEN

¹ Cai (2017), Understanding China's belt and road initiative. Lowy Institute.

² Clarke (2017), 'The Belt and Road Initiative: China's New Grand Strategy?' *Asia Policy* 24, p.8.

³ Saldinger (2019), *China's Belt & Road Initiative out-lends MDBs, sees itself as 'global public good'*. Devex.

⁴ Clarke (2017), 'The Belt and Road Initiative: China's New Grand Strategy?' *Asia Policy* 24, p.8.

⁵ The World Bank (2018), *Belt and Road Initiative*.

⁶ McBride & Chatzky (2019), *Is 'Made in China 2025' a Threat to Global Trade?* Council on foreign relations.

⁷ Van der Putten & Leijten (2017), *Geopolitieke relevantie van de nieuwe Zijderoute voor regionale/lokale overheden in Europa*, p. 17. Clingendael.

Ooggetuige van veranderingen

Eind vorige eeuw was er relatief veel vrijheid voor christenen in China om te belijden wat men wilde. Mits het althans niet teveel tegen de richtlijnen van de overheid in ging en het enigszins onopvallend bleef. Hierdoor groeiden vooral de huiskerken enorm. Maar de toenemende macht van de Chinese overheid onder Xi Jinping, die vooral Chinese waarden en normen wil uitdragen, maakte het steeds lastiger om vrij het geloof te belijden. De machthebbers willen het Chinese nationalisme bevorderen en dat betekent dat er nog maar één godsdienst mogelijk is: de communistische atheïstische partijideologie. Dat betekent dat Chinezen in een bepaalde functie alleen nog maar deze ideologische 'godsdienst' mogen aanhangen, anders worden ze uit hun functie ontheven. Dit laatste gebeurt tot op het niveau van leerkrachten op scholen.

De lange arm van de Chinese overheid reikt tot in alle landen, ook Nederland, waar Chinese onderdanen leven. Studenten worden gerapporteerd als ze bijvoorbeeld een kerk of Bijbelstudieavond bezoeken. Terug in China kan dat grote gevolgen hebben voor hun toekomst.

In 1999 richtten wij als *Worldpartners* een aantal Business as Mission-bedrijven (BAM) op in Xinjiang. Dit is de provincie waar de Oeigoeren wonen. Onze bedrijven hadden als doel om lokaal werkgelegenheid te scheppen, en tevens Bijbelse normen en waarden uit te dragen. De bedrijven waren onder andere in de hoofdstad Urumqi gevestigd, een miljoenenstad. Deze aanpak bood ons mogelijkheden om in de maatschappij te staan en tegelijk als volgeling van Jezus Christus te leven. Daar kregen we als *Worldpartners* veel ruimte voor. Zo hielden we conversatieavonden in het Engels, een taal die iedere Chinees graag wil leren. Tijdens deze conversatieavond mochten de Oeigoerse en Chinese aanwezigen ons allerlei vragen stellen. Bijvoorbeeld hoe we in Nederland met onze vrijheid omgaan en wat religie voor ons betekent. Dit bood gelegenheid om een persoonlijk verhaal te vertellen. Als de toehoorders dan lieten blijken nog meer te willen weten, namen we hen apart en begonnen we hen meer te vertellen over het onderwijs van Jezus.

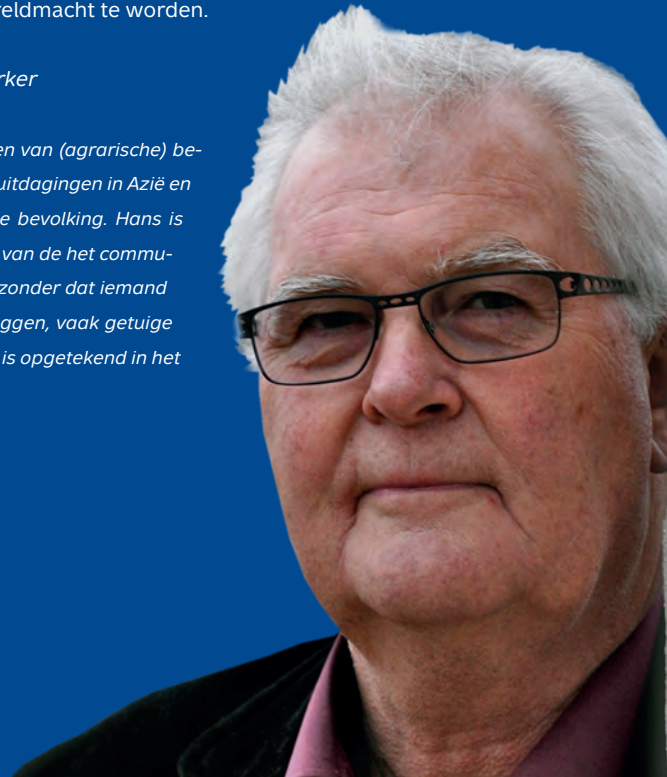
Ongeveer vijf jaar geleden begon de situatie te kantelen. Steeds minder Westerse mensen mochten terug China in. Bedrijven werden onder allerlei voorwendselen en met aller-

lei trucs ontmanteld. Zo werd bijvoorbeeld de werkvergunning of het normale visum niet of te laat verlengd, waardoor je het land uit moest. De huurbaas wilde bijvoorbeeld niet meer verhuren. Dit was een 'elegante' manier om te laten weten dat we niet meer welkom waren in het land. Vandaag de dag kan je in veel delen van China niet meer werken. De Oeigoeren worden vaak opgepakt en naar concentratiekampen gestuurd. De mensen worden geïntimideerd, gezinnen worden uit elkaar gescheurd en veel Oeigoeren worden in contingenten van 20.000 mensen naar andere delen van China gedeporteerd. China is een dictatuur geworden, waar de vrijheid weg is en iedereen gecontroleerd kan worden.

Doordat Chinese machthebbers goed kunnen plannen over periodes van bijvoorbeeld 50 jaar, is er een consistent beleid. Daar zijn wij in het Westen minder goed in. In Nederland vinden iedere vier jaar verkiezingen plaats. Grote bedrijven hebben ieder kwartaal wat uit te leggen aan de aandeelhouders, en moeten soms snel hun strategie aanpassen. Dat alles is voor de Chinese machthebbers niet nodig. Het "One belt One Road initiative" is een prominent voorbeeld van die lange termijnplanning. Zo is China op sluwe wijze bezig de grootste en meest dominante wereldmacht te worden.

Hans Hamoen, ondernemer en ontwikkelingswerker

Hans Hamoen (1945) is gespecialiseerd in het opstarten van (agrarische) bedrijven in landen met sociale, politieke en economische uitdagingen in Azië en Afrika. Het doel is altijd zelfredzaamheid van de lokale bevolking. Hans is tevens mede-eigenaar van een vertaalbureau. Ten tijde van de het communisme in Oost-Europa en de Sovjet-Unie smokkelde hij, zonder dat iemand het wist, Bijbels naar deze landen. Hij is, naar eigen zeggen, vaak getuige geweest van Gods wonderlijke werkwijze. Zijn biografie is opgetekend in het boek De Dekmantel.

De focus van deze bijdrage vanuit de Hudson Taylor Stichting ligt op de historie en actualiteit van het christendom in China. In grote lijnen zal een historisch perspectief worden geschetst waarna kort ingegaan zal worden op de positie van de christenen vandaag de dag.

Marijn van der Maas, office manager Hudson Taylor Stichting

Historie en actualiteit van het christendom in China

China geldt als één van de oudste beschavingen van deze wereld. Deze gaat terug tot op de bronstijd. Eeuwenlang werd het land geregeerd door verschillende grote dynastieën. De oudste dynastie (de Xia-dynastie) vindt haar oorsprong in het jaar 2205 voor Christus, de periode van de aartsvaders Abraham, Izak en Jacob. In cultureel en wetenschappelijk opzicht liep China lange tijd voor op de rest van de wereld. Revolutionaire ontdekkingen, zoals het papier, het buskruit, het kompas en drukwerk zijn Chinese uitvindingen.

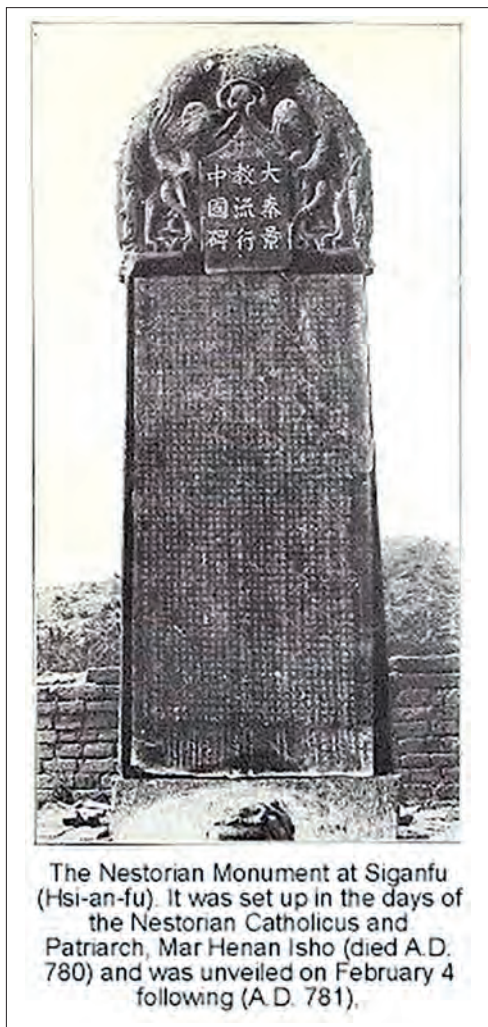
De eerste christelijke invloeden

Waar het christendom al in de eerste eeuw na Christus Europa bereikte, duurde het nog z'n

500 jaar voordat de eerste zendelingen China hun missionaire werk begonnen. De eerste historische bewijzen van een aanwezig christendom in China zijn terug te voeren op het jaar 505. In deze periode ondernamen Nestoriaanse monniken zendingstreken naar China. Ongeveer 400 jaar zijn de Nestorianen aanwezig geweest in China. Door vervolgingen en onderdrukking zijn de Nestorianen rond het jaar 900 uit China verdwenen. Met name tijdens de periode van de Yuan-dynastie (1279-1368) – een dynastie geleid door de Mongoolse bezetter – keerde het christendom weer terug. Zowel de Nestorianen als de Rooms-Katholieken waren toen aanwezig in China. Kloosters en kerken werden er gevestigd en

er waren contacten met de Chinese keizers en de paus in Rome. Dit is ook de periode waarin Marco Polo in China verbleef en zijn verhalen meenam naar Europa. In 1368 werden de Mongolen uit China verdreven en met hen verdween goeddeels ook weer het christendom. Pas rond het jaar 1600 keerde het christendom door middel

In 1368 werden de Mongolen uit China verdreven en met hen verdween goeddeels ook weer het christendom. Pas rond het jaar 1600 keerde het christendom door middel van zendingsreizen van de Jezuïeten, via Macao weer terug in China.

Bron: Wikipedia. 'Nestoriaanse stele'. Geraadpleegd 10 september 2020. https://nl.wikipedia.org/wiki/Nestoriaanse_stele.

van zendingsreizen van de Jezuïeten, via Macao weer terug in China. De Jezuïeten hadden goede contacten aan het keizerlijk hof en in 1692 werd er zelfs door keizer Kangxi een edict uitgeschreven dat het christendom getolereerd moest worden. Echter, door middel van conflicten tussen de jezuïeten en dominicanen en pauselijke uitspraken, die tegen het keizerlijke gezag ingingen, verzwakte de positie van het Rooms-Katholicisme in China sterk. Dit bleef zo tot ongeveer het jaar 1800. China sloot zich gedurende die eeuwen steeds sterker af van de buitenwereld.

Protestantse zending

Tot voor 1800 was het protestantisme nog niet voorbij India gekomen. Robert Morrison was de eerste evangelist voor toenmalig bijna een kwart van de wereldbevolking. In 1807 kwam hij aan in China in de plaats Kanton. Hij kwam aan in een land dat zich totaal afgesloten had van de buitenwereld. Alles wat van buiten China kwam beschouwde men als barbaars. Onder streng toezicht werden kleine handelsverbindingen met het westen toegestaan. De enige plaats waar 'barbaren' in China aanwezig mochten zijn, was Kanton en zelfs het leren van het Chinees was verboden; wie dat toch deed kon tot de doodstraf veroordeeld worden. Voor Morrison een lastige situatie, aangezien hij als opdracht mee-

Bron: Wikipedia. 'Robert Morrison'. Geraadpleegd 10 september 2020. [https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Morrison_\(missionary\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Morrison_(missionary)).

gekregen had om de taal te leren en de Bijbel te vertalen in het Chinees. Ondanks de tegenstand van de Chinezen in Kanton en de Rooms-Katholieken in Macao, wist Morrison tijdens zijn leven een Chinees-Engelse grammatica te schrijven en de Bijbel te vertalen in het Chinees. Dit vertaalwerk heeft de basis gelegd voor de verdere verspreiding van het Evangelie in China.

Over Robert Morrison (1782-1834) valt veel te schrijven. Dit geldt ook voor de protestantse zendelingen die na hem kwamen. Te denken valt aan Charles Gutzlaff (1803-1851), Liang Afa (1789-1855) en Hudson Taylor (1832-1905). Gutzlaff werd door Hudson Taylor beschouwd als de 'grootvader' van de door hem opgericht China Inland Mission (CIM), Liang Afa was de eerste protestantse evangelist in China, en Hudson Taylor wordt beschouwd als de grootste zending van China. Deze mannen en nog vele

anderen hebben onder zeer moeilijke omstandigheden gearbeid ten behoeve van de verbreiding van het Evangelie.

JAMES HUDSON TAYLOR

James Hudson Taylor is de zoon van James Taylor en Amelia Hudson Taylor geboren in 1832 te Barnsley (Engeland). Op 17-jarige leeftijd ervaart Hudson Taylor zich geroepen om het Evangelie te brengen naar China. Uiteindelijk reist hij op 21-jarige leeftijd af naar China. Na een tocht van 6 maanden zet hij voet aan wal in Shanghai. Hij komt daar terecht in een burgeroorlog. Tijdens zijn verdere leven zou hij nog vele andere opstanden en oorlogen meemaken, waaronder de tweede opiumoorlog, Taiping- en de Bokseropstand. Met name de Bokseropstand treft de CIM hard. Tijdens deze opstand sterven 135 protestantse zendelingen met 53 van hun kinderen. Van deze groep behoorden er 79 tot de CIM.

Gedurende zijn periode in China sluit Hudson Taylor zich aan bij de Chinese cultuur. Hij draagt Chinese kleding, woont in een huis dat is ingericht volgens de Chinese standaarden, eet op Chinese wijze en spreekt de Chinese taal. Door deze manier van leven verwerft hij veel respect bij de lokale bevolking. Aan het einde van zijn leven heeft Hudson Taylor namens CIM 849 zendelingen uitgezonden in China en nog vele anderen zijn via andere organisaties de binnenlanden van China ingegaan. Op 73-jarige leeftijd overlijdt Hudson Taylor in China.

Met name de Bokseropstand treft de CIM hard. Tijdens deze opstand sterven 135 protestantse zendelingen met 53 van hun kinderen. Van deze groep behoorden er 79 tot de CIM.

Bron: Post Magazine. 'James Hudson Taylor, an English missionary who made his mark in China'. Geraadpleegd 10 september 2020. <https://www.scmp.com/magazines/post-magazine/article/1835048/james-hudson-taylor-english-missionary-who-made-his-mark>.

Hudson Taylor Stichting

VISIE

De visie van de Hudson Taylor Stichting berust op de roep van de Macedonische man: "Kom over en help ons" (Hand. 16: 9 en 10). Zoals de apostel Paulus daaruit besloot dat de Heere hem riep, zo wil de Hudson Taylor Stichting gehoor geven aan de roep uit China. De werkzaamheden hebben primair een geestelijk karakter. Ze dienen te leiden tot uitbreiding en opbouw van Gods Koninkrijk in China.

MISSIE

De Hudson Taylor Stichting ziet als haar missie de verspreiding van betrouwbare Bijbels en reformatische lectuur en toerusting van voorgangers en christenen, vooral binnen een haar bekend netwerk van huisgemeenten in China. De Hudson Taylor Stichting wil zich hierbij laten leiden door 2 Timotheüs 2: "En hetgeen gij van mij gehoord hebt onder vele getuigen, betrouw dat aan getrouwe mensen, welke bekwaam zullen zijn om ook anderen te leren."

HET CHRISTENDOM GROEIT

In de afgelopen eeuw heeft het christendom een grote groei doorgemaakt in China. Tijdens het leven van Hudson Taylor is China vernederd door Britse, Duitse en Japanse onderdrukking. Dit zorgde voor de eerdergenoemde opstanden en haat tegenover buitenstaanders. Deze afkeer is tot de dag van vandaag als motief merkbaar tegenover westerse invloeden of suprematie.

De kerk in China kreeg steeds meer te maken met verschillende theologische inzichten en liberale opvattingen. Desondanks groeide de kerk in China. Er vonden in de eerste helft van de 20ste eeuw een aantal opwekkingen plaats in China, waaronder de opwekking die geleid werd door Watchman Nee. Tijdens deze periode kreeg de Chinese kerk een meer zelfstandig karakter en ontstond er een minder afhankelijkheid van de zendingsorganisaties vanuit het westen.

CHINA SLUIT ZICH AF

Na de Tweede Wereldoorlog keert het tij zich in China. De communisten nemen op 1 oktober 1949 de macht over en roepen de Volksrepubliek China uit. Elke vorm van religie wordt uitgebannen en China is vanaf dat moment officieel een atheïstisch land. In 1951 zijn alle zendingsorganisaties, -instellingen en zendingen uit China verdwenen. Het christelijke geloof mag al-

Met de ervaring vanuit de eeuw van vernedering nog vers in het geheugen, wordt daarom alles op alles gezet om ervoor te zorgen dat het christendom zal verdwijnen. Bijbels worden verbrand, kerken gesloten en christelijk lesmateriaal vernietigd.

Bron: Mao Zedong nog steeds actief aanwezig in het straatbeeld en dagelijks leven van de Chinezen, HTS eigen archief foto gemaakt in 2018.

leen nog maar beoefend worden binnen de Drie-Zelf Kerk, en moet zelfs verdwijnen tijdens de latere periode van Mao. Deze kerk staat volledig onder het toezicht van de communistische partij. Onder leiding van Mao Zedong werden velen christenen vermoord en wordt de kerk gedwongen ondergronds te gaan. In totaal zijn er onder dit bewind zo'n vijf miljoen mensen omgekomen door executie of op andere wijze. Het christendom wordt gezien als een buitenlandse godsdienst en een middel voor buitenlandse machthebbers om hun invloed in China te vergroten. Met de ervaring vanuit de eeuw van vernedering nog vers in het geheugen, wordt daarom alles op alles gezet om ervoor te zorgen dat het christendom zal verdwijnen. Bijbels worden verbrand, kerken gesloten en christelijk lesmateriaal vernietigd. Het hebben van een geloofsovertuiging is in het China van Mao een misdaad.

Te midden van deze duistere periode voor de kerk in China, dacht het westen dat het eens zo bloeiende christendom volledig was verdwenen. Toen China zich na de dood van Mao in 1976 langzaam weer opende, bleek dat de christenen zich in de donkere periode van Mao georganiseerd hadden in ondergrondse huiskerken. Tegen het einde van de 20ste eeuw zijn er naar schatting zo'n honderd miljoen christenen in China. Dit tegen alle verwachtingen in.

CHRISTENDOM VANDAAG DE DAG

De onderdrukking gedurende de periode van Mao en het werk van Gods Geest in zondaarsharten hebben het fundament gelegd voor de explosieve groei van het christendom in het laatste gedeelte van de 20ste eeuw. Vanaf Deng Xiaoping komt er relatief meer vrijheid voor de christenen in China. Door de eeuwen heen hebben sekten in China ervoor gezorgd dat dynastieën ten onder zijn gegaan. Dit is ook de vrees van de huidige machthebbers. Daarom wil de Communistische Partij volledig toezicht en greep houden op de kerken in China. De door de staat bestuurde en gecontroleerde Drie-Zelf Kerk is dan ook de enige plek waar het voor protestantse christenen officieel toegestaan is om christen te zijn. Het Bureau voor Religieuze Zaken houdt toezicht op alle officieel door de staat erkende godsdienstige organisaties. Door middel van wetgeving wordt getracht de macht in handen te houden. In 1994 treedt er een wet in werking die buitenlandse organisaties verbiedt om godsdienstige activiteiten te organiseren. In 2018 is er weer een nieuwe godsdienstwet aangenomen. Deze wet regelt dat alle godsdienstige activiteiten geregistreerd moeten worden bij de overheid. Niet geregistreerde activiteiten zijn illegaal. Godsdienstonderwijs aan minderjarigen is verboden. Het christelijk geloof moet een bijdrage leveren aan het bevorderen van de Chine-

Godsdienstonderwijs aan minderjarigen is verboden. Het christelijk geloof moet een bijdrage leveren aan het bevorderen van de Chinese cultuur.

se cultuur. Dit wordt ook wel de sinificatie van het christelijk geloof genoemd. In de praktijk betekent dit voor christelijke kerken dat ze een vijf-jarenplan moeten overleggen waarin ze uitgewerkt hebben hoe zij een bijdrage leveren aan het bevorderen van de Chinese cultuur. Daarnaast is het ook verplicht om giften boven de 100.000 yuan (ca. €13.000) te rapporteren aan het Bureau voor Religieuze Zaken. Veel huiskerken weigeren om zich te laten registreren in verband met principiële bezwaren tegen de invloed die de overheid probeert uit te

Bron: Huisgemeenten komen onopvallend samen flats als deze. HTS archief, foto genomen in 2018.

Bron: Informatiebord in een Drie-Zelf Kerk in Wuhan. HTS archief, foto genomen november 2019.

oefenen op het kerkelijk leven. Het niet gehoorzamen van deze wet ziet de Chinese overheid als legitieme reden om kerkleiders op te pakken, christelijke symbolen te verbieden en kerken te slopen. Zo werd op 9 december 2018 dominee Wang Yi van de Early Rain Covenant Church in Chengdu opgepakt. Inmiddels is hij veroordeeld tot een celstraf van 9 jaar. In het westen is veel aandacht besteed aan zijn arrestatie. Er zijn echter duizenden verhalen die de westerse media niet bereiken. Verhalen van uitgevers die opgepakt worden omdat ze christelijke lectuur drukken die afgekeurd is door de overheid, van christenen die opgebeld worden door de politie omdat ze een christelijk boek gekocht hebben, van westerse zendingswerkers die dusdanig onder druk gezet worden, met als gevolg dat ze het land moeten verlaten of van christelijke docenten die ontslagen worden omdat ze hun leerlingen vertellen over het geloof.

CONCLUSIE

In hoofdlijnen is in dit artikel een schets gegeven van de ontwikkeling van het christendom in China. De conclusie is dat, wanneer het aan mensen had gelegen, het christendom in China verdwenen zou zijn. Uit de puinhopen van de culturele revolutie kwam echter een grote ondergrondse kerk tevoorschijn. Dit kan alleen verklaard worden door Gods soevereine macht en genade. Hij bouwt Zijn Kerk ondanks het woelen van de volken. Dit is iets waar het atheïstische gedachtengoed van de Communistische Partij geen rekening mee houdt. Voor hen is religie het opium van het volk. Alleen bruikbaar als propagandamiddel of anders een bedreiging van hun macht. Vanuit het principe 'controle is macht' probeert de Communistische Partij haar legitimiteit hoog te houden. De druk op de christenen neemt na een periode van relatieve rust de laatste jaren steeds meer toe. Vanuit de geschiedenis mogen we echter weten dat God waakt over Zijn Kerk.

BRONNEN

- Davey, Bob. *Gods reddende kracht, de geschiedenis van het christendom in China*. Vertaald door Roelof Upperman. Heerenveen: Jongbloed, 2012.
- 'Annual Report Of The U.S. Commission on International Religious Freedom'. Washington DC: U.S. Commission On International Religious Freedom, April 2019.
- Schulte Nordholt, Henk. *China en de barbaren*. 8ste dr. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij BV, 2017.

Verrijk het leven van een ander, *en dat van jezelf*

Word vrijwilliger!

Ontmoeting zoekt mensen die een beetje tijd en aandacht willen geven aan onze cliënten. Wij zoeken vrijwilligers die liefde delen vanuit een bewogen en gelovig hart. Daarmee kunnen we het verschil maken in het leven van onze cliënten en geven we ze het gevoel dat ze er echt toe doen! Tegelijk is het een ervaring die je eigen leven diepgaand verrijkt.

Ben je beschikbaar (al vanaf 2 uur per maand)? Neem contact met ons op!

Ontmoeting

ontmoeting.org/vrijwilliger

In China is de macht van de Chinese Communistische Partij zeer groot en haast overal in de samenleving zichtbaar. Maar ook de christelijke kerk groeit. Dat roept spanningen op. Vooral doordat het christendom door de Chinese overheid als een westerse godsdienst wordt gezien die inbreuk maakt op de Chinese cultuur en waarden. De overheid voelt aan dat het christendom namens een Hogere Autoriteit een vrijheid verkondigt waardoor geen regering in staat is om de kerk geheel in haar greep te krijgen.

dr. Bas Plaisier, theoloog¹

'Belaagd, maar niet in het nauw'

Over de positie van de kerken in China vandaag

Sinds president Xi Jinping in 2012 aan de macht kwam, is er in China een andere wind gaan waaien. Hij maakte geen geheim van zijn ideeën om godsdiensten in hun vrijheden te beperken. Reeds in 2013 werden in de provincie Zhejiang met een grote populatie christenen, de eerste kruizen van kerken gehaald. In drie jaar tijd werden daar 1200 kruizen verwijderd, waarna andere provincies volgden. Naast kerken werden ook Boeddhabeelden, moskeeën en tempels

'gezuiverd' en kwamen moslims onder verscherpt toezicht. In de afgelopen zeven jaar werd een systeem van controle, surveillance (gezichtsherkenning) ontwikkeld en werden kerken in bepaalde provincies verplicht camera's te installeren. In sommige streken kwam er een expliciet verbod voor leraren, studenten, leiders van ondernemingen en partijleden om kerkdiensten te bezoeken. Ook werden vernielingen en tegenwerking van christenen gemeld.

EEN DECENNIUM VAN TOENEMENDE DRUK

In 2018 kregen deze maatregelen een legale basis door een nieuwe godsdienstwet met strikte regels voor religieuze instellingen. De kerken werden direct onder het veiligheidsdepartement geplaatst waardoor de controle-lijnen korter werden. Internet-diensten, online bijbelverkoop werden steeds vaker ingeperkt. Ook in de lange lockdown tijdens de Coronacrisis toen kerkgebouwen gesloten werden, hadden kerken grote moeite hun gemeenteleden en belangstellenden te bereiken. Niet-geregistreerde kerken werden steeds meer beperkt in hun bewegingsvrijheid die ze juist in de jaren daarvoor hadden verworven. Forse sancties staan nu op het overtreden van de regels die illegale bijeenkomsten verbieden en veel kerken worden beperkt in hun werk of zelfs gesloten. Weliswaar is dit in veel districten nog niet geëffectueerd en zijn er nog steeds grote kerkgebouwen van 'vrije kerken' te vinden, maar de dreiging van sancties mist zijn uitwerking niet. Jeugd- en zondagsschoolwerk is in veel gebieden beperkt en mogen minderjarigen onder de 18 jaar geen kerkdiensten bezoeken. In het decennium daarvoor was dit steeds meer toegestaan, maar nu sluiten veel kerken de zondagsschoolruimten weer en staan op zondag politieagenten voor de ingang van de kerk om kinderen te beletten in de kerk te komen.

Het opvallende van de huidige situatie is dat het vaak nauwelijks verschil maakt of een kerk bij de 'officiële' kerken behoort of bij de 'vrije' kerken.

Jeugd- en zondagsschoolwerk is in veel gebieden beperkt en mogen minderjarigen onder de 18 jaar geen kerkdiensten bezoeken.

Het opvallende van de huidige situatie is dat het vaak nauwelijks verschil maakt of een kerk bij de 'officiële' kerken behoort of bij de 'vrije' kerken. Kennelijk is het doel van de communistische partij om het gehele veld van het christendom onder druk te zetten.

Kennelijk is het doel van de communistische partij om het gehele veld van het christendom onder druk te zetten.

SINIFICATIE VAN DE SAMENLEVING

Voor de gehele samenleving is een programma van z.g. 'Sinificatie' aangekondigd. De bedoeling is om de invloeden van vreemde (buitenlandse) culturen en religies terug te dringen. Zo worden kerken verplicht om 'het christendom wortel te laten schieten in de grond van de Chinese cultuur, etniciteit en samenleving, en zich aan te passen aan de socialistische samenleving'. Ze moeten de hulp inroepen van de overheid om te zorgen 'dat elke Westerse afdruk uit het Chinees christendom zal worden verwijderd'. Kerkleiders die hiertegen protesteerden werden onder druk gezet of gearresteerd. De bekende ds. Wang Yi uit Chengdu schreef hierover een fel afwijzend manifest waarin hij de staat beschuldigde zich te mengen in interne kerkelijke aangelegenheden. Hij weigerde zich hieraan te onderwerpen maar werd in december 2018 samen met velen uit zijn kerk gevangen genomen en is inmiddels veroordeeld tot jarenlange detentie. Hij is niet de enige. Met hem zijn vele mensenrechtenactivisten, advocaten en kritische burgers gearresteerd en geïnterneerd. Hele bevolkingsgroepen die gezien worden als

een bedreiging voor de Han-Chinezen (de dominante bevolking van China) worden onder curatele gesteld, krijgen 'heropvoeding' of worden collectief geïnterneerd en gemarteld. Voorbeelden hiervan zijn de Oeigoeren in het uiterst westelijke deel van China (Xinjiang) en de Mongolen in Noord China. Mensenrechtenorganisaties spreken zelfs over genocide.

De situatie voor kerken en godsdiensten is in nog geen tien jaar zeer verslechterd. De tijden van de barre en gewelddadige Culturele Revolutie, waaraan door de opvolger van Mao Zedong – Deng Xiaoping – in 1979 een einde was gemaakt, lijken in een of andere vorm weer terug te keren. De golfbeweging van vrijheid naar repressie die zo vaak in de geschiedenis van China te zien is geweest, leidt nu in de richting van een repressief opleggen van de marxistische ideolo-

gie en de nationalistische idealen van een geïdealiseerd verleden waarin geen invloeden van buiten (waaronder het christendom) worden getolereerd.

DE ONTWIKKELING VAN DE KERKEN

Het christendom in China heeft zeer oude wortels. De eerste christelijke golf begon al in het begin van de zevende eeuw toen Oost-Syrische christenen het evangelie in bepaalde delen van China brachten. Na een aantal eeuwen kwam hieraan een abrupt einde toen een andere dynastie aantrad. Dit patroon zet zich in feite tot op de dag van vandaag in steeds andere gedaanten voort. Zo moest de (aanvankelijk succesvolle) Rooms-Katholieke missie in de 18^e eeuw het land verlaten omdat de kerk zich niet wilde aanpassen aan de Chinese cultuur van voorouder-

Kerkdienst in China.

Vaak wordt het christendom gezien als een voor China wezensvreemde Westerse godsdienst. Zelfs wordt er van nieuwe christenen gezegd: 'One more Christian; one less Chinese'.

verering. De Protestantse zending die in de 19^e eeuw begon zette een groot netwerk van christelijke organisaties op het gebied van evangelisatie, diaconaal en educatief werk op. Deze inspanningen vielen echter samen met de Westerse expansionistische koloniale politiek in China, die resulteerden in de opiumoorlogen en de vernederende onderwerping van China. Als gevolg daarvan konden zendelingen echter in heel China ongehinderd hun werk doen. Tot in de huidige tijd is deze Westerse vernedering een open wond bij veel Chinezen: de christelijke zending en kerken worden steeds weer in dit zeer negatieve kader geplaatst. Vaak wordt het christendom gezien als een voor China wezensvreemde Westerse godsdienst. Zelfs wordt er van nieuwe christenen gezegd: *'One more Christian; one less Chinese'*.

ONTSTAAN GEREgistREERDE EN 'ILLEGALE' KERKEN

De protestantse missionaire inzet van ongeveer anderhalve eeuw had uiteindelijk relatief weinig resultaat. Er zijn schattingen dat rond 1945 ongeveer 1 miljoen Chinezen protestant waren. Door de communistische machtsovername veranderde alles en werden buitenlandse zendingsarbeiders het land uitgezet. Het bewind onder leiding van Mao wilde op alle mogelijke manieren het christendom beknotten en minimaliseren. De leiders van de traditionele Protes-

tantse kerken werden gedwongen om afstand te nemen van buitenlandse zendingsorganisaties en conformeerden zich aan de communistische regering. Een nieuwe organisatie bracht Protestantse en Katholieke zaken onder in eenheidskerken die de overheid beter kon controleren en besturen: de z.g. Patriottische Drie Zelf Beweging. Deze enigszins duistere naam, die tot op heden nog de aanduiding van de 'officieel geregistreerde' kerken is, is afkomstig van een missionair concept waarin een Church plant onafhankelijk kan worden als zij voldoet aan de drie – GPS – principes van self governing, propagating en supporting. Het typeert het Chinese christendom en de communistische overheid, dat onafhankelijkheid van (buitenlandse) partners zo'n belangrijke kernwaarde is, dat de kerk deze nog steeds in haar naam heeft staan. Zo ontstond er een eenheidskerk waarin gepoogd werd om alle protestantse kleuren tot één kleur terug te brengen: die van een Chinese door de staat gecontroleerde kerk. Een grote groep kerken weigerde om geregistreerd te worden en deel te nemen aan die eenheidskerk. Er werden 'illegale' huiskerken gesticht die op geheime plaatsen bijeenkwamen en ondergrondse kerk werden genoemd. Veel voorgangers en kerkleden werden gearresteerd, vermoord of in werkcampen geplaatst.

CULTURELE REVOLUTIE: DE KERK GING ONDERGRONDS

Deze jaren waren echter niet alleen voor de ondergrondse kerkgemeenschappen gitzwarte jaren. Ook de geregistreeerde protestantse Drie-Zelf-Kerk werd uiteindelijk geminimaliseerd: waren er rond 1950 in heel China nog 20.000 kerken open, na 1958 bleven daarvan nog minder dan 100 over en was er in 1966 bij het begin van de Culturele Revolutie 1966 nog maar één kerk (voor protocolaire doeleinden). Veel predi-

Het opmerkelijke was dat in de jaren van vervolging het aantal protestanten bleek te zijn toegenomen (tussen 1 en 2 miljoen).

kanten en gemeenteleden ondergingen martelingen, werden gedetineerd en verbleven lange tijd in werkkampen. De Communistische Partij sprak uit dat zij alle godsdiensten wilde wegvagen. Een ongekende situatie die bij oudere christenen nog steeds trauma's veroorzaakt. In die tijd bestonden de kerk en de andere godsdiensten alleen nog maar ondergronds. Het atheïsme werd de enig toegestane levensbeschouwing en het geloof in een God werd gezien als subversief. China seculariseerde in enkele decennia tot het land met de meeste niet-gelovigen ter wereld.

Onder Deng Xiaoping kwam er echter in 1982 – in het kader van economische en sociale vernieuwing (!) – een beleid van toelating en bescherming van religieus geloof met de vrijheid om het geloof thuis of in tempels/kerken te belijden, zoals in de jaren vijftig al was bepaald. 'Ondergrondse' activiteiten konden getolereerd worden, maar bleven wel illegaal. Het opmerkelijke was dat in de jaren van vervolging het aantal protestanten bleek te zijn toegenomen (tussen 1 en 2 miljoen). Vanaf dat moment ontstond er een z.g. 'christelijke koorts': veel – vooral jongere – christenen reisden het land door om het evangelie te verkondigen. Er bleek na decennia van onrust en onzekerheid een grote honger te bestaan naar het evangelie. De leegte die het extreme atheïstisch-marxisme had nagelaten deed velen op zoek gaan naar nieuwe zingeving, die men zocht in het boeddhisme maar vooral in het christendom. De kerken werden de plek waar ve-

len hun behoefte aan vergeving, nieuwe hoop en duidelijke normen en waarden, konden stillen.

KERK GROEIT TEGEN DE VERDRUKKING IN

Vanaf de jaren negentig nam de groei van de kerk per jaar toe met een percentage tussen vijf en negen. Naar schatting zijn er op dit moment tussen de 80 en 100 miljoen christenen. Op een bevolking van 1,4 miljard personen zijn er ongeveer 1 miljard niet-religieus, 260 miljoen Taoïst, Confucianist of Boeddhist, 22 miljoen Moslim, 12 miljoen Katholiek en 80 miljoen Protestant. Daarbij moeten we wel aantekenen dat de regeringscijfers onbetrouwbaar zijn omdat de overheid de aantallen laag wil houden en christenen geen baat hebben om zich als groot en invloedrijk voor te stellen. Hoe dan ook: het christendom in China groeit in een ongekend snel tempo, het heeft een zeer protestants karakter en de Rooms Katholieke Kerk is in de tweede helft van vorige eeuw gedecimeerd.

Officieel bestaat er slechts één protestantse kerk, de Drie-Zelf-Kerk met ongeveer 30 miljoen leden. Een onafhankelijke koers varen, los van de overheid, is nagenoeg onmogelijk. Daarnaast zijn er de vele 'vrije' kerken die meestal niet (hoewel op veel plaatsen ook weer wel) in (kerk) gebouwen bijeenkomen. Zij hebben zich niet bij de overheid laten registreren en koesteren hun vrijheid en zelfstandigheid als huiskerken. Zij hebben daardoor geen geregistreerde opleidingsinstituten, predikanten en locaties, hoewel die er in de realiteit wel zijn. Volgens schattingen zouden tussen zestig en zeventig miljoen Chinezen bij deze vrije kerken behoren.

KERK EN STAAT

De Chinese overheden koesteren al eeuwenlang een diep wantrouwen tegen de invloed van religies en hebben de overtuiging dat godsdiensten veel goeds kunnen brengen maar over mensen

ook een emotionele en morele macht hebben, met alle gevolgen van dien voor de staat. Daarom kent China een zeer lange traditie van overheidscontrole op de religies. De gedurige vrees dat geloof leidt tot oncontroleerbare acties en emoties en de staatsveiligheid in gevaar kan brengen, heeft geleid tot een beleid van controleren, reguleren en soms inperken van de godsdiensten. Wat er nu in China gebeurt staat geheel in die traditie.

Verder zijn nationalisme en patriotisme ook geen nieuwe verschijnselen. Liefde voor China, de leiders en het volk, lijkt in het DNA van de Chinezen te zitten. Veel Chinezen hebben begrip voor staatsregulatie, controle en volksopvoeding. Het is daarom niet verwonderlijk dat kerkelijke organisaties deze solidariteit en 'realiteitszin' vertonen. Zelfs de niet-geregistreerde huiskerken werken op allerlei manieren samen met de overheid en zijn ermee verbonden via hun leden die in overheidsdienst zijn of vriendschappelijke relaties hebben. De overheid ziet namelijk in bepaalde periodes bij de economische en sociale opbouw een 'positieve rol' weggelegd voor religieuze leiders: dat was vooral na de jaren tachtig het geval. Onder Xi Jinping – die zich sterk waant door de uitzonderlijke economische groei – is echter weer een onderdrukende koers ingezet.

SAMENLEVING HEEFT MOREEL KOMPAS NODIG

De communisten zien met verbazing en bezorgdheid dat er in deze tijd een religieuze opleving gaande is. Zeer veel Chinezen zien in dat er betere wetten nodig zijn en dat er vooral een helder moreel kompas vereist is. Reeds Confucius had gesteld dat een samenleving gedeelde waarden nodig heeft. Veel Chinezen vinden die in een gezamenlijk praktiseren van een of andere vorm van spiritualiteit. Zo'n gemeenschappelijk moreel kompas ontbreekt en daarom stelt

Huiskgemeente.

Vincent Goossaert dat 'het Rijk van het Midden haar midden verloren heeft'.

Omdat het christendom, anders dan het Taoïsme en Confucianisme, gezien wordt als een Westerse godsdienst, wordt in allerlei partijdocumenten gesuggereerd dat het christendom een gemakkelijk kanaal is voor imperialistische krachten die China willen ondermijnen. Juist de Rooms Katholieke Kerk heeft hieronder te lijden. De moeizame relatie met het Vaticaan bestaat al eeuwenlang en is een indicatie hoezeer de politiek van wantrouwen steeds weer de kop opsteekt.

INNERLIJKE VRIJHEID GEEFT MISSIONAIRE MOED

De ongemakkelijke verhouding met de religies verklaart het zig-zag-beleid van de overheid. Er wordt ruimte gegeven voor 'freedom of religious belief' en 'bescherming van 'normale religieuze activiteiten', maar dat betekent niet dat iedereen de vrijheid heeft om de eigen religie openlijk te praktiseren. De Chinese overheid ziet

De Chinese overheid ziet dat het in de religies om waarden en loyaliteiten gaat die hoger zijn dan die in partijprogramma's en daarom voert zij steeds meer een beleid om kerken en christenen ervan te weerhouden zich te mengen in politieke zaken of kritiek uit te oefenen op het overheidsoptreden.

dat het in de religies om waarden en loyaliteiten gaat die hoger zijn dan die in partijprogramma's en daarom voert zij steeds meer een beleid om kerken en christenen ervan te weerhouden zich te mengen in politieke zaken of kritiek uit te oefenen op het overheidsoptreden.

Dit wil echter niet zeggen dat de overheid daarmee volledige greep zou hebben op de verschillende protestantse kerkelijke groeperingen. Er zijn te weinig deskundige controlerende ambtenaren en veel ontsnapt aan hun aandacht. In de praktijk concentreert de overheid zich daarom op samenwerking en controle van de leiders van de religieuze organisaties. In mijn contacten met Chinese christenen valt me de laatste jaren op hoe bijna laconiek christenen reageren op de repressie en de beperkende maatregelen. Zij zoeken creatief naar andere wegen om hun geloof te belijden en vorm te geven, en hun kinderen een christelijke opvoeding te geven. Hun innerlijke vrijheid maakt het voor de overheid onmogelijk om hen echt te beperken in hun missie.

DE AANTREKKINGSKRACHT VAN HET CHRISTELIJK GELOOF

De grote groei van het aantal christenen heeft het beeld van de Chinese kerken volstrekt ver-

anderd. De boodschap van het evangelie raakt het hart van veel Chinezen, geeft morele kaders en hoop voor de toekomst - mensen hebben in de kerk een nieuwe familie gevonden. Ze zijn gegrepen door de goede boodschap van vergeving, liefde, hoop en genezing. Christus is voor hen de bevrijder: Hij heeft hun leven veranderd. Zij spreken over 'de grootste schat' die zij ontvangen hebben.

Een niet te onderschatten groeifactor ligt in de grote toeloop van vrouwen die een belangrijke rol als ambtsdrager of pastorale/diaconale werker vervullen. Zij kregen er een plek die er in de traditionele samenleving niet was en spelen een belangrijke rol bij de leiding, de zorg voor de gemeenteleden en de samenhang in de gemeente. Het kerkgebouw is in de plaats gekomen van de heilige familiale ruimte en werd van betekenis voor het morele en spirituele leven. Dit verklaart voor een deel ook dat protestantse kerken in vergelijking met de Rooms-Katholieke Kerk zo sterk groeien. Waar een Bijbel en een liedboek is, waar men kan bidden en samenkomt, begint voor protestanten een kerk. Door deze bottom-up-organisatie, met een belangrijke plek voor vrouwen en de inschakeling van actieve en leidinggevende 'leken' konden er overal kerkjes ontstaan.

SOCIALE IMPACT EVANGELIE

Welke gevolgen de huidige restricties zullen hebben voor de plaats van de kerk in de Chinese samenleving is nog niet te zeggen. De christenen uit de middenklasse hebben de vrijheid geproefd en de jongeren weten niet anders. De jongeren voelen zich minder gebonden aan traditionele kerkelijke instituties en ervaren een behoorlijke vrijheid om in de eigen (digitale) omgeving christen te zijn en dit te laten merken. Zij zijn ook sterk betrokken bij diaconale en educatieve projecten en zijn als groep voor de over-

Christelijk kruis in China.

heid veel moeilijker te traceren en controleren dan de traditionele kerk.

Het protestantisme heeft met deze onafhankelijke inzet en attitude een specifieke rol in de relatie tot de overheid. De Chinadeskundige Ian Johnson zei hierover: 'De regering denkt terecht dat het christendom een grotere sociale impact heeft dan andere religies. Dat zit hem ook in het sociale element in het evangelie. Het is geen toeval dat 25% van de Chinese mensenrechtenadvocaten christen is. Deze kerken doen het goed in stedelijke centra en bij studenten die denken: het komt uit het Westen, dus dat is goed.' Er zijn analisten die de 'vrije'- niet erkende - protestantse kerken in China omschrijven als de enige vorm van een 'maatschappelijk middenveld' waarin burgers los van de overheid georganiseerd zijn. 'Het protestantisme kan door de vrije vormen veel meer een doe-het-zelf-religie zijn.' Belangrijk is ook om te constateren dat in deze tijd christenen van huiskerken niet méér vervolgd worden dan die van de officiële kerken.

Ongeveer vijftig procent van de leden van de vrije kerken zijn net als de gemiddelde Chinezen betrokken of geïncorporeerd bij organisaties die onderdeel zijn van de communistische partijstructuur. Christenen blijken net als iedereen veel baat te hebben bij de economische en sociale modernisatie van de CCP.

VRIJMOEDIG GETUIGENIS

De tijden zijn aan het veranderen. Predikanten als Wang Yi komen openlijk op voor de vrijheid van religie, ook al weten zij wat de consequenties kunnen zijn. Zo schreef Wang in een brief (februari 2019) dat het de taak van de kerk is om te getuigen van het Koninkrijk der Hemelen tegenover het 'Middle Kingdom' (= China) Hij accepteert dat het communistisch regime door God is toegelaten om voor een tijd te regeren en besluit met: 'Omdat geen van mijn woorden en acties bedoeld zijn om een sociale en politieke transformatie te bewerkstellingen, ben ik niet bang voor politieke en sociale machten. Ik hoop dat God mij gebruikt om hen die mij van mijn vrijheid beroofd hebben, te vertellen dat er een autoriteit is die hoger is dan die van hen en dat er een vrijheid is die zij niet kunnen bedwingen, namelijk een vrijheid die de kerk van de gekruisigde en opgestane Jezus Christus vervult'.²

EEN GREEP UIT GERAADPLEEGDE NIEUWERE LITERATUUR

- Alexander Chow, *Chinese Public Theology*, 2018
- Ian Johnson, *The Souls of China*, 2017
- Bas Plaisier, 'Gekortwiekt en in bloei', in: *Beeldragen*, 2019
- Carsten T. Vala, *The Politics of the Protestant Churches and the Party-State in China*, 2018
- Gerda Wielander, *Church, state and society: the misconceptions surrounding China's Christians*, 2013
- Websites als *China Source* en *Bitter Winter*

NOOT

¹ Dr. Bas Plaisier is emeritus predikant van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), oud-scriba van de Nederlandse Hervormde Kerk en de PKN. Hij heeft zendingservaring in Indonesië en China. Vanaf 2008 was hij speciale gezant voor Kerk in Actie in China en tussen 2010 en 2013 gasthoogleraar missiologie aan het Lutheran Theological Seminary in Hongkong.

² Zie <https://www.thegospelcoalition.org/article/persecuted-chinese-pastor-issues-declaration-faithful-disobedience/>

Op 10 september van dit jaar is in de leeftijd van 91 jaren onze oud-europarlementariër ir. L. van der Waal overleden. Na eerst twee jaar bij Werkspoor in Amsterdam en daarna ruim 26 jaar bij Esso in Rotterdam te hebben gewerkt, werd Van der Waal gekozen als lid van het Europees Parlement voor SGP, GPV en RPF. Van juli 1984 tot september 1997 reisde hij regelmatig naar Brussel en Straatsburg. Ook daarna bleef hij zich inzetten voor de partij als bestuurslid van de Guido de Brès-Stichting en van de Stichting Vormingsactiviteiten Oost-Europa van de SGP.

Jan Schippers, eindredacteur

Pelgrim doet Europa

In memoriam ir Leendert van der Waal (1928-2020)

Van der Waal toonde zich altijd betrokken bij het reilen en zeilen van de SGP. Zo stuurde hij met enige regelmaat een krantenknipsel toe of belde op met de vraag hoe dit of dat zat of welke overwegingen ertoe hadden geleid om iets wel of niet te doen. Naast diverse bijdragen aan het tijdschrift *Zicht*, de laatste in het voorjaar van 2019, werkte Van der Waal mee aan twee WI-publicaties over de Europese Unie. De eerste was *Boodschap aan Europa* uit 2003 en de tweede was *Europa op een kruispunt* uit 2014. Immer zorgvuldig, bedachtzaam en genuanceerd for-

mulerend zocht hij de balans tussen de noodzaak van intensieve samenwerking op Europees vlak enerzijds en het verzet tegen het optuigen van een centralistisch Europees beleid, aangestuurd door Brusselse bureaucraten.

PERSOONLIJKE HERINNERINGEN

Van der Waal was niet zozeer een harde werker, meer een volhouder. Hij legde de lat hoog voor zichzelf. Als we in Brussel waren en daar commissievergaderingen bijwoonden, die vaak pas om half zeven waren afgelopen, gingen we vaak

Straatsburg - 14 juli 1997. Op deze dag kreeg Leen van der Waal uit handen van Ben Bot een koninklijke onderscheiding: Ridder in de Orde van Oranje Nassau. (Beeld: Europees Parlement)

nog even aan de slag om de agendapunten voor de volgende dag door te nemen. Niet zelden viel er nog wel een stemlijst door te spreken om de laatste twijfels over onze voor- of tegenstem weg te nemen. Wanneer we dan tegen de klok van negen uur het EP-gebouw verlieten en we keken om, zagen we midden in de grote donkere gevel één kamer waar het licht nog brandde. Dat was de kamer van Leen. We hadden er een foto van moeten maken, zeiden we nog wel eens als collega's onder elkaar. Niet dat Leen een workaholic was. Bij hem kun je beter spreken van plichtsbetrachting.

LOPENDE BAND-WERK

In december 1994 ging ik voor de eerste keer naar een plenaire sessie in Straatsburg. De stemming over de EU-begroting was aan de orde en

als nieuwbakken medewerker had je het vak bepaald niet in de vingers. Dus wat te doen met al die 750 amendementen? Mijn collega's Martijn, Mark en ik namen een rijtje wijzigingsvoorstellen door, maar de toelichtende teksten waren zo kort en soms erg cryptisch gesteld, waardoor we regelmatig geen idee hadden of je daar nou voor of tegen moest zijn. Goede raad is duur. Van der Waal bedacht de volgende oplossing: Leggen jullie nou eens alle voorstellen op volgorde van stemming. Dan kan ik in twijfelgevallen wel ter plekke bekijken hoe we erover stemmen. Dat hebben we geweten. Een hele avond en ochtend zijn we doende geweest om alle bundels met A4-tjes uit elkaar te halen en alle velletjes op één welgeordende stapel te krijgen. Waar we een duidelijk idee hadden over ons stemadvies, zetten we een grote plus of een dikke min bovenaan het vel papier. Ongeveer een kwartiertje voor aanvang van de stemming hadden we de klus geklaard. Ik weet nog goed dat ik in de plenaire zaal in het gangpad op de vloer naast Van der Waal zat, naar het bord kijkend welk punt of amendement in stemming kwam, het bijbehorende A-viertje snel op het tafeltje legde, hij zei dan 'voor' of 'tegen' of 'onthouden' en schoof het vervolgens door naar Hans Blokland die er een 'aflegstapel' van maakte. Prachtig lopende bandwerk. Het liep gesmeerd. Maar het jaar erop hebben we dat toch maar heel anders en een stuk professioneler aangepakt.

KORTE SPREEKTIDEN

Kenmerkend voor de voltallige zittingen van het Europees Parlement zijn de korte spreektijden. Meestal kreeg Van der Waal een paar minuten over een onderwerp toebedeeld. Al snel beheerste hij de kunst om met weinig woorden zoveel mogelijk te zeggen. De conceptspeeches die de medewerkers aan Leen leverden, werden meestal grondig door hem onder handen genomen. Soms zelfs zo grondig, dat je alleen aan het

De conceptspeeches die de medewerkers aan Leen leverden, werden meestal grondig door hem onder handen genomen. Soms zelfs zo grondig, dat je alleen aan het onderwerp nog kon zien dat het over hetzelfde thema ging.

onderwerp nog kon zien dat het over hetzelfde thema ging als waarover je iets had opgeschreven. Een paar voorbeelden van speeches wil ik u hierbij niet onthouden.

IERSE ABORTUSKWESTIE

In maart 1992 debatteerde het EP over de kwestie van het 14-jarige Ierse meisje dat in Engeland een abortus heeft laten uitvoeren. Het belangrijkste aanknopingspunt voor de parlementsleden was het recht van vrij verkeer van EG-burgers. Ook de opvatting dat abortus als een wettelijk toegestane dienst moet worden beschouwd werd naar voren gebracht. Een groot aantal leden sprak zich uit voor schrapping van het speciale Ierse protocol dat aan het Verdrag van Maastricht is toegevoegd. Hierin wordt uitdrukkelijk de Ierse wetgeving ter bescherming van het ongeboren leven losgekoppeld van alle andere Europese regelgeving.

Van der Waal vroeg zich af waarom de reacties op deze hele zaak zo ongeremd, venijnig en agressief waren geweest en waarom niet op de afloop van de gerechtelijke procedures kon worden gewacht. Hij zag de kern van de verontwaardiging niet zozeer in de (vermeende) inbreuk op het Europese recht (vrij verkeer van personen e.d.) liggen, maar in de botsing van het zelfbeschikkingsrecht en een abortusbeleid dat zich baseert op christelijke normen. 'Er wordt hier

nogal eens over de universele rechten van de mens gesproken, maar er is ook een voor alle mensen geldende universele wet van God, die richtsnoer is voor onze daden. Bij de bescherming van het ongeboren leven gaat het dan ook niet om een eigenaardigheid van een lidstaat of van een bepaalde minderheidsgroep, maar om de naleving van normen die eeuwenlang algemeen zijn geëerbiedigd', aldus Van der Waal.¹

WERKPROGRAMMA EUROPESE COMMISSIE VOOR 1993

Het economisch tijdstip zat begin jaren 90 wat tegen. De Europese Commissie trok van alles uit de kast om de werkloosheid te bestrijden. Maar volgens Van der Waal moest zij zich niet alleen richten op de welvaart, maar ook het welzijn van mens en samenleving in het oog houden.

'Ons geloof is een geloof in de markt en dit geloof dreigt ons thans te ontvallen. In deze tijd worden alle maatschappelijke problemen tot de economische grootheden herleid. Bepalend voor de situatie zijn dan de werkloosheidscijfers, de economische groei, de beursnoteringen. Daaraan gemeten is er wellicht sprake van een crisis, maar mij bekruipt wel eens de vrees dat we met een veel diepgaander crisis te maken hebben. Wij hebben een samenleving met een hoge welvaart, hogere opleidingen, betere sociale voorzieningen dan ooit, maar nooit eerder was er zoveel geestelijke

'Bij de bescherming van het ongeboren leven gaat het dan ook niet om een eigenaardigheid van een lidstaat of van een bepaalde minderheidsgroep, maar om de naleving van normen die eeuwenlang algemeen zijn geëerbiedigd.'

leegheid en criminaliteit en waren er zoveel echtscheidingen, overvallen en geweldplegingen. Het is mijn overtuiging dat de oorzaak daarvan ligt in de omstandigheid dat de samenleving van haar morele en geestelijke grondslagen is losgeraakt. Wij hebben een samenleving waarin, zoals eens is gezegd, de hebzucht van de overvallers de keerzijde is van het materialisme van de bezittende klasse. [...] Ik prijs de Commissie voor al de inspanningen die zij zich getroost om het sociale kwaad van de werkloosheid te bestrijden. Maar ik geloof niet dat wij veel verder komen, als wij niet zien dat wij in een samenleving verkeren waarin voor de erkenning van Gods geboden en instellingen geen plaats meer is en waarin wij de burgers niets meer weten te bieden dan als hoogste ideaal een grote supermarkt met een sociale dimensie'.²

1995: MOORD OP RABIN

Op 4 november 1995 werd de wereld opgeschrikt door de moord op de Israëlische politicus Yitzhak Rabin. Hij werd koelbloedig doodgeschoten door de orthodox-Joodse student Yigal Amir, vanwege de pogingen om tot vrede te komen met de buurlanden en vooral met de Palestijnen. *Rabin had anderhalf jaar eerder nog het Europees Parlement bezocht en toegesproken.* Terwijl Van der Waal zijn speech uitsprak, zat ik achterin de zaal op de stoeltjes voor de assistenten. Als enige woordvoerder benoemde hij dat de moord was gepleegd in de naam van de God die gebod 'Gij zult niet doden'. In de altijd wat rumoerige zaal kon je toen een speld horen vallen. En na afloop van het debat zag ik vele collega-parlementariërs Van der Waal bedanken voor zijn wijze en rake woorden.

"Meneer de Voorzitter, zelden heeft de gewelddadige dood van een regeringsleider zoveel gevoelens van medeleven losgemaakt (...). Dat heeft vooral te maken met de bijzondere plaats

Als enige woordvoerder benoemde hij dat de moord was gepleegd in de naam van de God die gebod 'Gij zult niet doden'. In de altijd wat rumoerige zaal kon je toen een speld horen vallen.

die Rabin innam in het nog altijd fragiele vredesproces.

Lange tijd leefde de vraag of Joden en Arabieren ooit wel met elkaar in vrede zouden kunnen leven. Maar geleidelijk is bij de Arabieren het besef doorgedrongen dat de Joodse staat niet meer uit het Midden-Oosten weg te denken is en aan Israëlsche zijde groeide de overtuiging dat een blijvende toestand van vijandschap met buurvölkeren ook Israël geen uitzicht biedt. Het is Rabin geweest die met Peres gezien heeft dat het strategisch moment was aangeboden voor vredesonderhandelingen. Het getuigt van bijzondere moed dat Rabin ondanks de steun van slechts een uiterst kleine meerderheid in de Knesset zijn volk op weg naar vrede is voorgegaan. Maar het is tragisch dat het Israëlsche volk, dat herhaaldelijk als één man tegenover zijn externe vijanden stond, thans intern zo diep verdeeld is.

De moord werd gepleegd in naam van God. Maar de God van de Bijbel zegt: "Gij zult niet doden". Gebeurtenissen als deze worden als zwarte bladzijden in de geschiedenis geboekstaafd. Maar de geschiedenis is geen optelsom van meer of minder op zichzelf staande gebeurtenissen. De wereldgeschiedenis staat in het perspectief van de eindbestemming die God heeft bepaald. Die wetenschap is vele eeuwen geleden via de Bijbelse boodschap juist vanuit Israël tot ons gekomen. Dat plaatst ons temeer voor

het ondoorgrondelijke van gebeurtenissen als de dood van Rabin en in het bijzonder voor het geheimenis van de gang van het Joodse volk door de wereldgeschiedenis.

Wij eren de nagedachtenis van Rabin als één van de grote leiders van zijn volk en hopen dat door de bezinning na zijn dood de eenheid onder het volk van Israël wordt hersteld.

Vrede zij over Israël en de Palestijnse en Arabische volken.”³

Bovenstaande selectie laat zien dat Van der Waal over welhaast ieder onderwerp iets te zeggen had, daarbij steunend op de staf van medewerkers en adviezen van bevriende kennissen. Zelf werd hij met de kortste keren dé binnenvaartexpert van het Europees Parlement. Het vrij verkeer van goederen stond bij hem hoog in het vaandel. Maar niet tot elke prijs, want het vervoer moest wel veilig en op een duurzame manier plaatsvinden. Daar legde hij regelmatig de vinger bij. Bij de behandeling van een van Leens rapporten in het Europees Parlement memoreerde Europees Commissaris Hans van den Broek dat hij als jong advocaat betrokken werd bij een zaak over een geschil over een binnenvaarttanker. Op het dossier stond: *De Heere regeert, en er is altijd wel wat*.

ANTI-NATIONALIST

Vanwege zijn kritiek op de aandrang tot meer en meer Europese integratie, kreeg Van der Waal

Nationale identiteit kan niet gelijkgesteld worden met christelijke identiteit. Het Evangelie is grensoverschrijdend en juist daarom antinationalistisch.

meer dan eens het verwijt van nationalisme voor de voeten geworpen. Uit een lezing die hij in maart 2007 heeft gehouden in Boedapest, wordt duidelijk dat dit verwijt absoluut misplaatst is.

‘Europa bestaat uit naties met een lange historie en tradities met diepgewortelde identiteitsbepalende talen, die veelal tot een belangrijke mate van saamhorigheid hebben geleid. Daarom zal, denkend aan de toekomst van de Unie aan deze onderscheiden identiteit van de volkeren in Europa een rechtmatige plaats gegeven moeten worden.

Hierbij is nog wel te wijzen op een gevaar. Want een historische of natuurlijke saamhorigheid bergt het gevaar in zich om zich te isoleren en te verabsoluteren. Wie spreekt over nationaal belang of nationale identiteit wordt dan ook al gauw van nationalisme verdacht. Daarvan is sprake als het eigen volk zich verheft boven andere volkeren en soms ook politieke aspiraties najaagt. De vorming van een nieuwe rechts-extreme politieke groep in het Europees Parlement onder de naam ‘Identiteit, Traditie en Soevereiniteit’ is daarvan een waarschuwend voorbeeld. Daarom zullen we ons er voor moeten hoeden de waardebeoordeling van de identiteit te zoeken in de natie zelf. Dat kan inderdaad tot verabsoluteren van de eigen natie en tot nationalisme leiden. Laten we niet vergeten dat het nationalisme in de vorige eeuw Europa tijdens twee wereldoorlogen 50 miljoen doden heeft gekost.

Het gaat echter om het opkomen voor nationale identiteit in de zin van gewoonten, leefwijze, religie en geschiedenis op grond van vaderlandsliefde, en daar is niets mis mee. De nationale identiteit kan mede door het christendom gestempeld zijn, zoals dat historisch in Nederland het geval was, maar nationale identiteit kan niet

Wij zien in vermelding van de christelijke wortels van de Europese beschaving een referentiepunt voor het Europa van de toekomst. Wie zijn koers uitzet naar de toekomst moet weten wat zijn verleden is, waar hij vandaan komt, anders is men richtingloos.

gelijkgesteld worden met christelijke identiteit. Het Evangelie is grensoverschrijdend en juist daarom antinationalistisch. Het eigene heeft te maken met de loop van de geschiedenis, de plaatsbepaling en de tijdsbeleving. Deze dingen hebben relatieve betekenis en dienen het menselijk bestaan door het verschaffen van culturele geborgenheid. Als reactie op de uniformerende gevolgen van de mondialisering en integratie wordt het nationaal eigene steeds meer gezien als een baken van culturele herkenbaarheid. Voor ons als christenen gaat het primair om een identiteit die levensbeschouwelijk gekwalificeerd is.'

EEN CHRISTELIJK EUROPA?

In deze lezing kwam ook aan de orde dat in de ontwerpgrondwet voor de Europese Unie uit 2003 geen verwijzing stond naar de christelijke historie en wortels van Europa. Dat baarde opzien. Blijkbaar konden de opstellers er niet toe komen de eigen geschiedenis van ons continent te erkennen, zo stelde Van der Waal vast. Na veel discussie werd de uiteindelijke tekst weliswaar verbeterd, maar is het een tekst gebleven die de christelijke waarden niet expliciet noemt, maar slechts verwijst naar het belang van wat genoemd wordt de 'culturele, religieuze en humanistische tradities van Europa'.

Leen van der Waal wierp de vraag op waarom wij zo sterk hechten aan de vermelding van de christelijke wortels in het EU-verdrag? Hij gaf daarvoor de volgende drie redenen.

'Allereerst omdat met zo'n uitspraak de historische feiten wordt recht gedaan. Hoe kunnen deze genegeerd worden terwijl het christendom eeuwenlang het Europese continent in politiek, sociaal en religieus opzicht heeft beïnvloed?.

Maar voor ons als christenen is er meer, want de waarden die de lidstaten gemeenschappelijk hebben en die de Europese Unie als zodanig erkent als zijn fundamentele waarden, hebben ook een christelijke wortel. Waarden en begrippen als de sociale rechtsstaat, de parlementaire democratie, de menselijke vrijheidsrechten en andere krijgen weliswaar in de huidige tijd een seculiere invulling, maar daarbij zijn die losgemaakt van de christelijke bron. Zonder doorwerking van het Evangelie en de doorwerking van de Reformatie zijn deze waarden niet denkbaar.

En tenslotte zien wij in vermelding van de christelijke wortels van de Europese beschaving een referentiepunt voor het Europa van de toekomst. Wie zijn koers uitzet naar de toekomst moet weten wat zijn verleden is, waar hij vandaan komt, anders is men richtingloos.'

NIET HUMANISTISCH, WEL HUMAAN

Bij herhaling stelde Van der Waal zich op als warm pleitbezorger van een humaan Europa. In de bundel Europa op een kruispunt geeft hij daar in het slot van zijn bijdrage de volgende woorden aan. 'In haar visie (nl. die van de SGP) zal die humaniteit zowel in intern als extern be-

Cruciaal voor de SGP is dat de Naam van de Heere God genoemd blijft worden in het publieke domein.

Spakenburg – september 2008. Op een mooie nazomerdag verrastten zijn oud-medewerkers Leen en zijn familie met een boottocht op het Eemmeer ter gelegenheid van zijn 80ste verjaardag.

leid verbonden zijn met het geloof in God. Cruciaal voor de SGP is dat de Naam van de Heere God genoemd blijft worden in het publieke domein. Dat zal niet altijd tot een andere politieke opstelling leiden dan die van niet-christelijke partijen. Vanuit christelijke overtuiging kan men tot een handelwijze komen die overeenkomt met die van niet-christenen. Maar de christelijke politieke opstelling staat in een heel ander kader. Zij laat zich leiden door een integrale visie op mens, wereld en samenleving die gedragen wordt door het besef dat de mens door God is geschapen en een eeuwige bestemming heeft. De ultieme idealen van de christelijke politiek laten zich niet door mensen realiseren. Want de

wereldgeschiedenis staat in het perspectief van de komst van het Koninkrijk van God. Dit hemelse Koninkrijk breekt baan dwars door aardse

Van christenen in de politiek wordt niet gevergd zich met verbeten krampachtigheid in te zetten voor het bewerkstelligen van Gods rijk. Want zij mogen geloven dat Christus reeds Koning is en eens op aarde zal wederkomen om te oordelen, om alles recht te zetten.

ontwikkelingen van vooruitgang en terugval van beschavingen, van opgang en neergang van machtige rijken. Van christenen in de politiek wordt niet gevergd zich met verbeten krampachtigheid in te zetten voor het bewerkstelligen van Gods rijk. Want zij mogen geloven dat Christus reeds Koning is en eens op aarde zal wederkomen om te oordelen, om alles recht te zetten. Op grond van deze overtuiging weet ieder christen zich geroepen om hier op aarde het gezag van Christus' koningschap te erkennen en dienstbaar te zijn aan de komst van Zijn rijk.'

SLOT

Met het heengaan van Leen van der Waal is een einde gekomen aan een zeer arbeidzaam en vruchtbaar leven. Ons meeleven gaat uit naar zijn zoon Gerard, schoondochter Tineke en de drie kleindochters die in hem een geliefde vader en grootvader verliezen.

Over anderen liet hij zich nooit negatief uit.

Een sympathiek en irenisch man, deskundig en gedreven, integer en bedachtzaam.

Voor zijn medewerkers was Van der Waal een inspirerend voorbeeld. Ook al was hij als ingenieur zakelijk ingesteld, door de belangstelling die hij voor je toonde, was hij meer dan een werkgever. Gaandeweg groeide er een vertrouwelijke band van vriendschap en geestverwantschap. Over anderen liet hij zich nooit negatief uit. Pas na enige tijd merkte je dat op. Ook ging het je opvallen dat Leen zich bescheiden en mild opstelde, terwijl hij wel degelijk aan zijn eigen overtuigingen vasthield. Hij wist zich een afhankelijk mens van God en etaleerde nimmer zichzelf of zijn eigen prestaties. Maar tegelijk liet hij niet over zich heenlopen. Een sympathiek en irenisch man, deskundig en gedreven, integer en bedachtzaam.

Een pelgrim is thuisgekomen. Moge de Heere zijn nagedachtenis voor velen tot zegen stellen.

NOTEN

¹ Ontleend aan *De Banier*, 2 april 1992, p. 14.

² Citaat uit J.W. van Houdt, *Plichtsbetrachting... Ir. L. van der Waal twaalfeneenhalfjaar lid van het Europees Parlement*, Heerenveen 1997, p. 44.

³ Zie ook: Addy de Jong en Jan Schippers, *10 x 10 SGP Een boekje open over honderd jaar Staatskundig Gereformeerde Partij*, p. 66-67.

Van der Spek
Financiële Diensten

DUIDELIJK

Gratis Intake gesprek
**Gratis aankoop-
begeleiding**
**Scherpe rente bij
Nederlandse en
Duitse banken**

Herenweg 42 * Postbus 54 * 2750 AB * Moerkapelle
tel: 079-5931241
e-mail: info@spekadvies.nl * www.spekadvies.nl

Mededeling voor ZICHT-lezers

Als adresdrager heeft u bij dit Zichtnummer de jaarlijkse acceptgiro ontvangen. Deze kunt u (alleen) gebruiken voor het overmaken van een gift ten behoeve van het tijdschrift Zicht. De redactie hoopt dat u dit tijdschrift met plezier leest. Bij de laatst gehouden enquête in september jl. kregen we positieve reacties en wat verbeterpunten. Zo is de oranje kleur iets donkerder gemaakt. Heeft u nog opmerkingen? Uw reactie verwelkomen wij op het emailadres wi@sgp.nl.

TARIEVEN VOOR ABONNEES EN DONATEURS

Sinds 2008 zijn de abonnementsprijzen onveranderd. Vanaf 2018 is de layout van Zicht full colour geworden en vanaf deze jaargang krijgt u als abonnee ook toegang tot de digitale versie via de app Digibron Actueel. U begrijpt dat daardoor onze kosten fors zijn gestegen. Daarom hebben we de abonnementsprijzen begin dit jaar in het colofon aangepast. Voor de goede orde vermelden we hier nogmaals de tarieven.

Een jaarabonnement kost € 25; studenten en SGPJ-leden betalen € 15 per jaar (max. vijf jaar). Voor Guido-donateurs houden we het tarief op € 50 per jaar, terwijl studentendonateurs € 30 per jaar gaan betalen (max. vijf jaar).

Voor een digitaal abonnement berekenen we € 22,50 per jaar.

Uw financiële steun aan het WI-SGP betekent veel voor ons, omdat wij daardoor meer mensen kunnen bereiken met het SGP-gedachtegoed en ook meer politici en bestuurders van dienst kunnen zijn met ons door-denk-werk.

Geen acceptgiro ontvangen?

Voor extra steun aan het werk van het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP, is uw vrijwillige bijdrage hartelijk welkom op IBAN NL04 RABO 0310 5325 82 ten name van Guido de Brès-Stichting. Deze heeft een ANBI-status, dus uw gift is fiscaal aftrekbaar. Wilt u bij elektronische betaling het betalingskenmerk meegeven?

Bij voorbaat dank!

Namens bestuur en redactie,

Drs. Jan A. Schippers, *directeur Guido de Brès-Stichting*

Het uitgangspunt dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen is in de Wet op de inkomstenbelasting vastgelegd. Maar in de praktijk komt dit niet uit de verf. Soms treedt de wetgever het zelfs met voeten. Dat komt met name door het hybride karakter van het belastingstelsel, waarin de individuele benadering wordt gecombineerd met enkele gezinscomponenten. Het is tijd voor verandering van het stelsel. Leuker kunnen we het niet maken. Wel rechtvaardiger.

Geertruida Verschoor, fiscaal econoom¹

Het gezin in de fiscaliteit

Een pleidooi voor inkomstenbelasting naar draagkracht

Het toch al (onevenredig) grote verschil in belastingdruk tussen een- en tweeverdienershuishoudens wordt door de afbouw van de verhoging van de gecombineerde heffingskorting voor de minstverdienende partner (de zogenoemde aanrechtsubsidie) vanaf 2009 tot nihil in 2024 *nóg groter*.² Vanaf 2024 is het namelijk niet meer mogelijk om de gecombineerde heffingskorting van de minstverdienende partner op gezinsniveau alsnog toegekend te krijgen in de belastingheffing van de meestverdienende partner. Deze afbouw is een duidelijk beeld van

de omslag van de gezinsbenadering van draagkracht naar de individuele benadering, wat een bewuste keuze is van de regering. Het doel van de afbouw is namelijk onder andere het stimuleren van elk individu om te werken.³ Naar aanleiding van de gevolgen van de verdergaande individualisering van belastingheffing voor het verschil in belastingdruk tussen de verschillende huishoudens, wordt in dit artikel ingegaan op een mogelijke hervorming van het belastingstelsel. Hierbij is echter niet het individu, maar het gezin het uitgangspunt.

DRAAGKRACHT ALS GRONDSLAG VAN DE INKOMSTENBELASTING

De inkomstenbelasting wordt vormgegeven binnen bepaalde vaststaande kaders, waarvan het draagkrachtbeginsel als grondslag van de inkomstenbelasting een van is.⁴ Dit beginsel houdt in dat elk individu of huishouden met gelijke draagkracht gelijk belast dient te worden, en dat individuen of huishoudens met een ongelijke draagkracht evenredig ongelijk belast dienen te worden.⁵ Draagkracht geeft namelijk het vermogen om belasting te betalen aan.⁶ De huidige vormgeving van de inkomstenbelasting is gebaseerd op individuele draagkracht met enkele gemeenschappelijke componenten. Dit resulteert in een heffing over het individuele inkomen en (gezaamenlijk) vermogen, waarbij individuele heffingskortingen en bepaalde gemeenschappelijke aftrekposten de te betalen belasting vermindert.

Doordat het individu als uitgangspunt wordt genomen, ontstaan situaties zoals in de inleiding beschreven. Afgezien van de verschillende aftrekposten, verschilt de belastingdruk niet alleen tussen een- en tweeverdieners, maar ook tussen eenpersoons- en meerpersoonshuishoudens met een gelijk totaalinkomen. Dit gevolg is strijdig met het draagkrachtbeginsel als grond-

Afgezien van de verschillende aftrekposten, verschilt de belastingdruk niet alleen tussen een- en tweeverdieners, maar ook tussen eenpersoons- en meerpersoonshuishoudens met een gelijk totaalinkomen. Dit gevolg is strijdig met het draagkrachtbeginsel.

Samenlevingsverbanden van belang blijven in de individualiserende maatschappij, omdat partners een 'inkomensverwervende en inkomensbestedende eenheid' zijn.

slag van de inkomstenbelasting, wat is bevestigd in het recent verschenen rapport van het Ministerie van Financiën *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel*.⁷

DRAAGKRACHT PER INDIVIDU OF GEZIN

Het is dan ook tijd voor een verandering in het belastingstelsel. De bovenstaande gevolgen zouden verminderd kunnen worden door het gezin als uitgangspunt voor draagkracht te nemen in plaats van het individu. Daarbij wordt draagkracht dan niet alleen gemeten in inkomen, maar wordt ook de invloed van het aantal gezinsleden op de draagkracht meegenomen.⁸

De redenen voor het nemen van het gezin als uitgangspunt zijn velerlei. Niet in het minst vanwege de belangrijke positie van het gezin in de reformatorische traditie, maar ook vanwege het feit dat samenlevingsverbanden van belang blijven in de individualiserende maatschappij, omdat partners een 'inkomensverwervende en inkomensbestedende eenheid' zijn.⁹ Daarbij ontstaan vanwege de individualisatie ten behoeve van beleidsinstrumentalisme (het gebruiken van het belastingstelsel om specifieke overheidsdoelstellingen te bereiken) allerlei maatschappelijke problemen. Een voorbeeld daarvan is de toenemende vraag naar mantelzorg, wat gaat knellen als een steeds groter deel van de bevolking wordt gestimuleerd om in een betaalde baan te werken.¹⁰ Een andere reden is het

eerdergenoemde verschil in belastingdruk tussen verschillende huishoudens, terwijl het mogelijk is dat deze huishoudens gelijke draagkracht op gezinsniveau hebben. Als het belastingstelsel gebaseerd is op gezinsdraagkracht, kan het niet meer zo zijn dat eenverdieners en tweeverdieners, beiden met een gelijk gezinsinkomen en afgezien van de persoonsgebonden aftrek, een verschillende belastingdruk hebben.

VOORSTEL 1: SPLITSINGSTELSEL

Er zijn twee mogelijke oplossingen om het belastingstelsel te baseren op gezinsdraagkracht. De eerste is het introduceren van het splitsingsstelsel. Kort gezegd houdt dit stelsel in dat alle inkomens- en vermogensbestanddelen van twee partners in een gezamenlijke aangifte bij elkaar worden opgeteld. Dit wordt gedeeld door een bepaalde factor (deze is in de basisvorm van dit stelsel twee), waarna individueel belasting wordt geheven over het gedeelde inkomen, met de daar bijbehorende individuele heffingskortingen. In deze basisvorm zou dus een eenverdienershuishouden met twee partners, afgezien van andere persoonlijke omstandigheden, evenveel heffingskortingen kunnen toepassen als een tweeverdienershuishouden met hetzelfde totaalinkomen, omdat het inkomen in gelijke delen over de twee partners wordt verdeeld.

Het is echter mogelijk om de factor te laten differentiëren per leefvorm, waaraan de veron-

derstelling ten grondslag ligt dat verschillende leefvormen een verschillende draagkracht kennen.¹¹ De oorzaak van deze veronderstelling ligt voornamelijk in het aantal gezinsleden. Een eenpersoonshuishouden met hetzelfde inkomen als een meerpersoonshuishouden houdt in feite meer geld over na het doen van de noodzakelijke uitgaven. Dit drukt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) uit in de zogenoemde equivalentiefactoren.¹² Zo is de equivalentiefactor van een huishouden met twee partners zonder kinderen 1,37, wat inhoudt dat met hetzelfde gezinsinkomen de draagkracht van de alleenstaande 137% hoger is dan de draagkracht van eerdergenoemd huishouden. Met elk extra kind en volwassene in het huishouden wordt de factor steeds minder verhoogd. Uit deze factoren blijkt dat de draagkrachtvermindering in een gemeenschappelijk huishouden in het algemeen de schaalvoordelen overstijgt, mits het totaalinkomen van het gemeenschappelijke huishouden niet hoger is dan die van een alleenstaande.

De splitsingsfactor in het splitsingsstelsel zou gebaseerd kunnen worden op de equivalentiefactoren van het CBS. In dat geval hangt de splitsingsfactor af van het aantal gezinsleden, waarbij de factor met elk extra gezinslid met een bepaalde, steeds kleinere, factor wordt verhoogd. Hoe meer gezinsleden, hoe minder extra kosten per persoon vanwege de schaalvoordelen, zoals een gezamenlijk huis. Deze differentiatie van de splitsingsfactor heeft als gevolg dat de effectief te betalen belasting alsnog verschilt tussen verschillende huishoudens met een gelijk totaalinkomen. Maar dit wordt gerechtvaardigd door het verschil in draagkracht tussen de verschillende huishoudens. Op basis van heffing naar draagkracht zou bijvoorbeeld de alleenstaande volgens de equivalentiefactoren relatief

Er zijn twee mogelijke oplossingen om het belastingstelsel te baseren op gezinsdraagkracht. De eerste is het introduceren van het splitsingsstelsel.

zwaarder moeten worden belast dan een huishouden met twee partners.

Echter, in werkelijkheid is het totaalinkomen van het gemeenschappelijke huishouden vaak hoger dan die van een alleenstaande. Het anderhalfverdienersmodel is de norm geworden, waarbij de tweede verdiener steeds meer gaat werken.¹³ Hoe de differentiatie van de splitsingsfactoren het beste vormgegeven kan worden op basis van de werkelijkheid, moet daarom verder worden onderzocht.

VOORSTEL 2: HEFFINGSKORTING OP BASIS VAN EQUIVALENTIEFACTOREN

Een beperking van het splitsingsstelsel is dat de splitsingsfactor niet toegepast kan worden op alleenstaanden, er is namelijk geen partner om het inkomen mee te delen door middel van de splitsingsfactor. Het aanpassen van de factor naar het aantal gezinsleden is daarom ook niet mogelijk. Hierdoor kan in de belastingheffing geen tegemoetkoming voor de kinderen van een alleenstaande worden bewerkstelligd. Daarom is het introduceren van een nieuwe bepaling in de belastingwet een tweede mogelijkheid om het belastingstelsel te baseren op gezinsdraagkracht. Het ministerie van Financiën gaf daar in *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel* een prachtige aanzet toe, namelijk het baseren van de heffingskortingen op de equivalentiefactoren.¹⁴ In dat geval wordt de hoogte van de heffingskortingen gelinkt aan het aantal gezinsleden en op basis daarvan toegekend aan de belastingplichtige, waarbij de heffingskortingen hoger worden naar mate het aantal (inkomensafhankelijke) gezinsleden.

Ten opzichte van de huidige situatie vermindert het verschil in belastingdruk ten opzichte van de draagkracht in huishoudens wel, maar door het

Het introduceren van een nieuwe bepaling in de belastingwet is een tweede mogelijkheid om het belastingstelsel te baseren op gezinsdraagkracht. Het ministerie van Financiën gaf daar in *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel* een prachtige aanzet toe.

individu nog steeds als uitgangspunt te houden, wordt het draagkrachtprobleem niet fundamenteel opgelost. Gubbels toont namelijk aan dat samenlevingsverbanden dermate van belang blijven in de samenleving, dat individuele belastingheffing daar niet bij past.¹⁵

Daarbij is het bij de introductie van een dergelijke bepaling belangrijk dat de toekenning van de heffingskortingen op huishoudniveau gebeurt. Als in het ene huishouden beide partners heffingskortingen op basis van het aantal gezinsleden toegekend krijgen, en in het andere huishouden slechts de werkende partner, blijft (onevenredig) verschil in belastingdruk bestaan tussen een- en tweeverdienershuishoudens. Deze extra uitzondering op het individu als uitgangspunt voor de heffing maakt het belastingstelsel ook niet eenvoudiger. Dit zou opgelost kunnen worden door de basisvorm van het splitsingsstelsel met een splitsingsfactor van twee te introduceren, en daarbij de heffingskortingen te baseren op de equivalentiefactoren. In dat geval wordt het gezin in de gehele belastingheffing daadwerkelijk als uitgangspunt genomen, waarvoor de heffing gebaseerd is op draagkracht op gezinsniveau.

CONSEQUENTIES

De mogelijke oplossingen om de inkomstenbelasting meer te baseren op gezinsdraagkracht hebben wel een aantal consequenties. Allereerst zou het huidige toeslagenstelsel ook geheel veranderd moeten worden. Deze is weliswaar gebaseerd op gezinsdraagkracht, maar de kinderbijslag is mogelijk overbodig als in de inkomstenbelastingheffing al rekening wordt gehouden met het aantal gezinsleden. Een ander gevolg van een belastingstelsel op basis van gezinsdraagkracht is dat het de overheid in mindere mate de inkomstenbelasting kan gebruiken voor beleidsinstrumentalisme op individueel niveau. Als de heffing plaatsvindt op basis van het gezinsinkomen, is het bijvoorbeeld moeilijker om elk individu fiscaal te stimuleren om te werken, omdat het dan fiscaal niet uitmaakt of het gezinsinkomen door een of twee partners wordt

Een ander gevolg van een belastingstelsel op basis van gezinsdraagkracht is dat het de overheid in mindere mate de inkomstenbelasting kan gebruiken voor beleidsinstrumentalisme op individueel niveau.

verdiend. De arbeidsparticipatie kan dan ook teruglopen ten opzichte van de huidige situatie.

Echter, de hiervoor aangegeven mogelijke oplossingen zouden een aanzet kunnen geven om de inkomstenbelasting rechtvaardiger vorm te geven, waarbij de positie en functie van het gezin in de maatschappij beter wordt erkend en gerespecteerd.

NOTEN

- ¹ Deze bijdrage is gebaseerd op het onderzoek dat de auteur heeft verricht in het kader van haar Masterscriptie *Gezin in de fiscaliteit. Inkomstenbelasting naar draagkracht*. (Erasmus Universiteit Rotterdam, juni 2020)
- ² E. Jongen, H.W. de Boer & P. Koot, 'Eenverdieners onder druk', *CPB Policy Brief* 2018/03, p. 5.
- ³ HR 13 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:429, ro. 2.5.3; Kamerstukken I 2016/17, 34550, I, p. 21.
- ⁴ *Kamerstukken II* 1911/12, 144, 3, p. 13; *Kamerstukken II* 1958/59, 5380, 3, p. 17; *Kamerstukken II* 1998/99, 26727, 3, p. 292.
- ⁵ L.G.M. Stevens, *Fiscale fascinatie*, Deventer: Wolters Kluwer 2006, p. 113.
- ⁶ N.C.G. Gubbels, *Samenlevingsverbanden in de inkomstenbelasting en de schenk- en erfbelasting*, Deventer: Wolters Kluwer 2011, p. 27.
- ⁷ *Belasten van inkomsten in box 1 – Bouwstenen voor een beter belastingstelsel*, Ministerie van Financiën, Den Haag: 2020, p. 39.
- ⁸ Dit artikel laat het toeslagenstelsel buiten beschouwing en richt zich puur op de Wet Inkomstenbelasting 2001 op basis van het draagkrachtbeginsel als grondslag. De voorgestelde belastinghervormingen brengen daarmee onvermijdelijk hervormingen in het toeslagenstelsel met zich mee en mogelijk ook in andere belastingen, zoals de Wet op de Loonbelasting 1964.
- ⁹ N.C.G. Gubbels, *Samenlevingsverbanden in de inkomstenbelasting en de schenk- en erfbelasting*, Deventer: Wolters Kluwer 2011, p. 242.
- ¹⁰ *Kamerstukken II* 2018/19, 35000 XV, 46.
- ¹¹ Een leefvorm is het type huishouden waarin de belastingplichtige zich bevindt, bijvoorbeeld een eenpersoons-huishouden, een eenverdienershuishouden of een tweeverdienershuishouden.
- ¹² Centraal Bureau voor de Statistiek, 'Welvaart in Nederland 2019', Den Haag: CBS 2019, p. 169, en *Naar een activerender belastingstelsel*, bijlage bij *Kamerstukken II* 2012/13, 33447, 2, p. 86.
- ¹³ Centraal Bureau voor de Statistiek, 'Meer 'grote', minder 'kleine' anderhalfverdieners', CBS (online, laatst bijgewerkt 29 mei 2019).
- ¹⁴ *Belasten van inkomsten in box 1 – Bouwstenen voor een beter belastingstelsel*, Ministerie van Financiën, Den Haag: 2020, p. 58.
- ¹⁵ N.C.G. Gubbels, *Samenlevingsverbanden in de inkomstenbelasting en de schenk- en erfbelasting*, Deventer: Wolters Kluwer 2011, p. 284.

HUDSON TAYLOR

Stichting Bijbelse Hulpverlening China

Steun
het nieuwe
project

De boodschap van het Evangelie via Podcasts voor de kerk in China

Steun het nieuwe project: Prekenserie over
Romeinen van R.C. Sproul.

Maak uw gift over op NL56 RABO 0347 3760 29

t.n.v. Hudson Taylor / SBHC te Dordrecht.

U kunt ook via www.hudson-taylor.nl doneren.

www.hudson-taylor.nl

In deze rubriek treft u vooral boeken over China aan. De nieuwe wereldorde komt eraan, zet je maar schrap. En benut de kansen om handel te gaan drijven met China. Maar nu eind oktober de Amerikaanse presidentsverkiezingen aanstaande zijn, konden we er toch echt niet omheen om de geheimzinnige Xi Jinping eens te vergelijken met de eigenzinnige Donald Trump. Tolle lege.

Hans van de Breevaart en Jan Schippers, redactieleden

Slang of apenkoning?

De nieuwe keizer.
Xi Jinping,
de machtigste man
van China.

Ties Dams

Uitgeverij Prometheus,
Amsterdam 2020;
230 blz.; prijs € 21,99

**Hoe overleef ik een
autocratie? Donald
Trump en de
vernietiging van de
Amerikaanse
democratie.**

Masha Gessen

Uitgeverij de Bezige Bij,
Amsterdam 2020
224 blz.; prijs € 22,99

De Amerikaanse politicoloog Francis Fukuyama meende dat met de overwinning van het communisme door het liberalisme het einde van de geschiedenis was aangebroken. Die liberale wereldorde bleek erin geslaagd om een combinatie van vrijheid, technologische vooruitgang en vermeerdering van rijkdom voor iedereen te realiseren.

Dat was bijna 30 jaar geleden. Op dit moment, zo luidt de analyse van spraakmakende auteurs als Masha Gessen en Ties Dams, wordt deze liberale wereldorde bedreigd door drie grote autocraten: de Chinese partijleider Xi Jinping, de Russische president Vladimir Poetin en de Amerikaanse president Donald Trump. Kenmerkend voor deze leiders is dat zij zich bij de uitoefening van hun macht geen enkele beperking laten opleggen, aldus genoemde auteurs.

Dams legt in *De nieuwe keizer* uit dat het China van Xi niet valt te begrijpen wanneer we het bezien vanuit de tegenstelling 'duif of draak'. Het machtsspel dat Xi

speelt is dat van de slang. In zijn wereldbeeld draait alles om de Communistische Partij (CCP). En die partij wordt gepersonifieerd door Xi zelf. 'Verhul je krachten en wacht af,' luidt het motto van Xi. Zo wist hij zelf de macht te grijpen binnen de partij. Zo wil hij dat China de macht grijpt in de wereld.

Achter de christelijk-liberale ideeën van mensenrechten, democratie en vrijhandel gaat volgens de Chinezen slechts politieke agressie schuil. Het resultaat is tot nu toe altijd chaos geweest, zo zijn zij van mening. Wat Xi nastreeft, is het oude confuciaanse ideaal van de 'harmonie' waarin geen honger is en armoede, en ieder tevreden is met het zijne. De hegemonie van het kapitalistische Westen bracht conflict en vooruitgang.

China heeft daar zijn voordeel mee gedaan, maar nu moet het ook maar eens over zijn. China zal de wereld harmonie brengen door de plek van het Westen in te nemen en een waardiger heerser van de wereld te zijn. En Xi zelf geeft alvast het goede voorbeeld. Hij gedraagt zich als de ideale confucianistische heer: trouw, gedisciplineerd, wijs, sober en harmonieus. Hij is de belichaming en de beschermer van de harmonie; hij bereikt de juiste balans tussen straf en beloning, tussen kennis en kunde, tussen vrijheid en discipline. Het land wordt gerund als een familie, met de keizer als heer, die waakt over de hiërarchie tussen man en vrouw, ouder en kind, staat en burger, macht en markt.

In de huidige samenleving is de macht van de keizer door veelvuldig gebruik van technologie ogenschijnlijk minder dwingend, maar feitelijk veel meer aanwezig dan ooit tevoren. In de harmonieuze samenleving van de toekomst dienen onderdanen natuurlijk wel gedisciplineerd te worden. De provincie Xinjiang is door Xi omgetoverd tot de meest geavanceerde surveillancesstaat ter wereld. De bevolking, met name de ruim tien miljoen islamitische Oeigoeren, wordt dag en nacht via drones, camera's, afuisterapparatuur en digitale checkpoints in de gaten gehouden. Communicatie- en aankoopgedrag worden continue in de gaten gehou-

den. Nog voordat iemand zelf op het idee komt een misdaad dan wel aanslag te plegen, hebben de autoriteiten het al in de gaten. Van die tien miljoen Oeigoeren zit ongeveer een miljoen hypothetische misdadigers en oproerkrakers opgesloten in zogenaamde heropvoedingskampen, een eufemisme voor massagevangenen waar betrokkenen blootstaan aan hersenspoeling, marteling en slavenarbeid. 'Goden als Allah bestaan niet, maar grote leider Xi zal mij redden,' is de mantra waarop de Oeigoer geleerd wordt te mediteren.

Deze surveillancesstaat dient als laboratorium voor een sociaal kredietsysteem dat over heel China dient te worden uitgerold. Afwijkend gedrag of kritische uitingen leveren strafpunten op, en bij herhaling uitsluiting en tenslotte gevangenschap. Harmonieus gedrag leidt tot positief krediet in de vorm van een mogelijke carrière in het bedrijfsleven of zelfs de politiek.

Zoiets is inderdaad wat je je bij een autocratie voorstelt. Dams weet op meeslepende wijze weer te geven hoe macht in handen van de nieuwe keizer van China werkt. Lezing van Masha Gessen's *Hoe overleef je een autocratie* maakt ook duidelijk hoezeer de situatie onder Xi verschilt van die in de VS onder zijn grote tegenspeler, Donald Trump.

Het boek van Gessen is een vlammend betoog tegen, wat hij noemt, 'de vernietiging van de Amerikaanse democratie'. Al vroeg tijdens zijn presidentschap ontving Trump zijn Chinese evenknie op zijn landgoed Mar-a-Lago, zo stelt de auteur. Tijdens het dessert – volgens Trump 'het prachtigste stuk chocoladetaart dat u ooit heeft gezien – vertelde hij Xi dat de VS zojuist een bombardement op Syrië hadden uitgevoerd. Fox News bracht dat tegelijkertijd in beeld. Links Trump die het gesprek met Xi aanhaalde en rechts de raketten die explodeerden in de nachtelijke lucht. 'Het was de volmaakte visuele weergave van Trumps begrip van macht: ongepolijst, bruut, gecentraliseerd en met veel vertoon. Trump speelt op tv altijd een aangedikt idee van zichzelf.

Inderdaad verschilt de stijl van Trump hemelsbreed van die van Xi. Terwijl Dams laatstgenoemde vergeleek met die van een slang, vermomd in de persoon van een glimlachende vaderfiguur, doet Trump de Chinezen eerder denken aan, wat zij noemen, een 'agressieve apenkonink'. En Gessen heeft met de Chinezen gemeen dat hij van die laatste stijl een hartgrondige afkeer heeft.

Bij Gessen is 'waardigheid' – waarbij je kunt rekenen op beleefdheidsvormen, protocol, bepaalde kledingstijlen en een gecodificeerd taalgebruik – een kenmerk van elke goed functionerende rechtsstaat. De uitdaging van de democratie is om procedures te creëren die de waardigheid van optreden hooghouden en er tegelijkertijd een steeds grotere groep bij betrekken, aldus Gessen. Het trumpisme doet volgens hem afbreuk aan beide door het niveau van het optreden in de politiek te verlagen en door politieke deelname in te perken.

Voor Gessen lijkt bij Trump het medium de *message*. Laatstgenoemde gedraagt zich als een agressieve *alfa male*, die slechts polariseert. En dat zou dan betekenen dat hij een autoritair en autocratisch optreden paart aan discriminatie van minderheden.

Toegegeven: de media staan iedere dag bol van de verhalen die dit beeld bevestigen. Trump zou niet alleen zijn politieke tegenstanders, maar hele bevolkingsgroepen stelselmatig uitsluiten. Hij beschuldigt de media continue van *fake news*, en weigert afstand te nemen van haatzaaiers en *white supremacists* die oproepen tot geweld. Hij keert zich tegen globaliserende neoliberale elites en, in plaats van bruggen te slaan en te verbinden, wil hij zich terugtrekken achter een muur. In plaats van samen met andere landen gezamenlijk wereldwijde problemen aan te pakken, zoekt hij de confrontatie en schrijft hij niet terug voor oorlog.

Er zijn weinig auteurs die zich afvragen of dit beeld ook overeenkomt met de werkelijkheid. Volgens Gessen is Trump een notoire leugenaar. Maar afgezien

van 's mans her en der onbedwingbare neiging tot overdrijving, valt vooral zijn beroep op 'alternatieve feiten' op: feiten waarvan de politiek en mainstream media tot dan toe nog nooit gehoord hadden, simpelweg omdat ze geen idee hebben wat er op straat omgaat. Trump is iemand die altijd op de persoon speelt, ten koste van een inhoudelijke beantwoording van vragen. Gessen vergeet te vermelden dat de president doorgaans pas op de persoon speelt wanneer hij het idee heeft dat de antwoorden die hij geeft bewust worden genegeerd of verkeerd geïnterpreteerd. Trump zou zakelijke belangen niet gescheiden hebben van zijn politieke ambt. Inderdaad zijn hierbij regelmatig vragen te stellen, maar daarin onderscheidt hij zich niet van zijn voorgangers. En als het democraten betrof werd daarover geen praat gemaakt. En ondanks het feit dat democraten steeds moord en brand schreeuwen over Trumps politieke handel en wandel, zijn alle aantijgingen tot nu toe niet overtuigend bewezen en alle pogingen tot *impeachment* tot nu toe op niets uitgelopen.

Sterker, Trump doet het als president op een heel aantal punten veel beter dan zijn voorgangers. Er zijn weinig presidenten die zoveel van hun verkiezingsbeloften hebben waargemaakt. Aan de Muur op de grens met Mexico wordt hard gewerkt. De rechterlijke macht, inclusief het Hooggerechtshof, heeft meer conservatief-christelijke benoemingen gezien dan ooit. Ondanks de handelsoorlog met China bloeide de economie tot Covid-19 dankzij maatregelen van Trump op een aantal terreinen als nooit tevoren. Economisch hebben Latino en Afro-Amerikaanse minderheden het nog nooit zo goed gehad. Velen van hen voelen zich door Trump's politiek van *Law and Order* gesteund.

Anders dan veel presidenten voor hem, heeft Trump van de Covid-19 pandemie geen gebruik gemaakt om meer macht naar zich toe te halen. Eerder dan wie ook stelde hij voor de buitengrenzen te sluiten om te voorkomen dat besmette mensen zouden bin-

nenkomen. Daarnaast heeft hij gezorgd voor grote voorraden handschoenen, mondkapjes en testmateriaal. Dat sommige staten, waaronder die van New York, pas laat tot de conclusie kwamen dat ze die nodig hadden, kan Trump niet worden aangerekend. Mainstream media, de bronnen waarvan Gessen zich bij het schrijven van zijn boek bediende, bleven echter van oordeel dat Trump verantwoordelijk was voor de chaos in sommige staten. Steeds meer mensen waarderen echter de polemiek die Trump voert tegen de feitenvrije vooringenomenheid van veel progressieve mainstream media.

Die media zwijgen ook over de voor Amerikanen succesvolle buitenlandse politiek van Trump. Ondanks enkele bombardementen en de uitschakeling van de militaire rechterhand van het Iraanse regime, zijn de VS in geen enkele nieuwe militaire avonturen verzeild geraakt. Ondanks toenemende dreiging van Iran en daaraan gelieerde milities, is de positie van Israël dankzij onderhandelingen en verdragen met een groot deel van de Arabische wereld versterkt. En, tenslotte, wist Trump de Chinezen via een handelsoorlog tot concessies te dwingen.

Het lijkt erop dat veel media, Gessen inluis, zich zozeer fixeren op de stijl van de apenkoning, dat ze niet zien dat hij ook veel bereikt. En dat hij daarbij het spel

ook nog eens volgens de regels van het Amerikaanse recht speelt. Het Congres, noch de Senaat, noch het Hooggerechtshof dansen altijd naar zijn pijpen. Hetzelfde geldt voor de mainstream media. Niettemin worden ze niet beperkt in de uitvoering van hun ambt of taken. De enigen die in de VS vervolgd worden, zijn misdadigers, oproerkraaiers en moordenaars.

Het boek van Gessen is goed geschreven. Als samenvatting van alles wat mainstream media en politieke tegenstanders van Trump dwars zit, is het een aanrader. Maar zijn vooringenomenheid en vurigheid verhinderen Gessen tot een afgewogen oordeel en begrip voor het fenomeen Trump te komen. Terwijl Xi zich onderscheidt door zijn sobere stijl van optreden, spreekt Trump altijd in de overtreffende trap. Tegenover de glimlach van Xi staat de bijtende spot waarmee Trump zijn tegenstanders tegemoet treedt. Dams toont zoveel begrip voor de slangenstijl van Xi, dat zelfs het verschrikkelijke lot van de Oeigoeren je bij lezing van zijn boek niet eens meer treft. Daardoor zou het je haast kunnen ontgaan dat het regime van Xi als autocratie vele malen erger is dan de regering van de apenkoning in Amerika. En dat Trump als het gaat om machtsmisbruik nog maar een kleine jongen is vergeleken bij de keizer van China.

JOvdB

Megatrends China.
Zaken doen met de
nieuwe supermacht
Adjiedj Bakas

Dexter i.s.m. Scriptum, 2019
368 pagina's; prijs € 24,95

Dit boek is een lust voor het oog door de gevarieerde opmaak en de vele illustraties. Daarnaast biedt het qua inhoud veel informatie die door de – meest korte – hoofdstukken, heel gedoseerd tot je komt. De afwisseling door columns van andere experts draagt daar ook

aan bij. Adjiedj Bakas is door de *Telegraaf* getypeerd als 'Visionair des Vaderlands' en die titel draagt hij met trots. 'De meeste mensen willen geen toekomst', schrijft hij, 'maar willen dat het leven de komende dertig jaar voortkabbelt, zonder al te grote veranderingen. Voor die mensen heb ik heel slecht nieuws. De komende vijftig jaar verandert er meer dan in de afgelopen vijfduizend jaar.'

Al eerder had Bakas in zijn boek *Megatrends Nederland* (2005) de opkomst van China als supermacht geduid. In dit boek heeft hij die duiding breder uitgewerkt en grondig onderbouwd. Het feit dat China nu al tot de grootste exporteurs en financiers van de we-

reld wordt gerekend, terwijl grote delen van het enorme land nog worstelen met een ontwikkelingsachterstand, laat iets zien van het enorme ontwikkelingspotentieel dat deze half 'slappende reus' in zich heeft.

In dit boek wijst Bakas vooral op de kansen die er liggen voor handel met China. Nederland kan er goed aan verdienen. Voor ondernemers staan er heel praktische tips in. Maar er komt veel meer aan de orde in dit kloek boek. Bijvoorbeeld de geschiedenis van China. En het confucianisme. En de manier van leidinggeven. En de mentaliteit: hard werken, ook voor jongeren. Waarom zou je dit allemaal moeten weten? Heel simpel: bij handeldrijven is het heel belangrijk om je handelspartner goed te kennen. Anders sla je zomaar de plank mis. Zo staat bij de Chinezen het individu veel minder centraal dan bij ons. De groep en de maatschappij gaan voorop en dat werkt overal in door.

Een van de aardigste hoofdstukken gaat over feiten, frames en fictie. Zes komen er langs, waaronder 'Hoe meer China exporteert, hoe meer banen hier verdwijnen.' Het hoofdstuk over de islam en het theoterrorisme is voor SGP'ers een *must read*, zou ik zeggen. Bakas observeert scherp dat het islamitische tijdsein-

de-denken het vooruitgangsoptimisme van president Xi ondermijnt. Daarom probeert de Chinese overheid met man en macht de radicale islam uit te roeien. De Europese aanpak die vooral geënt is op relativisme, gaat niet helpen, volgens Bakas. Europa wordt door radicale islamieten als makkelijke prooi gezien: vergrijsd, risicomijdend, geen vechtlust, gedomineerd door zielloos post-christendom en geleid door politici zonder ruggengraat. Verweekt en verwend zijn we. Raak getypeerd. Bakas nuanceert wel: we moeten niet alle moslims over een kam scheren. Maar wel het probleem bij de bron aanpakken.

In het laatste hoofdstuk doet Bakas gerichte aanbevelingen, soms wat onorthodox, maar altijd de moeite van het overwegen waard. China is niet onze bondgenoot, dat is duidelijk. Maar daarom hoeft je China nog niet te benaderen als een vijand. Benut de kansen. Want Chinezen hebben respect voor inventieve ondernemers die hun brood verdienen door hard te werken. Een praktische tip voor ouders: Voed je kinderen streng op en laat ze op school de Chinese taal leren. En voor politici: Europese landen moeten hecht samenwerken, niet elkaar beconcurreren en minder verdeeldheid aan de dag leggen om nog iets van een vuist tegenover China te maken.

De nieuwe wereldorde. Hoe China sluipenderwijs de macht overneemt
Rob de Wijk

Uitgeverij Balans, Amsterdam
2019
366 blz. prijs € 23,99

In een vlotlezend betoog zet Rob de Wijk uiteen dat de komende decennia de machtsverhoudingen in de wereld grondig zullen verschuiven. China wordt domi-

nanter en gaat meer invloed op het wereldtoneel krijgen, doordat het nu al vooroploopt in de vierde technische revolutie. En doordat het veel strategischer opereert. Het land stelt zichzelf lange termijn doelen en werkt daar stapsgewijs naar toe. Met slimme en sluwe zetten. Steeds een schepje erbovenop, zodat andere landen er wel boos om worden maar het niet erg genoeg vinden om een gewapend conflict te ontketenen. Vandaar de ondertitel van het boek: sluipenderwijs neemt China de macht over. En gaat de piketpaaltjes verzetten. De nieuwe wereldorde is in aantocht.

In het eerste deel van het boek ligt het accent niet op China. De Wijk beschrijft vrij uitvoerig de ontwikkelin-

gen die eraan bijdragen dat de huidige wereldorde steeds verder verkrumelt. Westerse landen, met Amerika en het Verenigd Koninkrijk voorop, hebben de architectuur en instituties ontworpen en opgetuigd. Na de Tweede Wereldoorlog werden de Verenigde Naties opgericht, het Internationaal Monetair Fonds, de Wereldbank, de Wereldhandelsorganisatie, enzovoorts. Deze instellingen gingen uit van multilaterale samenwerking en baseerden zich op westerse waarden, zoals menselijke waardigheid, individuele vrijheid en democratische besluitvorming op basis van redelijk overleg. De hele wereld moest zich schikken naar deze op westerse leest geschoeide wereldorde. Aanvankelijk leek het erop dat China zich hieraan conformeerde. Het land werd permanent lid van de VN-Veilighedsraad en trad in 2001 toe tot de Wereldhandelsorganisatie. Velen in het Westen dachten dat bij een stijgende welvaart China wel net zo zou worden als de andere welvarende landen. Maar dat bleek een kapitale inschattingsfout. Want China ging gewoon door met economische spionage, diefstal van intellectuele eigendom en subsidiëring van de eigen staatsbedrijven.

Intussen werd de westerse wereldorde van binnenuit uitgehold. Demonstranten protesteerden tegen de globalisering, o.a. bij bijeenkomsten van de G-7 en het World Economic Forum in Davos. Oost-Europese landen werden na de val van de Berlijnse Muur graag lid van de NAVO en ook van de Europese Unie. Maar de aversie tegen een politieke macht buiten de eigen landsgrenzen zit bij hen zo diep verankerd, bijvoorbeeld in Polen, Hongarije en Tsjechië, dat ze zich meer en meer verzetten tegen 'dictaten vanuit Brussel'. Breder in Europa kwamen populistische partijen op, die prioriteit geven aan het nationale belang, tegen immigratie en opvang van asielzoekers zijn en afscheid willen nemen van het keurslijf van de Europese Unie. Vandaar ook de brexit. Twee politici spannen de kroon: Trump en Poetin, want zij slopen respectievelijk ontregelen de huidige wereldorde.

Volgens Rob de Wijk leidt de opstelling en het protectionisme van Trump ertoe dat bondgenoten niet alleen vervreemd raken van Amerika, maar ook in de armen worden gedreven van China. Intussen merkt De Wijk dat Trump er wel voor zorgt dat het Westen wakker wordt en afscheid neemt van het utopische wensdenken over China.

Want China heeft een plan. Onder leiding van Xi Jinping ontplooit het land allerlei initiatieven om tegen 2049 een supermacht te kunnen zijn en Amerika ver achter zich te laten. De Nieuwe Zijderoute is zo'n initiatief, waarbij investeringen in derde landen worden gedaan, om daarmee handelsbetrekkingen aan te knopen, infrastructuur aan te leggen, bedrijven of havens te kopen. Op deze manier dringt China door tot in de haarvaten van Afrikaanse en Europese landen. Het land leent ook geld uit, maar er is een risico om in de schuldenval te trappen. Wanneer een land niet kan voldoen aan de aflossingsverplichtingen, wil China de schuld wel kwijtschelden, maar dan in ruil voor toestemming voor een militaire basis of het eigendom van een haven. En zo bouwt China gestaag zijn economische en militaire macht uit. Het gaat daarbij zo handig te werk dat er eigenlijk niets tegen te doen valt. Zo komen er talloos veel Chinese studenten aan westerse universiteiten een opleiding volgen om daarna de opgedane kennis te benutten in de uitbouw van de macht van hun eigen land.

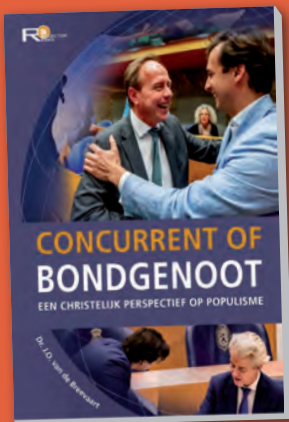
De eindconclusie van Rob de Wijk is dan ook dat het China nog gaat lukken ook om de toonaangevende economische en politieke wereldmacht te worden. Vooral omdat het land voorop loopt in de ontwikkeling en uitrol van moderne technieken, zoals 5G-netwerken, kunstmatige intelligentie, Internet of Things, nanotechnologie, supercomputers e.d. Moeten we bevreesd zijn voor de nieuwe wereldorde met Chinese karakteristieken? Niet echt, vindt de auteur. Landen die China niet in de weg zitten, bekritisieren of anderszins dwarsliggen hebben niets te vrezen. China is niet uit op hegemoniale macht, zoals de Westerse landen

dat wel waren en zijn. Maar China is wel erop uit om in vrijheid z'n eigen plan te kunnen trekken. En het wil opstandige of van het moederland afgescheiden regio's weer annexeren. Denk aan Hongkong, Macao en Taiwan. Daar ligt nog potentiële conflictstof en het is zeer de vraag of westerse landen de wil en de moed opbrengen om weer gezamenlijk te gaan optrekken om China het hoofd te bieden.

Kortom, met dit boek etaleert de hoogleraar Internationale betrekkingen aan de Universiteit Leiden zijn kennis van geopolitieke historie en hedendaagse ontwikkelingen. Ook al val ik zijn verdediging van de liberale, seculiere waarden die het Westen hoog in het vaandel heeft niet bij, het boek biedt veel inzichten en

inkijkjes. Het scherpt de blik voor wat er op het wereldtoneel zoal aan de hand is en wat er naar verwachting gaat gebeuren. Eén zinnetje viel me bijzonder op: 'De wereldorde is mensenwerk en geen door God gegeven feit.' Voor een christen is dat niet de hele waarheid. Juist omdat God boven al het nietig gewemel van mensen en machthebbers verheven is en alles in Zijn handen ligt, hoeven we bij alle veranderingen die er zullen komen, niet te wanhopen, te vertwijfelen of al te zeer bevreesd te zijn. Intussen hebben we wel de opdracht om bij te dragen aan gerechtigheid, vrede en het welzijn van mensen, nationaal en internationaal, voor zover dat in ons vermogen ligt.

JAS

Omvang 253 bladzijden

Prijs € 11,95 (excl. verzendkosten)

Bestel via webshop.sgp.nl, telefoon 010 7200 785 of de plaatselijke boekhandel.

NIEUW!

Concurrent of Bondgenoot. Een christelijk perspectief op populisme.

- Een diepteboring van het populisme
- Een evaluatie op basis van christelijke waarden
- Aanbevelingen voor bezinning en debat

BOEKPRESENTATIE

Deo volente maandagavond 2 november, met bijdragen van onder anderen Kees van der Staaij, Gertjan Schutte en Cor Verkade. De presentatie zal op YouTube te volgen zijn via een link op www.sgp.nl.

Donateurs van de Guido de Brès-Stichting krijgen dit boek gratis thuisgestuurd. Word ook donateur! Stuur een email naar wi@sgp.nl voor meer informatie.

De kroon op het werk

Over zorgkwaliteit in corona-tijd

**mevr. prof. dr. B.M.
Buurman**

D.V. * november 2020

NBC Congrescentrum te Nieuwegein

*De exacte datum wordt via de website bekendgemaakt.

Meld u aan op wi.sgp.nl/guidolezing.

Guido de Brès-Stichting

Wetenschappelijk Instituut SGP

De Amerikanen van Azië

Toen ik als eerstejaars op de universiteit een bijvak in een vreemde taal moest kiezen, twijfelde ik tussen het Chinees en het Japans. Bij beide talen – en de landen waar ze worden gesproken – kon ik me nauwelijks een voorstelling maken. Maar een niet-Westerse taal klonk interessant, spannender dan nog een vak Frans of Duits. Wat uiteindelijk de balans naar Chinees door liet slaan weet ik niet meer, maar het bleek een goede keus.

Na een jaar beginners-Mandarijn was ik een paar maanden in Beijing. Al snel had ik door dat het Chinees van mijn Amerikaanse leraar, een excentrieke man die gekleed in kimono zowel de Chinese als de Japanse taalcolleges aan mijn universiteit in de VS verzorgde, niet geweldig was geweest. In het wild verstond ik niet veel. Wel snapte ik eenmaal in Beijing zijn geliefde uitspraak dat Chinezen 'de Amerikanen van Azië' zouden zijn. Luidruchtig en soms wat bot, bedoelde hij daarmee, maar ook joviaal en vaak in voor een praatje.

De verschillen in straatcultuur tussen Chinese regio's zijn aanzienlijk, maar dat jaar deelde ik zijn ervaring. In Beijing was het een gezellige boel, waar ik me thuis voelde in de fietsende massa en dagelijks gesprekken had over de verschillen tussen China en Nederland op elk vlak, van politiek en sportcultuur – de 2008 Olympische Spelen in Beijing kwamen eraan – tot pensioenbeleid.

Deze lossere, extraverte kant van het publieke leven in China, die volgens velen minder aanwezig is in buurlanden als Japan en Zuid-Korea, verrast toeristen en andere nieuwkomers vaak. Toen een 18-jarig familielid mij vorig jaar in Shanghai bezocht, verbaasde ze zich over modieuze jongeren, maar ook over de infrastructuur en de contrasten tussen arm en rijk in de stad. Na terugkeer raakte ze geïnteresseerd in Chinese tv-series.

Ook steeds meer Chinezen kunnen hun eigen oordeel over de buitenwereld vormen, inclusief Europa. Het aantal Chinese toeristen in Europa verdrievoudigde de afgelopen tien jaar, al doorbreekt de covid-19 crisis nu de trend. Het zijn veelal mensen uit de rijkere Chinese middenklasse die op hun eerste paspoort reizen. Restricties die buitenlandreizen decennialang aan banden legden werden de laatste twintig jaar versoepeld. Maar pas

de laatste jaren werd het vrij makkelijk om een paspoort aan te vragen. Het percentage Chinezen met een paspoort steeg de laatste 10 jaar van 2% van de bevolking tot zo'n 15%, oftewel ruim 200 miljoen mensen (ter vergelijking: ongeveer 42% van alle Amerikanen heeft een paspoort). Geen doorsnede van de bevolking, maar wel een enorme internationalisering.

De snelle toename van Chinese toeristen wereldwijd heeft gezorgd voor leermomenten aan beide kanten. Westerse hotels bieden vaker een waterkoker aan voor thee en vertalen bordjes in het Chinees. Als reactie op nieuwsberichten over Chinese toeristen die op straat spugen of hun shirt uittrekken op een warme dag (beide niet ongebruikelijk in Beijing), bracht de overheid in 2015 een "Richtlijn beschaafd reizen" uit, met regels als "eet rustig" en "dring niet voor in rijen". Ook bij het reisbureau bij mij om de hoek hangen de regels omlijst boven de faxmachine.

Over hun vakantie in Nederland zijn Chinese toeristen meestal goed te spreken. Jongeren zien Europa als een fijne plek voor reizen of uitwisseling. "Alleen wat stil, meer een plek om met pensioen te gaan", is een veelgehoorde reactie. Europeanen zijn aardig, maar houden wat afstand. Het zijn geen diepe inzichten, maar de soort persoonlijke ervaringen die een plek minder exotisch maken, en die het nieuws uit dat gebied een extra dimensie kunnen geven. Voor wie een stap verder wil: in Leiden zijn de leraren Chinees (en Japans) erg goed.

Tabitha Speelman

Zicht

- Zicht, 46e jaargang (2020) nr. 3
- ISSN 0167-2150
- Het tijdschrift Zicht is een uitgave van de Guido de Brès-Stichting, het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP.
- Zicht stelt zich ten doel de bevordering van een wetenschappelijk verantwoorde bezinning op actuele politieke en maatschappelijke ontwikkelingen, in het licht van de bijbelse grondslagen en reformatorische levensbeschouwing. Het tijdschrift is opiniërend en thematisch van karakter.

Redactie

- Dr. J.O. van de Breevaart
- A. van Dijk MSc
- H. Krooneman MA
- B. Provoost MSc
- Drs. J.A. Schippers (secretaris en eindredacteur)
- Mw. E.E. van de Weteringh
- Dr. K. van der Zwaag (voorzitter)

Adviesraad

- Ing. J.J. van Burg MSc
- J.M. ten Hove MA
- Dr. ir. H. Kievit
- Drs. J.D. Veldman
- Drs. P.J. Verheij RA

Redactieadres

Wetenschappelijk Instituut voor de SGP
Dinkel 7, 3068 HB Rotterdam
E-mail: wi@sgp.nl
Internet: wi.sgp.nl

Bestuur Guido de Brès-Stichting

- Dr. R. Bisschop
- Mr. drs. J. van den Brink
- Dr. ir. J.S. van den Brink (secretaris)
- Dr. A. Goudriaan
- Mr. A. Klaassen (voorzitter)
- Ir. L. de Knecht
- Dr. A. van der Linden
- Mw. dr. H. Westerman-Dannenberg
- J.J. Zoeteman RA (penningmeester)

Bijdragen en auteursrechten

- Lezersbijdragen zijn van harte welkom. Graag vooraf auteursrichtlijnen en informatie over het redactiebeleid opvragen via het redactieadres.
- De auteursrechten voor de bijdragen in dit tijdschrift berusten bij de uitgeefster. Auteurs schrijven op persoonlijke titel.
- Aanbevolen citeerwijze: Zicht, 2020-3, p. 1

Recensies

- Boeken ter recensie zenden aan het bovengenoemde redactieadres.
- Ter recensie aangeboden boeken worden niet geretourneerd.

Vormgeving en druk

Grafisch centrum De Toren BV
te Nijkerk

Advertenties

Advertentietarieven zijn op aanvraag beschikbaar.
E-mail: wi@sgp.nl

Abonnementen

- De prijs voor een jaarabonnement bedraagt € 25,00 (vier nummers); studenten/SGP-j leden € 15,00. De prijs van een los nummer is € 8,50 (excl. verzendkosten).
- Prijs voor digitale editie is € 22,50 per jaar (via WI-SGP) of € 6,99 per los nummer (via app Digibron Actueel).
- Guido-donateurs zijn automatisch abonnee van Zicht. De minimumdonatie bedraagt € 50,00 per jaar; studenten/SGP-j-leden € 30,00. Naast het tijdschrift Zicht ontvangen donateurs alle overige publicaties van het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP.
- Een abonnement kan elk kwartaal ingaan. Abonnementen en donateurschappen worden jaarlijks automatisch verlengd, tenzij voor 1 december een schriftelijk bericht van opzegging bij de administratie is ontvangen.

Abonnementenadministratie

- Wetenschappelijk Instituut voor de SGP
t.a.v. mw. B.B. van der Elst-de Weerd
Dinkel 7
3068 HB Rotterdam
telefoon 010-7200785
E-mail: wi@sgp.nl
- IBAN: NL04 RABO 0310 5325 82
t.a.v. Guido de Brès-Stichting
te Rotterdam

Guido de Brès-Stichting

Wetenschappelijk Instituut SGP

Van Dam, Van Dam & Verkade BV

beleggingen in onroerende zaken

uw vermogen verdient

• veiligheid • flexibiliteit • vast rendement van 3%

Vermogensbeheer vraagt om een weloverwogen balans tussen veiligheid, flexibiliteit en rendement.

Zeker als het een kapitaal van minstens € 100.000 betreft.

Van Dam, Van Dam & Verkade biedt haar klanten een vast en gegarandeerd rendement van 3%. Dit aantrekkelijke rendement kan zij bieden door te beleggen in goed, gunstig gelegen en optimaal verhuurd commercieel vastgoed op goede, gewilde locaties in Duitsland, Nederland en de V.S.

Contact

Bent u op zoek naar een ideale combinatie van veiligheid, flexibiliteit en rendement voor uw vermogen?

Vraag dan nadere informatie of maak een voor u vrijblijvende afspraak voor een persoonlijke toelichting op de mogelijkheden.

Van Dam, Van Dam & Verkade B.V.

Herengracht 74 | 1015 BR Amsterdam |

020 - 48 96 500

info@vandamvandamverkade.com

www.vandamvandamverkade.com

Veilig

Uniek

Flexibel

Persoonlijk

Gegarandeerd

Ruime ervaring

Unieke zekerheid

Sterke portefeuille

Persoonlijk betrokken

Maximaal klantgericht

Technologie maakt misdaden mogelijk. Concreet: Oeigoeren kunnen dankzij moderne technologie geen stap meer ongezien verzetten, laat staan onderduiken. Ik zeg dit, omdat we zo vaak geneigd zijn alleen de voordelen van techniek te zien. ... Het lijkt Westerse naïviteit om te denken dat technologie altijd goed is.

Huib Modderkolk

Zie het artikel op **pagina 48**

Guido de Brès-Stichting
Wetenschappelijk Instituut SGP